

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιθυμία, Φύλο και Αφήγηση:

Ο ρόλος του έρωτα σε πεζογραφικά κείμενα του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα

Επιμέλεια: Στρεμμένου Παναγιώτα

Εξάμηνο : όγδοο

Υπεύθυνοι: Μαρίτα Παπαρούση

Β. Λαλαγιάννη

ΒΟΛΟΣ 2005

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 4467/1
Ημερ. Εισ.: 07-07-2005
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΔΕ
2005
ΣΤΡ

ΖΕΥΓΑΡΙ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ, Βαν Γκογκ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρώτο κεφάλαιο: Εισαγωγή.....	3
Δεύτερο κεφάλαιο: Παναγιώτης Σούτσος, <i>Ο Λέανδρος</i>	6
Τρίτο κεφάλαιο: Γρηγόριος Ξενόπουλος, <i>Οι μυστικοί αρραβώνες</i>	15
Τέταρτο κεφάλαιο: Ιωάννης Κονδυλάκης, <i>Πρώτη αγάπη</i>	26
Πέμπτο κεφάλαιο: Κοσμάς Πολίτης, <i>Λεμονοδάσος</i>	33
Έκτο κεφάλαιο: Γαλάτεια Καζαντζάκη, <i>Αντρες</i>	40
Έβδομο κεφάλαιο: Μιμικά Κρανάκη, <i>Contre – temps</i>	50
Όγδοο κεφάλαιο: Μένης Κουμανταρέας, <i>Η κυρία Κούλα</i>	58
Ένατο κεφάλαιο: Μάρω Βαμβουνάκη, <i>Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο</i>	64
Δέκατο κεφάλαιο: Εύα Ομηρόλη, <i>Οι αναλφάβητοι του έρωτα</i>	70
Ενδέκατο κεφάλαιο: Συμπεράσματα.....	78
Δωδέκατο κεφάλαιο: Επίμετρο.....	93

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Εισαγωγή: προβληματισμοί, ερωτήματα, θεωρήσεις και πεδίο έρευνας

Έχετε σκεφτεί ποτέ, τους λόγους που οδήγησαν έναν αφηγητή να σας παρουσιάσει την ιστορία του με έναν συγκεκριμένο τρόπο; Αλήθεια, έχει τόσο μεγάλη σημασία αν θα είναι ένα κείμενο ομοδιηγηματικό, ετεροδιηγηματικό, βιογραφία, νουβέλα κτλ; Κι αν έχει τόσο μεγάλη σημασία, γιατί δυο αφηγητές παρουσιάζουν το ίδιο θέμα με διαφορετικό τρόπο; Στη λογοτεχνία δεν υπάρχουν συνταγές επιτυχίας; Ζούμε στην εποχή που όλοι θέλουν να αναδείξουν κάτι· άλλοι το ταλέντο τους, άλλοι τα κοινωνικά προβλήματα, άλλοι τις τέλειες αναλογίες τους. Και οι αφηγητές, θέλουν απλά να αναδείξουν τις προσωπικότητες των ηρώων, τις καταστάσεις που περνούν, τα γεγονότα που τους επηρέασαν, τις πολιτικές ιδέες τους και άλλα πολλά.

Από την άλλη, ένα βιβλίο δεν είναι απλή υπόθεση. Κι όχι γιατί δε μπορούμε να γράψουμε όλοι κι από ένα βιβλίο· έξυπνες ή βαρετές, όλοι έχουμε ιδέες. Αλλά γιατί καθένας που εκδίδει ένα βιβλίο, φέρει το βάρος του πνευματικού ανθρώπου, του ανθρώπου που μπορεί να επηρεάσει, έστω και έναν αναγνώστη και να του αλλάξει τη ζωή, προς το καλύτερο ή το χειρότερο. Πόσο καιρό να παίρνει άραγε, σε έναν συγγραφέα να διαλέξει τον αφηγητή του, μέσα σε τόσους που υπάρχουν; Κι αν τελικά κάνει λάθος επιλογή, ποιος φέρει την ευθύνη; Έχουμε δει κατά καιρούς να λογοκρίνονται βιβλία και συγγραφείς. Ο αφηγητής όμως βγαίνει πάντα αλώβητος από αυτή τη διαδικασία. Δε φέρει ποτέ καμιά ευθύνη. Και ποιος έχει δει από κοντά έναν αφηγητή; Υπάρχει μόνο για να γράψει ένα βιβλίο; Και μετά που κρύβεται; Μοιάζουν με τον Αι Βασίλη· όλα τα παιδιά ξέρουν πως υπάρχει αλλά κανένα δεν τον βλέπει. Έτσι και ο αφηγητής, έρχεται και αφήνει το δώρο του και εμείς κοιτάμε μέσα στις σελίδες του βιβλίου μήπως και έχει αφήσει κάποιο αποτύπωμα.

Ο λόγος που επέλεξα να γράψω το παρακάτω κείμενο, είναι ακριβώς αυτός· να κατανοήσω τη σημασία του αφηγητή και τα κριτήρια του συγγραφέα όταν τον επέλεξε και του εμπιστεύτηκε την ιστορία του. Για το σκοπό αυτό, διάλεξα βιβλία από διάφορες χρονικές περιόδους, μήπως και κάθε εποχή είχε τα δικά της κριτήρια. Όλα τα βιβλία περιστρέφονται γύρω από τις ερωτικές σχέσεις, από τους δυνατούς έρωτες. Ο έρωτας

σύμφωνα με τα λόγια των γιαγιάδων μας, αλλά και σύμφωνα με τα πρότυπα που περνάει η εποχή μας, είναι χαρακτηριστικό των κοριτσιών. Το θηλυκό γένος παίζει με τη Barbie και τον John –John, ενώ το αρσενικό παίζει πόλεμο. Η γυναίκα φέρει πάντα μαζί της το μητρικό φίλτρο λένε, δεν μπορεί ποτέ να ξεφύγει από τη φύση της. Ο άντρας, πρέπει να είναι σκληραγωγημένος, τόσο στην καρδιά όσο και στο σώμα. Οι γυναίκες είναι οι αδύναμες και οι άντρες οι δυνατοί. *Γενικά, η γυναίκα θεωρεί την αγάπη μια πράξη θετική, ηθική. Ενώ για τον άντρα η αγάπη ανήκει στη σφαίρα της απόλαυσης· η παραδοσιακή ηθική του, του λέει: να είσαι πιστός στους κανόνες, να φροντίζεις εκείνους που εξαρτώνται από την υποστήριξή σου. Μόνο ο έρωτας στον άντρα παράγει μια μερική νομιμοποίηση της αγάπης. Είναι σαν μια έκρηξη που ξεπερνά τους τρέχοντες ηθικούς κανόνες¹.*

Για το σκοπό αυτό, σκέφτηκα πως θα παρουσίαζε ενδιαφέρον να παρακολουθήσουμε, πώς εξελίσσεται η προσωπικότητα της γυναίκας μέσα σε μια σχέση η οποία δεν οδηγεί πουθενά. Πώς αντεπεξέρχεται μέσα σε αυτές τις δύσκολες συνθήκες; Μένει για πάντα το θύμα, πνίγοντας το δικίο της, τα θέλω της, τα όνειρά της, τους πόθους της; Κι από την άλλη, τι συμβαίνει στην προσωπικότητα του άντρα και πώς μια σχέση επηρεάζει τη μετέπειτα ζωή του; Η διαμάχη των δύο φύλων για το ποιος πονάει περισσότερο σε μια σχέση, έχει βάσεις ή είναι μύθος;

Επιπλέον, θα ήθελα μέσα από αυτή τη μικρή έρευνα που έχω κάνει, να βγάλω κάποια συμπεράσματα για τα κριτήρια, με τα οποία επιλέγει ένας άντρας συγγραφέας τον αφηγητή του, για να παρουσιάσει μια ερωτική ιστορία και για τα κριτήρια με τα οποία τον επιλέγει η γυναίκα. Σε όλα τα βιβλία, οι ρόλοι που αναλαμβάνουν τα πρόσωπα, είναι σχεδόν ίδιοι. Όλοι, αν αναλογιστούμε κάποιο μυθιστόρημα, ή κάποια νουβέλα που έχουμε διαβάσει, θα βρούμε έξι αφηγηματικούς ρόλους, ή συντελεστές· αυτοί είναι το Υποκείμενο, που είναι το κεντρικό πρόσωπο της ιστορίας, το Αντικείμενο, που συνήθως ενσαρκώνει το ρόλο του επιθυμητού αγαθού, τον Συνεργό, που βοηθά για την επιθυμητή εξέλιξη της ιστορίας, αντίθετα τον Πολέμιο που προσπαθεί να θέσει εμπόδια στις προσδοκίες του Υποκειμένου, τον Πομπό και το Δέκτη². Επομένως, παρουσιάζει ενδιαφέρον πρώτον ο τρόπος με τον οποίο κάθε

¹ Φραντσέσκο Αλμπερόνι, ... περί έρωτος, Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ, Αθήνα 1998, σελ 93

² Ερατοσθένης Κατωμένος, Αφηματολογία: θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας, εκδόσεις Πατάκη, τρίτη έκδοση, Αθήνα 2004

αφηγητής, χρησιμοποιεί τους παραπάνω ρόλους και έπειτα, το αν οι άντρες και οι γυναίκες, δίνουν τις ίδιες κατευθυντήριες γραμμές προς τους αφηγητές τους, στο πώς θα αναδείξουν τα πρόσωπα και τις πράξεις. Αυτό, θεωρώ πως έχει μεγάλη σημασία, καθώς ο διαφορετικός αφηγητής, αντικατοπτρίζει και τα διαφορετικά συμπεράσματα που θέλει ο κάθε συγγραφέας να βγάλει μέσα από την ιστορία του. Άραγε οι γυναίκες και οι άντρες επιθυμούν να περάσουν τα ίδια πράγματα στον αναγνώστη;

Τα κείμενα που επέλεξα για αυτή την έρευνα είναι: *Ο Λέανδρος* του Παναγιώτη Σούτσου, *Οι Μυστικοί αρραβώνες* του Γρηγόριου Ξενόπουλου, *Η πρώτη αγάπη* του Ιωάννη Κονδυλάκη το *Λεμονοδάσος* του Κοσμά Πολίτη, το *Άντρες* της Γαλάτειας Καζαντζάκη, το *Contre – temps* της Μιμίκας Ι. Κρανάκη, το, το *Η κυρία Κούλα* του Μένη Κουμανταρέα, το *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο* της Μάρως Βαμβουνάκη και το *Οι αναλφάβητοι του έρωτα* της Εύας Ομηρόλη.

Οι ιστορίες αυτές, έχουν έναν κοινό παρανομαστή: κινούνται πάνω στους ίδιους αφηγηματικούς άξονες: που είναι η ερωτική επιθυμία και ο θάνατος. *Η αλληλενέργεια ανάμεσα στον Έρωτα και το Θάνατο αντιπροσωπεύει την αλληλενέργεια αρχής και τέλους... Η αφήγηση συνιστά μια παρακαμπτήριο, ώστε να επιβραδυνθεί η σύμπτωση και η ταύτιση Έρωτα και Θανάτου που, καίτοι είναι δύο διαφορετικά ένστικτα, κατατείνουν στον ίδιο σκοπό³. Παρουσιάζει ενδιαφέρον, να δούμε τους τρόπους με τους οποίους διαφορετικοί αφηγητές, μας παρουσιάζουν το ίδιο μοτίβο.*

Το χρονικό πλαίσιο που καλύπτουν είναι από το 1834 ως το 1992, σχεδόν δύο αιώνες. Ο ρόλος της γυναίκας μέσα στο κοινωνικό γίνεσθαι όλα αυτά τα χρόνια έχει αλλάξει αρκετά. Οπότε θα δούμε μέσα από τα βιβλία την αμόρφωτη γυναίκα, που ζούσε για να μαγειρεύει και να μεγαλώνει τα παιδιά της, μέχρι και τη μοντέρνα γυναίκα που εργάζεται, ψηφίζει, μορφώνεται. Φυσικά η μορφή των σχέσεων μεταξύ του άντρα και της γυναίκας, όλα αυτά τα χρόνια έχει αλλάξει. Ας δούμε, μέσα από αυτά τα κείμενα πώς εξελίσσονται οι σχέσεις και οι προσωπικότητες των ανθρώπων.

³ Δημήτρης Τζιόβας, *Το παλιμνήστο της ελληνικής αφήγησης*, εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1993, σελ. 85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΛΕΑΝΔΡΟΣ, Παναγιώτης Σούτσος

Πρόκειται για ένα ερωτικό μυθιστόρημα στο οποίο οι πρωταγωνιστές, Λέανδρος και Κοραλία, στέλνουν αλληπάλληλες επιστολές εκμυστηρευόμενοι τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους. Επιστολές όμως δεν ανταλλάσσουν μόνο μεταξύ τους, αλλά και με τους φίλους τους. Ο Λέανδρος με το φίλο του τον Χαρίλαο και η φίλη της Κοραλίας Ευφροσύνη με τον προηγούμενο. Στο κείμενο θα βρούμε ουσιαστικά 77 επιστολές, εκ των οποίων οι 50 είναι του Λέανδρου προς τον Χαρίλαο: «το έργο αυτό, αποπνέει το κλίμα του δυτικού ρομαντισμού και παρουσιάζεται με τη μορφή επιστολών, τις οποίες ανταλλάσσουν μεταξύ τους τα μυθιστορηματικά πρόσωπα»⁴. Μέσω αυτών μαθαίνουμε τη συνάντηση του Λέανδρου με την Κοραλία, καθώς και τα συναισθήματα που φουντώνουν στην καρδιά του. Επίσης, ο πρωταγωνιστής κάνει κάποιες αναδρομές στο παρελθόν για να μας κατατοπίσει σχετικά με τις παρελθοντικές του σχέσεις με την Κοραλία, έτσι ώστε ο τωρινός έρωτάς του καθώς και αυτά που θα ακολουθήσουν να μας φανούν φυσιολογικά και να μη χαρακτηριστούν υπερβολικά.

Η χρονική διάρκεια που καλύπτει η ιστορία είναι από το Δεκέμβριο του 1833 έως τις 4 Απριλίου του 1834. Η Ελλάδα μόλις έχει απελευθερωθεί από τον τουρκικό ζυγό και κάνει τα πρώτα της πολιτικά βήματα. Το κείμενο μάλιστα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί απλά ερωτικό, καθώς το πολιτικό στοιχείο είναι αρκετά έντονο. Ο Λέανδρος μοιράζεται μαζί μας τη χαρά του για την εξέλιξη που είχε η επανάσταση στη χώρα μας, καθώς και τις φιλοοθωνικές του πεποιθήσεις: παρόλα αυτά εμείς θα μείνουμε απλά στο ρομαντικό στοιχείο. Αναφερόμενοι επιγραμματικά στην υπόθεση, να σημειώσουμε ότι ο πρωταγωνιστής σε έναν περίπατό του στην Αθήνα συναντά ύστερα από δέκα χρόνια, έναν παλιό έρωτά του, την Κοραλία. Τα σημάδια του χρόνου είναι εμφανή: εκείνη, παντρεμένη με ένα παιδί ζει, μια ήρεμη οικογενειακή ζωή. Ο Λέανδρος αμέσως θυμήθηκε τα συναισθήματα που ένιωθε για αυτήν και ο έρωτας άρχισε να τον πλημμυρίζει. Και εκείνη όμως, δε μένει αδιάφορη στο ερωτικό

⁴ Αλεξάνδρα Σαμουήλ, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, τόμος Γ, Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1996, σελ. 22

ενδιαφέρον του, αλλά η θέση της δεν της επιτρέπει να ζήσει όσα της προστάζει η καρδιά. Ο Λεάνδρος αρχίζει και βασανίζεται. Αποφασίζει να φύγει για λίγο μακριά της, μα όταν γυρίζει ένα νέο έρχεται να τον αναστατώσει: η αγαπημένη του, ήταν βαριά άρρωστη και δεν μπορούσε ούτε να σηκωθεί από το κρεβάτι για να τον δει. Νιώθοντας αδύναμος να τη βοηθήσει, αποφασίζει να κάνει ένα ταξίδι στην Ελλάδα, όμως η σκέψη του κυριεύεται μόνο από τη μορφή της. Ένα ψεύτικο γράμμα του φίλου του Χαρίλαου, στο οποίο τον διαβεβαιώνει για την πρόοδο της υγείας της αγαπημένης του και για την επιθυμία της να τον δει, τον φέρνει πίσω. Όμως εκείνη έχει χάσει κάθε δύναμη για να παλέψει για τη ζωή της και πεθαίνει μπροστά στα μάτια του. Έντονη θλίψη τον πλημμυρίζει. Σιγά – σιγά αρχίζει και παραλογίζεται, έχοντας έντονες τάσεις για αυτοκτονία. Το κακό δεν άργησε να έρθει και λίγες μέρες μετά αυτοπυροβολήθηκε.

Παρατηρώντας τις επιστολές που στέλνει ο Λεάνδρος, κυρίως στο φίλο του Χαρίλαο και έπειτα στην Κοραλία, θα λέγαμε ότι έχουν περισσότερο τη μορφή ημερολογίου παρά επιστολής «Άλλωστε προς το τέλος του μυθιστορήματος τις επιστολές του ήρωα τις αντικαθιστούν τα «Αποσπάσματα των συλλογισμών του», κάνοντας εμφανή πλέον τα ασαφή όρια επιστολής και προσωπικού ημερολογίου»⁵. Ο πρωταγωνιστής μέσω αυτών μας πληροφορεί για το πώς πέρασε τις μέρες του, για αυτά που είδε, για τις σκέψεις του. Δε διακρίνουμε καθαρά την ανάγκη του για επικοινωνία με το φίλο του. Μάλλον αυτό που θέλει να επιδιώξει είναι η επικοινωνία με τον εαυτό του. Μοιράζεται τις σκέψεις του με το εγώ του. Αυτό μπορεί να γίνει πιο κατανοητό αν δει κανείς τη δομή των γραμμάτων του. Δεν έχουν τη φυσιολογική δομή, δηλαδή δεν ξεκινούν με ερωτήσεις για το πώς περνάει ο φίλος του, ούτε αναζητά να μάθει νέα του. Επιπλέον δεν περιμένει απάντηση από αυτόν. Του γράφει συνεχώς, ακόμα και την ίδια ημέρα, παραθέτοντας τις σκέψεις και τις απόψεις του. Θα λέγαμε ότι ο ρόλος του Χαρίλαου και της Ευφροσύνης είναι περισσότερο βοηθητικός και έχουν ως σκοπό να επιταχύνουν την εξέλιξη της ιστορίας. Ακόμα ίσως χρησιμοποιήθηκαν για να τονώσουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη από τη «μονοτονία» του μονολόγου. Ο αφηγητής έχει επιλέξει λοιπόν, να μας αποδώσει την ιστορία με αυτόν τον τρόπο καθαρά για λειτουργικούς λόγους. Ουσιαστικά όμως, το μεγαλύτερο μέρος του κειμένου είναι ένας μονόλογος, φορτισμένος με έντονα συναισθήματα τόσο από τον έρωτα των δύο, όσο

⁵ Στο ίδιο, σελ 25

και από τη χαρά της απελευθερωμένης Ελλάδας. Ας δούμε όμως μέσα από αποσπάσματα του κειμένου πώς βιώνουν τον έρωτα οι δύο πρωταγωνιστές.

Ο Λέανδρος με το που συναντά την Κοραλία στο κέντρο της Αθήνας, γράφει στον φίλο του: «την είδα, η καρδιά μου ανανεώθη, και ο κόσμος ωραίων ενθυμήσεων με περιέζωσε»⁶. Σε επόμενα γράμματα του μιλά για τα προτερήματα της που τον έχουν μαγέψει: «καθ' ημέραν θαυμάζω και του νοός της την καλιέργειαν, και του σώματος της και της ψυχής της προπαντός το κάλος ».⁷ Με αυτή τη φράση διαβεβαιώνει το φίλο του και κατ' επέκταση τους αναγνώστες, ότι εκείνο που τον έχει προσελκύσει σε αυτή τη γυναίκα είναι η ψυχή της και όχι η εξωτερική της εμφάνιση, πράγμα που δηλώνει τη βαθύτητα και την καθαρότητα των συναισθημάτων του και των προθέσεών του. Μάλιστα, στην ίδια επιστολή μας δίνει κάποιες από τις σκέψεις της Κοραλίας μέσα σε εισαγωγικά. Στο τέλος δε αυτής, μας γράφει αυτολεξεί σε εισαγωγικά την ερωτική εξομολόγηση που της έκανε και την απάντησή της. Οι μονόλογοι που χρησιμοποιεί ο Λέανδρος, είναι πολύ δυνατοί και γεμάτοι έντονα συναισθήματα' χαρακτηριστικό είναι, ένα απόσπασμα από μια επιστολή του στον Χαρίλαο: «το βλέμμα μου εις τα σκότη ζητεί τον τόπον, όπου εκάθητο, και τα χείλη μου φιλούσι την γην, την οποίαν οι πόδες της ήγγισαν. Παρελθόν, μέλλον, δεν υπάρχουν! Δεν βλέπω, δεν ακούω, δεν αισθάνομαι... »⁸.

Την ίδια στιγμή που ο Λέανδρος βιώνει το δράμα του, η Κοραλία έχει στείλει ένα γράμμα στην Ευφροσύνη και της περιγράφει τα όσα και η ίδια έχει αρχίσει να νιώθει. Το πρώτο της γράμμα δεν υπάρχει καθόλου στο κείμενο. Εμείς διαβάζουμε την απάντηση της φίλης της και έπειτα την ανταπάντηση της Κοραλίας. Αυτή φαίνεται τρομοκρατημένη από αυτά που νιώθει, καθώς σκέφτεται τη θέση της και την οικογένειά της. Δεν θέλει ακόμη να το δεχτεί, γι' αυτό στο γράμμα της δεν αναφέρεται στο πρώτο πρόσωπο: «η Κοραλία σου έχασε τας φρένας της' ο Λέανδρος καταμάγευσε τας αισθήσεις της».⁹ Σε επόμενο της γράμμα γίνεται πασιφανής η ντροπή που νιώθει για όσα η καρδιά της αισθάνεται: «καλύψατέ μου το πρόσωπον' αισχύνομαι το φως»¹⁰. Όμως γρήγορα η φωτιά που την καίει μέσα της γίνεται αρρώστια. Ο Λέανδρος με το

⁶ Παναγιώτης Σούτσος, *Ο Λέανδρος*, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1996, σελ 55

⁷ Στο ίδιο, σελ 57

⁸ Στο ίδιο, σελ 73

⁹ Στο ίδιο, σελ 76

¹⁰ Στο ίδιο, σελ 77

που το πληροφορείται πέφτει σε βαθιά μελαγχολία. Όλη η πλάση συμπάσχει μαζί του «Βροχή πίπτει ραγδαία, και εις τον ουρανόν μέγας χειμών' οι άνεμοι συρίζουσιν εις τα παράθυρά μου' η δυστυχία πανταχόθεν με περιέζωσε' αλλοίμονον! Η ψυχή μου κλαίει, καθώς η φύσις»¹¹. Ακολουθεί μια επιστολή της Κοραλίας προς τον Λέανδρο, στην οποία του ζητά να μην ξανασυναντηθούν γιατί «η μεταξύ των χρεών και των αισθημάτων μου πάλη κατατρώγει την ύπαρξίν μου»¹².

Ο Λέανδρος, μετά από αυτό το γράμμα πέφτει σε βαθιά θλίψη και η ιδέα της αυτοκτονίας αρχίζει και τον κυριεύει. Τελικά όμως, ύστερα από την απάντηση της αγαπημένης του, πείθεται να εγκαταλείψει την Αθήνα. Όσο μακριά όμως και να βρίσκεται, στη σκέψη του υπάρχει μόνο η μορφή της. Η κατάσταση της υγείας της χειροτερεύει μέρα με τη μέρα. Ο Χαρίλαος, τρομοκρατημένος από τις σκέψεις του φίλου του να αυτοκτονήσει, του γράφει ότι η Κοραλία θέλει να τον δει. Εκείνος έρχεται αμέσως στην Αθήνα, αλλά η Κοραλία αρνείται να τον συναντήσει και του γράφει ένα γράμμα, στο οποίο φαίνεται ξεκάθαρα το μέγεθος της αγάπης της: «Επιθυμώ να μ' ενταφιάσουν αι χაίρες σου' επιθυμώ να με φορέσης εις τον νακροκράββατον τα ενδύματα εκείνα, τα οποία έφερον την ημέραν, καθ' ήν κατά πρώτον σε είδα εις την πύλην της αγοράς...επιθυμώ να με θάψης μεταξύ Πνυκός και Πεντελικού, όπου είδαμεν ομού τον ήλιον ανατέλλοντα»¹³. Μετά από αυτό το γράμμα απελπισία και παράπονο κυριεύσε τον Λέανδρο. Δεν μπορούσε να κάνει τίποτα για να την βοηθήσει και την παρακολουθούσε αμέτοχος, γνωρίζοντας ότι από στιγμή σε στιγμή θα πεθάνει. Η Κοραλία τελικά ξεψύχησε μπροστά στα μάτια του' αυτή ήταν και η σκηνή που όπλισε το χέρι του και ο ίδιος.

Η αγάπη του Λέανδρου προς την Κοραλία ήταν κάτι φυσικό, που κρατούσε και εξελισσόταν από την παιδική του ηλικία. Ας δούμε όμως πώς η Κοραλία μπλέχτηκε στα δεσμά του έρωτα του Λέανδρου, παρότι ήταν παντρεμένη και με παιδί. Μάλιστα, ο Λέανδρος σε ένα γράμμα προς το φίλο του Χαρίλαο μας πληροφορεί ότι ήταν «σύζυγος τρυφερά ...ανταποκρίνεται αξίως εις την αγάπην του εναρέτου, και εις

¹¹ Στο ίδιο, σελ 85

¹² Στο ίδιο, σελ 87

¹³ Στο ίδιο, σελ 166

αυτόν...οικιακήν ευδαιμονίαν παρέχει!»¹⁴. Παρουσιάζει ενδιαφέρον λοιπόν να δούμε πώς ένα «πρότυπο» συζύγου, ερωτεύεται έναν παιδικό της φίλο.

Στην αρχή λοιπόν, όταν συναντήθηκαν, δεν έδειξε κάποιο ενδιαφέρον, πέρα από φιλικό και φυσικά έντονη συγκίνηση, για τα δέκα χρόνια που μεσολάβησαν από την τελευταία φορά που είχαν ειδωθεί. Όταν πρωτοειδωθήκαν ο Λέανδρος γράφει στο φίλο του «... με ανεγνώρισε· και εις την θεάν μου άφηκε κραυγήν ακουσίαν... Εχαιρετήθημεν· δεν ωμιλήθημεν»¹⁵. Αλλά και όταν την επισκέφτηκε σπίτι της, μιλούσαν για το παρελθόν και τις αναμνήσεις τους. Όταν της εξομολογήθηκε τον έρωτά του εκείνη « Εσιώπησεν... και με πρόσωπον εκφράζον λύπην και ταραχήν «Ω Λέανδρε», είπε, «μη καθιστάς την φιλίαν θορυβώδη και οδυνηράν»¹⁶. Προσπάθησε δηλαδή να αναχαιτίσει την κατάσταση που γεννιόταν. Κι όταν εκείνος πλημμυρισμένος από έρωτα, αναπολεί τη νεότητά τους και την πυρπολεί με υπονοούμενα, εκείνη, απλά του λέει: « Φεύγομεν; Με περιμένει το τέκνον μου »¹⁷.

Σιγά, σιγά όμως, αρχίζει και φυτρώνει μέσα της ο έρωτας, αλλά φοβάται να το παραδεχτεί. Στη φίλη της, αναγγέλλει τα αισθήματά της σε τρίτο πρόσωπο, σα να πρόκειται για κάποια άλλη: «Η Κοραλία σου έχασε τας φρένας της· ο Λέανδρος καταμάγευσε τας αισθήσεις της »¹⁸. Ντρέπεται για αυτά που νιώθει. Γι' αυτό, στα γράμματά της δε γράφει τα συναισθήματά της, όπως κάνει ο Λέανδρος στον φίλο του, αλλά γράφει για την τιμωρία που πρέπει να της δοθεί για να φύγει το «κακό» από μέσα της: «καλύψατέ μου το πρόσωπον· αισχύνομαι το φως»¹⁹. Ζητά να την πάνε στα μέρη όπου περπάτησε με το Λέανδρο και παρακαλεί το Θεό να τη συγχωρέσει, γιατί «από τα χείλη μου εξήλθον αμαρτωλαί φωναί! Ταλαίπωρος! Εμάνην, εμάνην!»²⁰. Πολεμά με τον εαυτό της για να πνίξει αυτά που αισθάνεται. Φτάνει σε σημείο, να γράψει και ένα γράμμα στον αγαπημένο της, στο οποίο τον παρακαλά να μην ξαναβρεθούνε αν δεν ήθελε να πεθάνει: «Απεφάσισα να μη σε ιδώ πλέον... πρέπει να χωρισθώμεν· επιθυμείς

¹⁴ Στο ίδιο, σελ 65

¹⁵ Στο ίδιο, σελ 55

¹⁶ Στο ίδιο, σελ 59

¹⁷ Στο ίδιο, σελ 63, 64

¹⁸ Στο ίδιο, σελ 76

¹⁹ Στο ίδιο, σελ 77

²⁰ Στο ίδιο, σελ 77

τον θάνατόν μου; Η μεταξύ των χρεών και αισθημάτων μου πάλη κατατρώγει την ύπαρξίν μου»²¹.

Όταν ο Λέανδρος της στέλνει ένα γράμμα, στο οποίο της εξομολογείται ότι σκέφτεται να πεθάνει αν δεν είναι μαζί, εκείνη του ανταπαντά με μια ερωτική εξομολόγηση: «Φίλε μου! Άνοιξε τα όμματά σου, άκουσεν τη φωνή του έρωτος, την φωνή της Κοραλίας σου' μην αποθνήσκεις μόνος' ομού να αποθάνωμεν' δεν γνωρίζω ποίαι άλυστοι χρεών με συνδέουν' αλλ' η ψυχή μου έμεινεν ελευθέρα, η ψυχή μου, ήτις σε λατρεύει»²². Του ζητά να φύγει, γιατί έτσι πιστεύει πως θα είναι καλύτερα και για τους δυο τους. Μα όταν εκείνος το κάνει, στην αρχή λέει στη φίλη της πως «η φυγή του μ' έδωκε νέαν ζωήν, και ο επί της καρδιάς μου επικείμενος μέγας λίθος απεσηκώθη»²³, μα την ίδια μέρα της γράφει «παν ον με φαίνεται σκιά, και πας ήχος φωνή θανάτου»²⁴. Παλεύει με αυτά που νιώθει και αυτά που πρέπει να κάνει. Σε ένα άλλο γράμμα προς τη φίλη της λέει πως « Η αρετή το πρώτον είδωλόν μου υπήρξεν' ο έρωσ το κατέστρεψε, και αντί αυτού τι άφηκε; Χάος αίσχους και λύπης»²⁵. Ντρεπόταν το σύζυγό της και το παιδί της, ακόμα και το Θεό.

Αργότερα, έκανε την εμφάνισή της η αρρώστιά της. Ένιωθε ότι θα πεθάνει και θεωρούσε πως αυτός ο θάνατος θα της απέδιδε την ησυχία της ψυχής. Απέφευγε τον Λέανδρο. Δεν ήθελε να καταλάβει τη σοβαρότητα της κατάστασής της. Φοβόταν για το πώς θα αντιδρούσε. Όταν όμως τα έμαθε όλα, εκείνη του έγγραψε, ίσως το πιο ερωτικό γράμμα του μυθιστορήματος, «επιθυμώ να με ενταφιάσουν αι χείρες σου...»²⁶. Στο τελευταίο γράμμα που του έστειλε, προσπαθούσε να τον προετοιμάσει για το κακό που θα ακολουθούσε: «Αλλά λυπείσαι, διότι αποχωριζόμεθα; Δέκα έτη δεν εξήσαμεν αποχωρισμένοι;... Ρίξε τα όμματά σου εις τους ουρανούς' αι απέραντοι των εκτάσεις δεν είναι κενάι' εις αυτάς κατοικούσιν αι ψυχαί' εις αυτάς θέλομεν συναπαντηθή, ω Λέανδρε! »²⁷. Και του δηλώνει πως «Αποθνήσκω' πλην δεν είμαι δυστυχής.

²¹ Στο ίδιο, σελ 87

²² Στο ίδιο, σελ 89

²³ Στο ίδιο, σελ 90

²⁴ Στο ίδιο, σελ 91

²⁵ Στο ίδιο, σελ 118

²⁶ Στο ίδιο, σελ 166

²⁷ Στο ίδιο, σελ 174

Αποθνήσκω αγαπώμενη από σε, και εις τον σύζυγόν μου πιστή»²⁸. Βλέπουμε λοιπόν, πως δεν είναι λυπημένη που πεθαίνει, γιατί έχει αγαπηθεί από το Λέανδρο.

Όμως, αυτός ο έρωτας δε σημάδεψε μόνο την Κοραλία αλλά και τον Λέανδρο, που μετά τη θέα της νεκρής αγαπημένης του, θέλησε να βάλει τέρμα στη ζωή του. Για τον Λέανδρο, είναι πιο ξεκάθαρο το πώς εξελίχθηκαν τα συναισθήματά του, καθώς το βιβλίο περιλαμβάνει τις επιστολές που έστειλε στο φίλο του και μοιραζόταν μαζί του τον ενθουσιασμό του, τον έρωτά του και το δράμα του. Στην πρώτη τους συνάντηση, μετά από δέκα χρόνια, ταραχτηκε· συγκεκριμένα λέει: «η κεφαλή μου είναι χάος ιδεών»²⁹. Παρότι στα επόμενα γράμματά του είναι αρκετά αναλυτικός για το πώς περνάει τη μέρα του, τι σκέφτεται, πώς νιώθει, σε αυτό δε βρίσκει λόγια για να περιγράψει τα συναισθήματά του και τις εντυπώσεις του στον φίλο του.

Γρήγορα τον μάγεψε η εξωτερική της εμφάνιση και προπαντός ο ψυχικός της πλούτος:! «... θαυμάζω και του νοός της την καλλιέργειαν, και του σώματος της και της ψυχής της προ πάντων το κάλλος»³⁰. Δεν άργησε να της εξομολογηθεί τον έρωτά του, με λόγια γεμάτα πάθος, πόνο, και αγάπη³¹. Από την ένταση που είχαν τα λόγια του, μπορούμε να δικαιολογήσουμε και το μετέπειτα θάνατό του. Ο πόλεμος, τους είχε χωρίσει για δέκα χρόνια και δεν άντεχε να τη χάσει τώρα που τη ξαναβρήκε. Ο έρωτάς του λοιπόν, ήταν κάτι το πραγματικό, το δυνατό και δεν μπορεί να χαρακτηριστεί απωθημένο της παιδικής του ηλικίας. Σε ένα γράμμα προς τον φίλο του γράφει: «Ο έρως!... Είθε να ήναπτεν εις τα σκότη του νοός μου ο μαγικός λύχνος...»³². Όλη του η ύπαρξη κυριεύεται από τη σκέψη της³³. Δεν βλέπει, δεν ακούει, δεν αισθάνεται τίποτα, αν μέσα στις εικόνες, στους ήχους, στα αισθήματα, δεν υπάρχει η Κοραλία. Σε πολλά γράμματά του, χρησιμοποιεί και ποιήματα για να αναδείξει αυτά που νιώθει. Φαίνεται

²⁸ Στο ίδιο, σελ 174

²⁹ Στο ίδιο, σελ 55

³⁰ Στο ίδιο, σελ 57

³¹ «Ω Κοραλία! Εκ των πρώτων ωραίων ημερών της νεότητός μου έπλασα κατ' εμαυτόν τον κατ' ιδέαν τύπον της εντελούς γυναικός· τον τύπον αυτόν τον εύρον μόνον εις σε, καίτοι πανταχού πλανηθείς. Δε γνωρίζω τα μυστηριώδη της εμπαρμένης ψηφίσματα· αλλ' αν αι στιγμαί, καθ' ας σε βλέπω, είναι της ζωής μου η τελευταία περίοδος, ω Κοραλία, παραδέχομαι το μέλλον μου, και ο θάνατος είναι γλυκύς». Στο ίδιο, σελ 58, 59

³² Στο ίδιο, σελ 61, 62

³³ «Έπεσα χθες εις την κλίνην μου· εις την κόρην των οφθαλμών μου ήτο η εικών της και εις τα ότα μου εκάθηντο οι λόγοι της...». Στο ίδιο, σελ 78,79

πως στέρεψε από λέξεις, ή ότι οι λέξεις του είναι μικρές για να αποδώσουν τον έρωτά του.

Όταν η Κοραλία έφυγε για ταξίδι, η ζωή του άδειασε. Η απουσία της τον είχε αφοπλίσει: «... τι ελλείπει, και δεν πληρούται η άβυσσος της υπάρξεώς μου;»³⁴. Μόλις μάλιστα πληροφορήθηκε και για την αρρώστια της αγαπημένης του, η λύπη του ανέβηκε στο λαιμό και άρχισε να τον πνίγει. Η ιδέα του θανάτου άρχισε να του τριβελίζει το μυαλό. Ήθελε μάλιστα, η ίδια η Κοραλία να τον σκοτώσει: «... θέλω σε δώσει το ξίφος μου· θέλεις συ το βυθίσει βαθέως εις τα σπλάχνα μου· θέλω εγώ διευθύνει την χείρα σου»³⁵. Αποφασίζει να κάνει ένα ταξίδι για να σκεφτεί τα όσα του συμβαίνουν, να κατανοήσει το θάνατο και να δώσει απαντήσεις στα υπαρξιακά του ζητήματα³⁶. Τρομοκρατημένος ο φίλος του, Χαρίλαος, από τις τάσεις του Λεάνδρου για αυτοκτονία, του γράφει μια επιστολή στην οποία τον διαβεβαίωσε για την πρόοδο της υγείας της αγαπημένης του και για την επιθυμία της να τον συναντήσει. Αυτό το γράμμα, δίνει πράγματι το φιλί της ζωής στον Λεάνδρο, ο οποίος έσπευσε να πάει να δει την Κοραλία· «Αύριον θέλω ιδεί την Κοραλίαν... οι πόδες μου τρέμουν από ηδονήν· εις κάθε μου βήμα γεννάται εις παράδεισος»³⁷.

Όμως, εκείνη φυσικά δεν τον δέχτηκε και η κατάστασή του χειροτέρεψε. Οι τύψεις άρχισαν να τον κυριεύουν. Πίστευε ότι ο ίδιος είναι υπεύθυνος για την αρρώστια της³⁸. Μέσα στην απελπισία του, αισθάνεται ότι τρελαίνεται. Τη βλέπει τώρα, ακόμα πιο όμορφη και πιο γλυκιά³⁹. Θάνατος και έρωτας έχουνε γίνει ένα. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από τους συλλογισμούς του Λεάνδρου «Κοραλία! Δε βλέπεις το δηλητήριο το οποίον η χείρ σου ετοιμάζει... εκμέθυσε με, με τον αρωματικόν λίβανον του θνήσκοντος έρωτος»⁴⁰. Η Κοραλία τελικά πέθανε μπροστά του. Από εκείνη τη στιγμή, η ιδέα του θανάτου, έγινε ακόμα πιο έντονη. Ένωθε απελπισία ήταν

³⁴ Στο ίδιο, σελ 80

³⁵ Στο ίδιο, σελ 88, 89

³⁶ «Ο άνθρωπος γεννιέται· η πρώτη φωνή του φωνή οδύνης, και η τελευταία του φωνή πάλιν οδύνης»
Στο ίδιο, σελ 98

³⁷ Στο ίδιο, σελ 152

³⁸ «Έχοντα τον έλεγχο της συνειδήσεως του ότι σ' εφόνευσα, θέλεις με αφήσει να σφαγώ χωρίς να με συγχωρήσης, χωρίς να περιβρέξω τους πόδας σου με τα δάκρυά μου;». Στο ίδιο, σελ 164

³⁹ «Θεοί! Διατί, σκοπόν έχοντες να με την αποσπάσετε, την καθίστατε ωραιότεραν; Ο θάνατος διατί γίνεται γλυκός εις το πρόσωπον της; ο θάνατος με τον έρωτα συνενώθησαν ν' ανατρέψωσι τας φρένας μου;». Στο ίδιο, σελ 169

⁴⁰ Στο ίδιο, σελ 170

νευριασμένος με τη ζωή που του είχε στερήσει ότι αγάπησε και ο θάνατος έμοιαζε ως η μόνη διέξοδος: «Ζητώ την ησυχίαν όμως της ψυχής, και την ησυχίαν ο νους μου υπό μόνον τον τάφον της ευρίσκει»⁴¹. Τελικά αυτοκτόνησε με τη φωτογραφία της αγκαλιά. Πήγε να τη συναντήσει, για να καταφέρει να χαρεί και πάλι.

Ο Λέανδρος, μέσα από αυτή τη σχέση, ουσιαστικά από την αρχή της, οδηγείται στο θάνατο. Βλέπουμε πως τα συναισθήματα χαράς που τη συνάντησε, διαδέχονται την απελπισία και τη στενοχώρια επειδή δε μπορούν να ζήσουν μαζί και πώς μια αρρώστια μπορεί να εκμηδενίσει την ανθρώπινη ύπαρξη. Η κορύφωση έρχεται με την αυτοκτονία του. Το φινάλε της ιστορίας δε μας αιφνιδιάζει. Από πολύ νωρίς κάνει λόγο για θάνατο. Η καρδιά του δεν άντεξε να μη βρίσκεται κοντά της. Ο Λέανδρος ίσως είναι η προσωποποίηση του απόλυτου έρωτα, καθώς αψηφά τα πάντα, τη ζωή του, τους φίλους του, για να βρεθεί έστω και νεκρός κοντά της. Και πραγματικά, μέσα από τα γράμματά του φαίνεται πως πίστευε ότι αυτή ήταν η μόνη λύση για να είναι ευτυχισμένος.

⁴¹ Στο ίδιο, σελ182

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Γρηγόριος Ξενόπουλος, Οι μυστικοί αρραβώνες

Πρόκειται για ένα συγκλονιστικό ερωτικό μυθιστόρημα, καθώς η πλοκή του βασίζεται σε αληθινά γεγονότα της ζωής του συγγραφέα. Μάλιστα περιλαμβάνει τις πραγματικές ερωτικές επιστολές που του είχε στείλει η αγαπημένη του, η ποιήτρια Θεώνη Δρακοπούλου. Στο περιοδικό «*Νέα Εστία*», 1-8-1927, έγραφε: *οι μυστικοί αρραβώνες είναι το καθαυτό ερωτικό μέσα σ' όλα τα μυθιστορήματα του Ξενόπουλου, έχει την ωραιότερη ερωτική αλληλογραφία που γράφτηκε ποτέ, γιατί είναι πραγματική, αληθινή- κι ακόμα είναι ένα μυθιστόρημα- που οι ήρωές του είναι άνθρωποι γνωστοί στους καλλιτεχνικούς και φιλολογικούς κύκλους των Αθηνών...*⁴² Γενικά ο Ξενόπουλος «μετά το 1930... «αυτοβιογραφείται» μεταβάλλοντας τη ζωή του σε μυθιστόρημα (π.χ. *Μεγάλη Γυναίκα, Παλιά Αθήνα, Η ζωή μου σαν μυθιστόρημα*)»⁴³

Ο συγγραφέας όμως δε χρησιμοποιεί το βιβλίο αυτό ως αυτοβιογραφία του. Η ερωτική περιπέτεια που πέρασε, του ενέπνευσε τους *Μυστικούς αρραβώνες*. Η αφήγηση στο κείμενο αυτό είναι ετεροδιηγηματική. Ο αφηγητής δε συμμετέχει πουθενά, μας περιγράφει απλά την ιστορία. Ωστόσο υπάρχουν εκτενείς διάλογοι, μονόλογοι καθώς και οι επιστολές που αντάλλασσαν οι δύο πρωταγωνιστές, ο Νάσος Ανάστης και η Θάλεια. Η ιστορία τους έχει ως εξής:

Ο Ανάστης, γιατί σπάνια αναφέρεται στο κείμενο με το μικρό του όνομα, ήταν ένας νέος, αλλά αρκετά επιτυχημένος, ζωγράφος της εποχής. Ο πατέρας του είχε πεθάνει και ζούσε στην Αθήνα με τη μητέρα του. Περίπου τριάντα χρονών είναι η ηλικία του τη στιγμή που εξελίσσεται η ιστορία. Εκείνο το διάστημα ήταν αρραβωνιασμένος με την Καίτη, την κόρη του Καστρίτη, ενός παλιού οικογενειακού τους φίλου στον οποίο είχε εξαιρετικά μεγάλη υποχρέωση, καθώς από τη στιγμή που γύρισε από τις σπουδές του στο Μόναχο, το σπίτι του είχε γίνει και δικό του. Κανείς δεν γνώριζε για αυτούς τους αρραβώνες πέρα από αυτούς τους δύο και τους γονείς τους, καθώς την οικογένεια

⁴² Γρηγόριος Ξενόπουλος, *Μυστικοί Αρραβώνες*, εκδόσεις Αδελφοί Βλάσση, Αθήνα 1984, σελ 5

⁴³ Γ. Φαρίνου – Μαλαματάρη, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, τόμος Θ, εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1997, σελ 301

Καστρίτη την είχε πλακώσει το πένθος μετά από τους απανωτούς θανάτους της κόρης και του γου του.

Ο Ανάστης μη έχοντας λοιπόν τη δυνατότητα να κοινοποιήσει τους αρραβώνες του συνέχιζε τη ζωή του σαν εργένης, έχοντας βέβαια πάντα επίγνωση της θέσης του, όχι όμως και οι θαυμάστριές του. Μία τέτοια ήταν και η δεκαεπτάχρονη Θάλεια . Ένα κορίτσι από καλή οικογένεια στρατιωτικού, εξαιρετικά όμορφο, με σαγηνευτικό βλέμμα και με μια ωριμότητα που σε αποστόμωνε. Και η ίδια είχε καλλιτεχνικές ανησυχίες και σπούδαζε αρχιτεκτονική. Η ζωγραφική ήταν το πάθος της, μάλιστα είχε και η ίδια πολύ ταλέντο. Η γνωριμία τους έγινε τυχαία σε ένα αποκριάτικο πάρτι μέσω ενός κοινού τους φίλου, του Μαράνου. Η Θάλεια κατενθουσιάστηκε από το νέο ζωγράφο, ο οποίος μάλιστα ήταν και το ίνδαλμα της.

Μετά από αυτή τη συνάντηση προέκυψαν κι άλλες, μάλλον λόγω της πίεσης που του ασκούσε η Θάλεια, αλλά και γιατί ο ίδιος αρεσκόταν στην συντροφιά μιας κοπέλας που αναγνώριζε τόσο πολύ την ποιότητα της δουλειάς του. Σε μια από αυτές γνώρισε και την ξαδέρφη της Αμβροσία, η οποία παίζει καταλυτικό ρόλο στην εξέλιξη της ιστορίας. Τα πράγματα σοβάρεψαν όταν η Θάλεια του έστειλε μια επιστολή, με την οποία του εκμυστηρευόταν τον έρωτά της για αυτόν. Μια τέτοια κίνηση αναστάτωσε τον Ανάστη, που φοβήθηκε μήπως η αναγγελία των αρραβώνων του προξενήσει το θάνατο της, καθώς του μιλούσε για μια άσπρη σκόνη που είχε αγοράσει από το φαρμακείο. Αυτός ο φόβος τον οδήγησε στο να αναβάλει την αναγγελία των αρραβώνων του και στο να προσπαθεί να την κάνει να τον βαρεθεί. Όμως είχε εντελώς διαφορετική εξέλιξη από την προσδοκώμενη.

Άρχισαν να ανταλλάσσουν επιστολές και συναντήσεις, με αποτέλεσμα ο Ανάστης να αρχίσει να τη βλέπει ερωτικά και να έρχεται σε σύγκρουση με την Καίτη. Έφτασε ακόμα σε σημείο να αναβάλει την ημερομηνία της δημοσίευσης των αρραβώνων του και έπειτα στο να σκέφτεται να τη χωρίσει, παρόλη την υπόσχεση και την υποχρέωση που είχε στην οικογένεια της. Μέσα του πάλευε, μέχρι που δέχτηκε την επίσκεψη της Αμβροσίας, η οποία πήγε αυτοβούλως να τον ειδοποιήσει πως αν δεν αποκαταστούσε την ξαδέρφη της, η Θάλεια θα έστελνε τις ερωτικές επιστολές στην Καίτη. Αυτός ο εκβιασμός τον έκανε να σιχαθεί τη Θάλεια και μέσα σε μια βδομάδα παντρεύτηκε την Καίτη, στην οποία πρόλαβε να εκμυστηρευτεί για το δίλημμά του και έτσι τα γράμματα

που είχε ήδη παραλάβει ο πατέρας της και πεθερός του, δεν προκάλεσαν καμιά φασαρία. Η ζωή του από τότε άλλαξε ριζικά. Ως ζωγράφος έχανε την αίγλη του, ενδιαφερόταν μόνο για τα παιδιά του και τη γυναίκα του και τη τέχνη του σχεδόν την απαρνιότανε. Μετά από πολλά χρόνια συνάντησε τη Θάλεια, η οποία επίσης είχε παρατήσει τις σπουδές της και την τέχνη της λόγω του γάμου της με τον κύριο Στρατίδη και της κόρης της. Εκεί φανερώθηκε η αλήθεια, ότι δηλαδή τις επιστολές τις είχε στείλει στον πεθερό του η ξαδέρφη της, και ο Ανάστης μετάνιωσε για την πορεία που είχε πάρει η ζωή του.

Αυτό που σε εντυπωσιάζει περισσότερο σε αυτό το μυθιστόρημα είναι η ποικιλία των αφηγηματικών τεχνικών που χρησιμοποιούνται για την απόδοση της ιστορίας.. Τις περιέχει όλες και η καθεμιά, είναι πολύ ισορροπημένη και με ξεκάθαρη λειτουργικότητα. Από την άλλη ο λόγος είναι τόσο καθαρός και τόσο απλός και καθημερινός που δε μπορεί παρά να σε καθηλώσει, μολονότι την έκτασή του. Η αφήγηση, όπως προαναφέραμε είναι ετεροδιηγηματική: «Στη μεγάλη σάλα χορεύανε. Στο μικρό σαλονάκι...Ένας νέος ψηλός και ξανθός λιγάκι...»⁴⁴. Χρησιμοποιεί την αφήγηση για να μας περιγράψει τους πρωταγωνιστές και τις συνήθειές τους καθώς και κάποιες σκέψεις τους, όπως για παράδειγμα όταν ο Ανάστης γνώρισε τη Θάλεια σκέφτηκε «Απ' αυτό το κορίτσι μπορούσε να βγει μια πολύ καλή φίλη, πολύτιμη, ικανή να τον εμπνέει και στην τέχνη. Όσο δεμένος κι αν ήταν, μπορούσε να την καλλιεργήσει «Φτάνει μόνο –έλεγε- να μη μου γυρέψει αγάπη»»⁴⁵.

Χρησιμοποιεί διάλογο για να μας μεταφέρει τις συζητήσεις καθώς, και τα στοιχεία που κέντρισαν τον Ανάστη όσον αφορά στη Θάλεια: το ότι δηλαδή ήταν πιο ώριμη από την ηλικία της, αυθόρμητη και φυσικά το πόσο τον θαύμαζε:

-Α!...σας παρακαλώ, μη με παίρνεται για κοριτσάκι! Άμα με γνωρίσετε, θα ιδείτε πως είμαι μεγαλύτερη κι απ' τις μεγάλες.

-Από μέσα ναι, δεν αμφιβάλλω...

-Όμως το από μέσα δεν πλάττει και το απ' έξω;⁴⁶

Επιπλέον χρησιμοποιεί τις επιστολές που είναι βέβαια και ο κινητήριος μοχλός για την εξέλιξη της ιστορίας, για να αφήσει τους πρωταγωνιστές να εκφράσουν μόνοι τους

⁴⁴ Στο ίδιο, σελ 9

⁴⁵ Στο ίδιο, σελ 22

⁴⁶ Στο ίδιο, σελ 19

τα συναισθήματά τους. Μέσω αυτών ταυτίζεσαι πραγματικά με το δράμα τους, συμπάσχεις. Θα παραθέσω μερικά αποσπάσματα αυτών για να γίνει πιο κατανοητό. Στο πρώτο γράμμα η Θάλεια γράφει: «Καμιά δεν αγαπά όπως εγώ αγαπώ. Αν ήσαστε αυτή τη στιγμή εδώ, θα χυνόμουν στην αγκαλιά σας και θα 'κλαιγα σα μικρό παιδί...»⁴⁷. Ύστερα από μια ανταλλαγή γραμμάτων ο Ανάστης δεν έχει πειστεί από τα λόγια της Θάλειας και υποστηρίζει πως είναι ένας ενθουσιασμός που θα περάσει. Τότε αυτή απελπισμένη του γράφει: «Την αγάπη μου θέλω κι ο κόσμος ας χαθεί...Αχ, ας μπορούσε να την καταλάβετε και σεις βαθιά αυτή την αγάπη! Αλλ' αφού μου λέτε ακόμα, ότι μπορεί να είναι και στιγμιαίος ενθουσιασμός;!...Ω, είναι απελπιστικό! Αφήστε τα όλα, σας λέω, ξεχάστε τα όλα. Και μυστικά, και λυπημένα πρόσωπα, και λόγια που σας πικραίνουν, κι ακούστε μόνο την καρδιά μου που σας φωνάζει, - ω, να, δε λέω ψέματα, δε σας λέω ψέματα ποτέ,- σας φωνάζει με όλη την πίκρα που είναι ποτισμένη: Σ' αγαπώ! Και πονώ, και πονώ...»⁴⁸. Και ο Ανάστης σε ένα γράμμα του της έλεγε « πως θα 'δινε και τη ζωή του, αν ήταν να μην έχει προγενέστερη υποχρέωση σε μιαν άλλη, και πως αυτή την Καίτη δεν την αγαπούσε παρά σα φίλη, σαν αδερφή, σαν μια οποιαδήποτε συγγένισά του, με στοργή μονάχα και με τον οίκτο που του προξενούσε κατάβαθα η ανύποπτη δυστυχία της...»⁴⁹.

Ο αφηγητής πολλές φορές παρεμβαίνει στο κείμενο και κάνει διάφορα σχόλια γύρω από τις συμπεριφορές των πρωταγωνιστών και γύρω από τα συναισθήματά τους. Για παράδειγμα, ο Ανάστης δεν ήθελε να κάνει τη Θάλεια ερωμένη του, γιατί τη θεωρούσε κάτι το ιερό «Ήθελε να την έχει σαν κάτι το ιερό, ανέγγιχτο, άχραντο. Αφού δεν μπορούσε -και δεν το 'βρισκε ποτέ σωστό – να την απολαύσει ολάκερη, όπως αν ήταν γυναίκα του...Όχι, δε θα 'κανε ποτέ τέτοια κατάχρηση της εξουσίας που είχε πάνω στη μικρή ερωτευμένη»⁵⁰. Επιπλέον, όταν η Θάλεια ξαφνικά ερωτεύεται το Στρατίδη μας τη δικαιολογεί και μας λέει: « ...νόμιζε πως αυτόν αγαπούσε ανέκαθεν. Η αντρική του ορμή της είχε επιβληθεί, κι ακόμα περισσότερο, η πρωτογνώριστη ηδονή του φιλιού του»⁵¹. Ακόμα, όταν ο Ανάστης εξομολογείται στην ξαδέρφη της Θάλειας τα

⁴⁷ Στο ίδιο, σελ 121

⁴⁸ Στο ίδιο, σελ 170

⁴⁹ Στο ίδιο, σελ 242

⁵⁰ Στο ίδιο, σελ 232

⁵¹ Στο ίδιο, σελ 370

συναισθήματά του, ο αφηγητής λέει: «Είχε την ιδέα – και σ’ αυτό γελιόταν – πως η σοφή δεσποινίς ελάτρευε την ξαδέρφη της χωρίς να ζηλεύει καθόλου»⁵².

Με την παραπάνω πρόταση όμως ο αφηγητής. Πέρα από το ότι σχολιάζει την κίνηση αυτή του Ανάστη, κάνει και κάτι άλλο· μας προϊδεάζει για την εξέλιξη του διηγήματος, καθώς μας προετοιμάζει για την κίνηση της Αμβροσίας να στείλει τα γράμματα στον πατέρα της Καίτης. Στο ίδιο τέχνασμα καταφεύγει και αργότερα, όταν μας κάνει κάποια νύξη για το φινάλε του έργου: «Ο Ανάστης δεν αποκρίθηκε τίποτα. Συλλογίστηκε όμως, ότι αργότερα, πολύ αργότερα, όταν «θα ησυχάσουν τα πράγματα», θα μπορούσε πραγματικώς να χει με τη Θάλεια φίλια. Ίσως κι εκείνη θα ’ταν τότε παντρεμένη. Και θα χαν αμοιβαία ευχαρίστηση να βλέπονται σα φίλοι, να θυμούνται τα παλιά και να γλυκομελαγχολούν»⁵³.

Αν και πρωταγωνίστρια αυτού του μυθιστορήματος θεωρείται η Θάλεια, εμένα εκείνο που μου έκανε μεγαλύτερη εντύπωση είναι η προσωπικότητα της Καίτης. Η Θάλεια ήταν ένα νεαρό κορίτσι, που ερωτεύτηκε παράφορα κάποιον που δε μπορούσε να έχει· αρκετά συνηθισμένη ιστορία. Η Καίτη όμως, δεν είχε την προσωπικότητα μιας μικρής κοπέλας είκοσι ετών. Σίγουρα η Θάλεια κλέβει την παράσταση με το πόσο αυθόρμητη είναι, το πόσο καλλιεργημένη και σαφώς βλέπουμε ότι ταιριάζει καλύτερα με τον Ανάστη. Όμως αν σκεφτεί κανείς τι πέρασε η Καίτη και από πόσες συναισθηματικές τρικυμίες, σαφέστατα την κάνουν να ανεβαίνει στην εκτίμησή μας. Ερωτεύτηκε έναν άντρα που την έπαιρνε περισσότερο για λόγους υποχρέωσης, παρά από έρωτα. Η αγάπη του για αυτήν, γιατί το ότι την αγαπούσε ήταν βέβαιο, ήταν μάλλον συγγενική. Αρχικά η Καίτη γκρίνιαζε του Ανάστη, επειδή έβγαине μόνος του και δεν είχε επιμονή να περιμένει λίγο να ανακοινώσουν τους αρραβώνες τους. Είχε και εκείνο το προαίσθημα ότι στις συγκεντρώσεις που πήγαινε θα γνώριζε κάποια κοπέλα!

Είναι μια γυναίκα δυναμική, απόλυτη. Αυτό φαίνεται από το όταν ανακαλύπτει πως ο αρραβωνιαστικός της, της είπε ψέματα ότι είναι άρρωστος και αθέτησε το λόγο του να μην πάει στο πάρτι, εκείνη αμέσως του ζήτησε να χωρίσουν: « Είσαι εντελώς ελεύθερος!... του αποκρίθηκε. Να ξαναπάς και να πηγαίνεις όπου σου αρέσει...Αντίο Ανάστη και... περαστικά. Το δαχτυλίδι σου δεν το χω μαζί μου. Θα σου το στείλω από

⁵² Στο ίδιο, σελ 200

⁵³ Στο ίδιο, σελ 222

το σπίτι»⁵⁴. Η αγάπη της βέβαια για το « Νάσο της » την κάνει να ξεπερνά τέτοια λόγια και να δέχεται τα πάντα για να μην τον χάσει, ακόμα και αν έρχονται αντιμέτωπα με τα συναισθήματα της. Ζηλεύει όπως κάθε άνθρωπος που αγαπά και μάλιστα αυτή η ζήλια, την καταστά ποταπή γυναικούλα που μοιράζει κακίες και σχολιάζει τα πάντα, κάνοντας τον αγαπημένο της να ασφυκτιά. Βέβαια στα μάτια του αναγνώστη φαίνεται συμπαθής, καθώς ξέρει τα αίτια που την οδήγησαν σε αυτή τη συμπεριφορά και κατανοεί τον τρόπο της απόλυτα.

Είναι έτοιμη να διεκδικήσει τον άντρα που αγαπάει και έτσι μόλις πληροφορείται για το ραντεβού του Ανάστη με μια κοπέλα στην Κηφισιά τρέχει στο ατελιέ του, ψύχραιμη, γελαστή. Μόλις αντίκρισε τη Θάλεια να ποζάρει άρχισε να βράζει η ζήλια μέσα της. Αυτό την έκανε να χάσει την ψυχραιμία της και να προσβάλλει με έμμεσο τρόπο τη Θάλεια και το ταλέντο του αγαπητικού της: «Τον θαυμάζετε τόσο, ώστε να ζωγραφίζετε μιαν άλλη, της φαντασίας του, και να νομίζετε πως είστε εσείς. Εγώ ομολογώ, ότι αν και αρραβωνιαστικά του, δεν τον θαυμάζω σε τέτοιο βαθμό»⁵⁵. Από εκείνη τη στιγμή, άρχισε μια απίστευτη μονομαχία μεταξύ των δύο, που νικήτρια έβγαλε την Καίτη. Στα μάτια της Θάλειας ήταν γραμμένη η λέξη ενοχή και σαστισμένη απαντούσε μονολεκτικά με ένα ναι ή με ένα όχι στις νύξεις της. Η Καίτη, μιας και δεν ήταν ακόμα βέβαια για το αν αυτό το κορίτσι ήταν αντίπαλός της, μια την κολάκευε, μια την πυροβολούσε με ένα υπονοούμενο. Μόλις έφυγε η Θάλεια και τους άφησε μόνους, κατάφερε να κλέψει την απαραίτητη πληροφορία από το στόμα του Ανάστη, με έναν τρόπο χαρακτηριστικό του γυναικείου φύλου. Τον άφηγε να απολογείται και αποκαμωμένος από τις πολλές ερωτήσεις και τα αλλεπάλληλα ψέματα, ομολόγησε μόνος του την αλήθεια. Όμως η ζήλια έβγαλε από μέσα της όλο το θυμό που την έπνιγε και αφού χύμηξε να χτυπήσει τον Ανάστη έπιασε τον πίνακα και άρχισε να τον σκίζει με λύσσα.

Λίγες μέρες πριν παντρευτούν ο Ανάστης της εξομολογήθηκε όλη του την ιστορία με τη Θάλεια, για το δίλημμα που τον βασάνιζε όλο αυτόν τον καιρό. Η Καίτη τότε ηρέμησε. Από εκείνη τη στιγμή τα έβλεπε όλα πιο καθαρά και ένιωθε δυνατή: «Αυτό τον καιρό έγινε μέσα σου μια πάλη, μια πάλη φοβερή... Δεν ήξερες και συ τι να

⁵⁴ Στο ίδιο, σελ 97

⁵⁵ Στο ίδιο, σελ 274

κάμεις...δεν ήξερες ποια να προτιμήσεις. Επιτέλους διάλεξες εμένα. Είδες – δεν ξέρω πώς και τι – ότι εγώ αξίζω περισσότερο από εκείνη...Πάλι καλά, Ανάστη, αφού προτίμησες αυτό. Εγώ ενίκησα, εγώ καυχιέμαι. Αλλά δεν ήθελα τέτοιο καύχημα, τέτοια νίκη!...Βλέπεις τώρα, πόσο φρόνιμα σκεφτόμουν όταν δεν ήθελα να σ' αφήνω να πηγαίνεις μονάχος σου στους χορούς;...Ω, να 'ξερες Ανάστη, τι μαρτύριο ήταν για μένα κείνες οι νύχτες της αγρύπνιας...το γκρέμισμα, από τη χαρά και την ελπίδα, στη λύπη και στην απελπισία!»⁵⁶ .

Όταν τελικά παντρεύτηκαν κατάφερε να ξεκόψει από τον αρραβωνιαστικό της όλες τις «κακές συνήθειες», δηλαδή τη ζωγραφική, τις παρέες, τις εξόδους και να τον κάνει σωστό οικογενειάρχη. Σίγουρη πια για την αγάπη του, δε δειλίασε να κουβεντιάζει για αυτήν όταν τη συνάντησαν τυχαία σε κάποιους αθλητικούς αγώνες, βέβαια όχι με τα καλύτερα λόγια: «Μα την είδες; Η κακομοίρα δε φορούσε ούτε κορσέ...Έτσι χαλούν μερικές όταν είναι έγκυες. Εγώ όμως όχι. Η εγκυμοσύνη δε μου φαίνεται καθόλου»⁵⁷. Μέσα της βέβαια ήθελε να δει αν την παρατήρησε ο Ανάστης και αν του είχε ξυπνήσει κάποιο παλιό συναίσθημα. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι ρωτά επίμονα τον άντρα της, αν «είναι η πρώτη φορά που τη βλέπεις από τον καιρό εκείνο;»⁵⁸ και τον παρακαλά να της πει πως του φάνηκε που την είδε ύστερα από τόσο καιρό. Αυτό λοιπόν που με έκανε να συμπαθήσω ιδιαίτερα την Καίτη, είναι ότι επέλεξε να ζει με έναν άνθρωπο που ήξερε ότι όσο καιρό θα είναι μαζί του, συντροφιά θα της έκανε η σκιά μιας άλλης γυναίκας και ο φόβος μήπως μετάνιωσε για την επιλογή του και επιστρέψει σε αυτήν.

Αυτό το βιβλίο περιγράφει μια δυνατή ερωτική ιστορία, της οποίας το τέλος οδηγεί ακόμα μια φορά σε μια αγάπη που δεν εκπληρώθηκε ποτέ. Ο εγωισμός, η αηδία που ένιωσε ο Ανάστης όταν άκουσε την Αμβροσία να τον ενημερώνει για το τι σκοπούς είχε η Θάλεια, τον τύφλωσαν και τον έκαναν να ξεχάσει όλα τα λόγια που της είχε πει και όλες τις υποσχέσεις που είχε δώσει στον εαυτό του. Η τραγική ειρωνεία σε αυτό το διήγημα όμως, δεν είναι ότι έχασαν ο ένας τον άλλο. Πέρα από αυτό έχασαν τις ζωές τους. Και οι δύο είχαν μεγάλη αγάπη στη ζωγραφική και όσο καιρό ήταν μαζί βρίσκονταν σε καλλιτεχνικό οίστρο. Μόλις όμως χώρισαν, κανένας από τους δυο δεν

⁵⁶ Στο ίδιο, σελ 321

⁵⁷ Στο ίδιο, σελ 409

⁵⁸ Στο ίδιο, σελ 411

έπιασε πινέλο ξανά στα χέρια του. Ο Ανάστης, αν και στο παρελθόν είχε διακριθεί, από τότε, άρχισε να επαναλαμβάνεται και να χάνει την όρεξή του για δουλειά. Τα μόνα έργα του, έλεγε, από δω και πέρα θα είναι τα παιδιά του.

Και όμως, η Θάλεια ασκούσε τέτοια επίδραση πάνω του, που από τότε που τη συνάντησε στους αγώνες και αργότερα σε διάφορα σημεία στην Αθήνα, χωρίς να μιλούν, χωρίς να ανταλλάσσουν πάντα βλέμματα, ο Ανάστης βρήκε την χαμένη του όρεξη και έμπνευση: «Και όμως συνέβαινε κάτι το πολύ περίεργο: Από την ημέρα που είδε στο Στάδιο τη Θάλεια, ο Ανάστης αισθάνθηκε ξαφνικά όρεξη για εργασία! Ευθύς, από την άλλη μέρα, άρχισε πάλι να ζωγραφίζει μ' ευκολία και μ' ευχαρίστηση...δεν είχε την παραμικρή υποψία, πως αυτό το ζύπνημα μπορούσε να ήταν επίδραση της Θάλειας...Ήταν μια επίδραση μυστική, που δεν μπορούσε να τη συναισθάνετα »⁵⁹.

Για ακόμα μια φορά έχουμε έναν έρωτα που δεν κατέληξε πουθενά. Αρκέστηκε στις ερωτικές επιστολές και στα λόγια που αντάλασσαν οι δυο τους. Δεν φιλήθηκαν ποτέ, ακόμα και στην τελευταία τους συνάντηση, που αποκαλύφτηκε πλέον η ενέργεια της Αμβροσίας και η παρεξήγηση που οδήγησε σε αυτό το δρόμο τις ζωές τους: «Εξηγήθηκαν, τα είπαν όλα κι εχωρίστηκαν για πάντα – και πάλι χωρίς ούτ' ένα φιλή»⁶⁰. Το βράδυ βρήκε τον Ανάστη να κλαίει πάνω από τον σκισμένο πίνακα για « τη χαμένη του ζωή, το χαμένο του ιδανικό, τη χαμένη του ευτυχία »⁶¹. Για αυτή την πορεία των πραγμάτων, πραγματικά ο μόνος υπεύθυνος είναι ο Ανάστης, που πίστεψε τόσο εύκολα τα λόγια της Αμβροσίας και έβαλε τέλος στον έρωτά του και την καλλιτεχνική του πορεία. Η εγωιστική φύση του, δε του επέτρεψε να δώσει περιθώρια εξηγήσεων στη Θάλεια. Ας δούμε όμως, πώς η συμπάθεια που ένιωθε για τη Θάλεια, έγινε έρωτας και πώς η προσωπικότητα του Ανάστη, οδήγησε την ιστορία σε αυτό το τέλος.

Ο Ανάστης, αρχικά δεν είχε κανένα σκοπό να ερωτευτεί τη Θάλεια. Στον πεθερό του είχε μεγάλη υποχρέωση και την αρραβωνιαστικιά του, την Καίτη, την αγαπούσε' δεν ήταν όμως και ερωτευμένος μαζί της. Στο φίλο του Μαράνο, εξηγεί πώς: «Εκείνη βέβαια είν' ερωτευμένη... Εγώ όμως... δεν ξέρω ακόμη αν την αγαπώ... έτσι, με έρωτα»⁶². Σαν καλλιτέχνης, είχε ανάγκη από αναγνώριση και από τα να βλέπει στα

⁵⁹ Στο ίδιο, σελ 418, 419

⁶⁰ Στο ίδιο, σελ 446

⁶¹ Στο ίδιο, σελ 446

⁶² Στο ίδιο, σελ 29

μάτια των άλλων, το θαυμασμό. Ίσως, το κυριότερο χαρακτηριστικό της προσωπικότητας του Ανάστη, είναι ο εγωισμός: «Όπου του 'δειχναν αδιαφορία, αυτός έδειχνε δέκα φορές περισσότερη. Και χωρίς μάλιστα να αναγκάζεται να την προσποιείται. Ήταν στο χαρακτήρα του να μην προσέχει παρά όπου τον επρόσεχαν, να μην αγαπά παρά όπου τον αγαπούσαν»⁶³. Σύμφωνα με αυτή του την «αδυναμία», κατανοούμε τους λόγους για τους οποίους, από τη μια έμενε αρραβωνιασμένος και από την άλλη ερωτεύτηκε τη Θάλεια. Η μία τον αγαπούσε και η άλλη τον θαύμαζε.

Ο ίδιος υποστήριζε πως έχει δύο προσωπικότητες, του νοικοκύρη και του καλλιτέχνη⁶⁴. Και οι δύο είχαν μεγάλη σημασία για αυτόν. Ένιωθε την ίδια ανάγκη να πετύχει και στους δύο. Για το λόγο αυτό, προσπαθούσε να μη δίνει σημασία στα αισθήματα που του γεννούσε η παρουσία της Θάλειας και να την αντιμετωπίζει σα φίλη. Όμως, ο θαυμασμός που ένιωθε εκείνη για αυτόν και η προσωπική του ανάγκη να συζητά με κάποιον που κατανοεί τα έργα του και τον έχει ως πρότυπο, τον έκαναν να θέλει να τη βλέπει συνέχεια, ακόμα και αν έπρεπε να τσακωθεί για αυτό με τον πεθερό του και την Καίτη.

Όταν η Θάλεια του έστειλε το πρώτο γράμμα, δεν είχε συνειδητοποιήσει τα αισθήματα που έτρεφε για αυτήν. Τον είχε μόνο κολακέψει, ότι: «τον αγαπούσε το ωραιότερο κορίτσι της Αθήνας»⁶⁵. Έτσι, αποφάσισε να την κάνει να τον βαρεθεί και να τον ξεχάσει. Της έστειλε, λοιπόν, ένα γράμμα και της έλεγε πως κοντά του θα είναι δυστυχημένη, κι ότι υπάρχει ένα μυστικό, που θα το μάθει σε πέντε μήνες, το οποίο δεν τους επιτρέπει να είναι μαζί⁶⁶. Στο επόμενο γράμμα του όμως, φανερώνει, πρώτα στον εαυτό του και μετά σε αυτήν, πως και ο ίδιος είναι δυστυχημένος που δε μπορούν να είναι μαζί⁶⁷. Αποτέλεσμα αυτού, είναι να επιδιώξει την αναβολή της ανακοίνωσης των αρραβώνων του.

Στο επόμενο γράμμα του, αποκαλύπτει στη Θάλεια πως την αγαπά: «σ' αγαπώ... περισσότερο απ' ότι μπορεί να φαντάζεσαι, περισσότερο απ' ό,τι μπορεί να αγαπήσει άνθρωπος στον κόσμο!»⁶⁸. Και ακριβώς, επειδή την αγαπούσε τόσο πολύ, αποφασίζει

⁶³ Στο ίδιο, σελ 107

⁶⁴ «εγώ είμαι δύο άνθρωποι χωριστοί: ο καλλιτέχνης και το παιδί της οικογένειας». Στο ίδιο, σελ 36

⁶⁵ Στο ίδιο, σελ 134

⁶⁶ Στο ίδιο, σελ 153

⁶⁷ «η ίδια αιτία που σε κάνει δυστυχημένη, με κάνει και μένα». Στο ίδιο, σελ 159

⁶⁸ Στο ίδιο, σελ 193

να της αποκαλύψει το μυστικό του, μέσω της ξαδέρφης της, της Αμβροσίας. Η πάλη που γινόταν μέσα του, ανάμεσα στο καθήκον και στον έρωτα, φαίνεται από μια πρόταση που είχε γράψει στη Θάλεια, όταν είχε μάθει πλέον για τους αρραβώνες του, όπου της έλεγε πως θα έδινε και τη ζωή του, για να μην υπήρχε η Καίτη⁶⁹. Όμως, αποφασίζει να ταχθεί με το καθήκον και στέλνει ένα γράμμα στην αγαπημένη του, που της ζητά να παντρευτεί τον Στρατίδη, (έναν νεαρό, οικογενειακό φίλο της Θάλειας)⁷⁰. Θυσιάζεται για χάρη της. Θυσιάζει την ευτυχία και τον εγωισμό του, γιατί λίγο πριν γράψει αυτό το γράμμα, είχε κυριευτεί από τη ζήλια, στη σκέψη πως η Θάλεια θα έπαιρνε έναν τόσο ωραίο νέο⁷¹.

Από τη στιγμή που είχε στείλει αυτό το γράμμα, το είχε μετανιώσει και η σκέψη ότι μπορεί να χάσει τη Θάλεια άρχισε να τον κυριεύει. Προσπάθησε να φανταστεί πώς θα ήταν η ζωή του χωρίς τη Θάλεια, και πώς χωρίς την Καίτη. Την απουσία της δεύτερης την άντεχε, της πρώτης όμως με τίποτα. Ο αφηγητής πιστεύει, πως ο Ανάστης έκανε αυτή την επιλογή, γιατί ήξερε ότι η Καίτη δε θα μπορούσε ποτέ να ικανοποιήσει τον έναν του εαυτό, τον καλλιτέχνη. Ενώ η Θάλεια, θα τα κατάφερνε καλά και με τους δύο⁷². Έτσι, με τη βοήθεια του φίλου του, του Μαράνου, κατέστρωσαν ένα σχέδιο για να διαλυθούν οι αρραβώνες του με την Καίτη. Πριν όμως το υλοποιήσουν, τον επισκέφτηκε η Αμβροσία και του είπε το ψέμα για τα γράμματα. Ο Ανάστης, χωρίς να δώσει καμία ευκαιρία στη Θάλεια να απολογηθεί, πίστεψε την ιστορία της Αμβροσίας και για να την εκδικηθεί ζήτησε από την Καίτη να τον παντρευτεί μέχρι το τέλος της εβδομάδας. Ο προ λίγων λεπτών έρωτάς του, μετατράπηκε σε μίσος και απέχθεια. Σε αυτό τον βοήθησε πάρα πολύ βέβαια, η εγωιστική φύση του.

⁶⁹ «Σε κάποιο γράμμα του μάλιστα της έλεγε πως θα 'δινε και τη ζωή του, αν ήταν να μην έχει προγενέστερη υποχρέωση σε μιαν άλλη, και πως αυτή την Καίτη δεν την αγαπούσε παρά σα φίλη...». Στο ίδιο, σελ 242

⁷⁰ «μη νομίζεις πως έπαψα να σ' αγαπώ! Απεναντίας, ποτέμου δε σ' αγάπησα περισσότερο, παρά τώρα που σου λέω ν' αγαπήσεις έναν άλλο... Μόνο αν σ' αγαπούσα λιγότερο, θα προσπαθούσα να σε κάμω με κάθε τρόπο δική μου... Αλλά σ' αγαπώ τόσο πολύ, ώστε ν' αγαπώ και εκείνον...». Στο ίδιο, σελ 261

⁷¹ «Ίσως, αν η Θάλεια έπαιρνε έναν άσχημο, ένα γέρο, έναν ηλίθιο, να μην του έκανε και τόσο εντύπωση. Αλλά του ήταν αδύνατο να υποφέρει για εραστή της και γι' άντρα της αυτόν τον ωραίο αθλητή... Τόσος ήταν ο εγωισμός του ερωτευμένου». Στο ίδιο, σελ 259

⁷² «Η Θάλεια... του ταίριαζε σ' όλα. Μαζί της θα ζούσε όπως με τον εαυτό του. Κι επειδή τον αγαπούσε πάρα πολύ, θα μπορούσε αυτή να ικανοποιεί και το «νοικοκύρη» που είχε μέσα του. Ενώ η Καίτη, όσο κι αν τον λάτρευε... δε θα μπορούσε να ικανοποιήσει τον καλλιτέχνη». Στο ίδιο, σελ 290

Μετά το γάμο τους, η ζωή του Ανάστη, άλλαξε ολοκληρωτικά. «Αυτός που δεν είχε πρώτα τίποτ' άλλο από την Τέχνη του... περνούσε όλο του τον καιρό με το ν' ακούει, να μαντεύει, να προλαμβάνει και να ικανοποιεί τις επιθυμίες της Καίτης»⁷³. Τη ζωγραφική, την εγκατέλειπε και τον εγκατέλειπε. Δεν είχε σχεδόν ποτέ όρεξη για δουλειά, αλλά και εάν είχε, του έλειπε η έμπνευση. Λένε πως ο καλλιτέχνης στα έργα του, ζωγραφίζει τη ζωή του, την πραγματική, ή τα όνειρά του. Από τον Ανάστη, έλειπαν και τα δύο. Ο οικογενειάρχης εαυτός του, είχε νικήσει τον καλλιτέχνη. Όταν το συνειδητοποίησε, μετά τη συνάντηση που είχαν με τη Θάλεια, ήταν πολύ αργά.

Ο Ανάστης, λοιπόν, από δυναμικός, ανεξάρτητος, από ερωτευμένος με την τέχνη και τη ζωή, έγινε υπηρέτης της γυναίκας του και των παιδιών του. Εγκατέλειψε τη θέληση για δημιουργία και μετατράπηκε σε έναν συμβατικό άνθρωπο. Πόσο εύκολα λοιπόν, ο εγωισμός και το μίσος, μπορούν να νικήσουν τον έρωτα; Και από την άλλη, πόσο εύκολα μπορεί ένας άνθρωπος να εγκαταλείψει τη ζωή του πριν τον εγκαταλείψει εκείνη;

⁷³ Στο ίδιο, σελ 395

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ιωάννης Κονδυλάκης, Πρώτη Αγάπη

Πρόκειται για μια ερωτική νουβέλα, στην οποία αποτυπώνεται ο έρωτας ενός νεαρού αγοριού για μία μεγαλύτερη σε ηλικία ακροσυγγενισιά του. Τα συναισθήματα που ξεκινούν ως μια απλή συμπάθεια και ως παιδική υπόσχεση για αιώνιο έρωτα, γίνονται σιγά – σιγά αγάπη δυνατή και αδιέξοδη. Όσο μεγαλώνει ο Γιώργης μεγαλώνει και το πάθος του για το Βαγγελιό. Εκείνη ενώ στην αρχή δέχεται την ερωτική του έλξη με κάποια κολακεία, στην πορεία αρχίζει να νιώθει μια βαθιά και δυνατή αγάπη. Σε αυτό συνέβαλε ιδιαίτερα η απόρριψη που γνώρισε από τους συνομήλικους της . Η ιστορία εκτυλίσσεται σε ένα χωριό της Κρήτης. Όπως μπορεί εύκολα να γίνει κατανοητό, ο έρωτας αυτός συναντά εμπόδια από τη μάνα του αγοριού και από τα σχόλια της μικρής συντηρητικής κοινωνίας. Το τέλος αυτής της σχέσης έρχεται με την αρρώστια και την αυτοκτονία της κοπέλας.

Το κείμενο είναι δοσμένο με τη μορφή αναδρομικής αυτοδιήγησης. Ο αφηγητής είναι ο ίδιος ο Γιώργης, ο οποίος φαίνεται σαν μετά από χρόνια να αποφάσισε να μοιραστεί την εμπειρία του μαζί μας. Η παρουσίαση της ιστορίας του γίνεται μέσω της αφήγησης και του διάλογου. Καθένας από τους δύο αυτούς τρόπους εξυπηρετεί και διαφορετικούς σκοπούς. Η διήγηση έχει ως στόχο να μας παρουσιάσει την εξέλιξη των συναισθημάτων του, πως δηλαδή ο αθώος έρωτας μετατράπηκε σε δυνατή αγάπη. Έπειτα μας δίνει πληροφορίες για το χαρακτήρα του και τις ερωτικές του προτιμήσεις, για τις συνθήκες γνωριμίας τους και για τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν στο χωριό του. Ακόμα αντλούμε πληροφορίες και για τους υπόλοιπους χαρακτήρες, δηλαδή για τη μάνα του και το Βαγγελιό. Επιπλέον η διήγηση επιταχύνει τη ροή της ιστορίας, αλλά και διαφωτίζει τα γεγονότα που επηρέασαν τα συναισθήματά του για την αγαπημένη του. Έτσι χρησιμοποιεί αυτήν για να μας περιγράψει τις κυνηγετικές του εμπειρίες, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα να ξεχάσει το Βαγγελιό και μάλιστα να τη μισήσει και να νιώσει απέχθεια για αυτήν, καθώς λόγω της ασθένειας της δεν μπορούσε

να τον ακολουθήσει ούτε και να μοιραστεί τη χαρά του⁷⁴. Ο διάλογος από την άλλη, πέρα από το ότι ζωντανεύει τις σκηνές, προσφέρει στον αναγνώστη αφενός τη δυνατότητα να μοιραστεί τις ερωτικές συζητήσεις των πρωταγωνιστών και το πάθος τους⁷⁵ και αφετέρου να βιώσει το μίσος και τον πόλεμο που κάνει η μάνα του και το υπόλοιπο χωριό σε αυτή τη σχέση. Αυτά όμως θα γίνουν πιο κατανοητά αν πάρουμε κομμάτια από το κείμενο και ξεδιπλώσουμε την ιστορία.

Καταρχάς ο αφηγητής μας προϊδεάζει από την αρχή για την πορεία της ιστορίας. Συγκεκριμένα, από την πρώτη σελίδα αναφέρει ότι «ήμουν δεν ήμουν πέντε χρόνων, αφ' ότου ωρισμένοι τύποι γυναικών μου άρεσαν εξαιρετικά...η προτίμησή μου έπεφτε στα κορίτσια κιαυτά μεγάλα, πάνω από δεκαπέντε και δεκάξη ετών»⁷⁵. Από την αρχή δηλαδή καταλαβαίνουμε ότι θα μας διηγηθεί μια ιστορία, ανάμεσα σε αυτόν και μια μεγαλύτερή του, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνεται λίγες σειρές παρακάτω «η αγάπη μου δεν ήτο προσωπική και δε γνώριζε αποκλειστικότητες...Όταν γίνηκε αποκλειστική και σταμάτησε σε ένα και μόνο πρόσωπο, άλλαξε και χαρακτήρα καίσθημα. Η αγάπη μου γίνηκε ψυχικώτερη»⁷⁶. Στη συνέχεια μας αφηγείται τα πειράγματα που του έκαναν συγγενείς και χωριανοί μόλις κατάλαβαν την αδυναμία που είχε στο Βαγγελιό. Διάλογο για πρώτη φορά στο κείμενο χρησιμοποιεί για να μας δείξει το τι ένιωθε κάθε φορά που τον άγγιζε το Βαγγελιό⁷⁷ συγκεκριμένα μετά από ένα ατύχημα που είχε, εκείνη ήταν που με τα φιλιά της τον έκανε καλά⁷⁷.

Στη συνέχεια χρησιμοποιεί και την αφήγηση, για να καλύψει την έλλειψη των πέντε χρόνων και ύστερα την έλλειψη των τριών χρόνων, για να μας παρουσιάσει την εξέλιξη των συναισθημάτων του και την εσωτερική πάλη που του συνέβαινε⁷⁸. Επιπλέον, μέσω

⁷⁴ «Αισθάνθηκα κάποιο πόνο, αλλ' η σκέψη μου δε χρονοτρίβησε πολύ στο Βαγγελιό και τις αρρώστειές της. Ωχ! Αδερφέ, κιαυτή όλο άρρωστη θάνε;... Η αρρώστειά της, πούγινε εμπόδιο στα νέα μου ονειροπολήματα, άρχιζε να μου πειράζει τα νεύρα. Σαυτή την ψυχική μου κατάσταση, κείνη παραπούσα μου φαινόταν σαν απομακρυσμένη και κείνη πούμενε με τόνομά της μια άγνωστη...». Ιωάννης Κονδυλάκης, *Πρώτη Αγάπη*, εκδόσεις Μοντέρνοι καιροί, Αθήνα 1999, σελ 68

⁷⁵ Στο ίδιο, σελ 11

⁷⁶ Στο ίδιο, σελ 12

⁷⁷ Στο ίδιο, σελ 15

⁷⁸ «Τώρα άρχιζα να το νιώθω, διότι ως τότε η αγάπη μου ήτο αίσθημα κατά πολλά αυτοαγνούμενο και μιμητικό. Τώρα όμως άρχιζε να καίει και να διαφωτά μέσα μου μια φωτιά που δε μάφηνε να την αγνώω... Γιατί την ντρεπόμουνα σα να την έβλεπα πρώτη φορά; Γιατί έλεγε πως τώρα που μεγάλωσα δεν έπρεπε να με φιλούν;... Από την ψυχρή σιωπή της μάνας μου κατάλαβα πως περισσότερο κιαπό το Βαγγελιό ήτο της γνώμης ότι στην ηλικία μου δε μου ταίριαζαν πεια φιλιά και χάδια». Στο ίδιο, σελ 20,21

της αφήγησης αξιολογεί και τα γεγονότα όπως τα σκέφτεται σήμερα· μετά από την εμπειρία της ζωής και το καταστάλαγμα των συναισθημάτων του. Αυτό φαίνεται σε πολλά σημεία, όπως όταν ερμηνεύει τα λόγια της Βαγγελιώς ότι δεν κάνει να τον φιλούν τώρα που μεγάλωσε· σκέφτεται πως το είπε όχι γιατί το εννοούσε, αλλά «για να δη την εντύπωση και τη γνώμη της μητέρας μου. Αλλ' επειδή κη μητέρα μου κατάλαβε το σκοπό της, σιώπησε. Κη σιωπή της όμως έλεγε τη σκέψη της, κιαπόφευγε συνάμα να πη πράγματα δυσάρεστα, που δεν ήθελε να τα πη»⁷⁹. Το ίδιο συμβαίνει και όταν αξιολογεί το πως θα ένιωσε το Βαγγελιό, όταν στο τοπικό έθιμο (τα κορίτσια την Μεγάλη Παρασκευή στολίζουν τον επιτάφιο και τα αγόρια πηδούν να πιάσουν τις ανθοδέσμες των κοριτσιών που τους αρέσουν για να τις παντρευτούν) έπιασε εκείνος την ανθοδέσμη της και όχι κάποιο αγόρι της ηλικίας της. «Αλλ' αν αυτό ήτο για μένα θρίαμβος, πολύ φοβούμαι σήμερα ότι το Βαγγελιό θα αισθάνθηκε κρυφή λύπη, γιατί δε βρέθηκε κανείς νέος να πάρη την ανθοδέσμη της, αλλά την άφηκαν σένα παιδί δεκατεσσάρω χρονώ».⁸⁰

Από εδώ και πέρα αυτό που σε μαγνητίζει στο βιβλίο είναι οι ερωτικοί διάλογοι μεταξύ των δύο· διάλογοι γεμάτοι απόγνωση, έρωτα, πάθος και φόβο. Η ουσιαστική εξομολόγηση του έρωτά τους και από τους δυο έγινε κάπως έτσι:

- Γιατί δεν έρχεσαι μπλειο στο σπίτι μας... και φοβούμαι πως δε...
- Πως δε σαγαπώ; Αυτό θες να πεις;
- Ναι...
- Φοβούμαι πως δε μαγαπάς μπλειο...
- Μα δε θέλουνε, πουλί μου, να σαγαπώ...
- Εσύ θα μαγαπάς;
- Ναι
- Παντοτεινά;
- Παντοτεινά
- Θέλουνε και δε θέλουνε;
- Θέλουνε και δε θέλουνε.⁸¹

⁷⁹ Στο ίδιο, σελ 22

⁸⁰ Στο ίδιο, σελ 27

⁸¹ Στο ίδιο, σελ 30-31

Μετά από αυτό το διάλογο, αυτήν την εξομολόγηση και αυτήν την υπόσχεση, ο Γιώργης μας αναφέρει ότι άλλαξε σαν άνθρωπος «νόμιζα ότι σε μια στιγμή από παιδί έγινα άντρας».⁸² Στη συνέχεια οι διάλογοι μεταξύ των ερωτευμένων και μεταξύ της Βαγγελιώς και της μητέρας της, έχουν ως σκοπό να μας προετοιμάσουν για την εξέλιξη της ιστορίας. Δηλαδή για την απόλυτη αγάπη που θα ζήσουν οι δυο τους και για τον επικείμενο θάνατο της Βαγγελιώς. Τέλος, χρησιμοποιεί διάλογο για να μας μεταφέρει την ένταση των καυγάδων με τη μητέρα του, η οποία του απαγόρευε να βλέπει τη Βαγγελιώ.

Οι σελίδες αυτού του βιβλίου θα λέγαμε ότι υμνούν την ανθρώπινη φύση. Μας δείχνουν πως τα ανθρώπινα αισθήματα εξελίσσονται από απλά σε πολύπλοκα, από ανούσια σε δυνατά και πως αυτά επηρεάζουν την προσωπικότητα μας και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τα πράγματα. Αυτό άλλωστε είναι και ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της γραφής του Κονδυλάκη, ο οποίος «... στο θέμα της ερωτικής ψυχολογίας... αγγίζει κάποτε τα όρια της ψυχολογικής ανάλυσης»⁸³. Χαρακτηριστικό είναι πώς εξελίσσονται τα συναισθήματα της Βαγγελιώς ως προς τον Γιώργη, αλλά και πως καταφέρνει να συμβιβαστεί με την αρρώστιά της και την ιδέα του θανάτου. Αρχικά λοιπόν, το Βαγγελιό έπαιρνε τη συμπεριφορά του μικρού για αστείο. Κολακευόταν βέβαια από την αδυναμία που της έδειχνε, αλλά φυσικά δεν είχε κανένα ερωτικό συναίσθημα για αυτόν. Τον φιλούσε και τον αγκάλιαζε συνέχεια όπως η αδερφή τον αδερφό της. Όσο όμως μεγάλωνε «τα φιλιά της ήσαν λιγώτερα, αλλά διαρκέστερα κιόλα στο στόμα. Μου Φάνηκαν ότι κέκαιγαν καισθάνθηκα ότι τα μάγουλά μου άναψαν»⁸⁴ πράγμα που μαρτυρά ότι και εκείνη τον ερωτευόταν. Ας μη ξεχνάμε ότι κανείς δεν της είχε κάνει κάποια πρόταση και για αυτό ήταν πολύ στεναχωρημένη και αναζητούσε παρηγοριά.

Σε λίγο το Βαγγελιό άρχισε να κρύβει τα συναισθήματά της. Έλεγε πως δεν παρατηρούσε τις αλλαγές που συνέβαιναν στον Γιώργη λόγω της ηλικίας του και σιγά – σιγά του απομακρυνόταν «Οι, Γιωργή μου, δεν κάνει. Δεν τόπαμε πως εδά 'σαι

⁸² Στο ίδιο, σελ 32

⁸³ Κώστας Στεργιόπουλος, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, τόμος ΣΤ, εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1997, σελ. 334

⁸⁴ Ιωάννης Κονδυλάκης, *Πρώτη αγάπη*, σελ 21

μεγάλος και δεν είσαι μπλειο για φιλία;»⁸⁵. Όμως, όπως είδαμε και παραπάνω, του εξομολογείται αργότερα τον έρωτά της, και αυτός ο έρωτας, αυτή η αγάπη τη βοηθά να παλέψει την ανίατη ασθένειά της. Το μόνο που ζητούσε ήταν να την αγαπά κάποιος. Σε μια συνάντησή τους, του λέει πως τα γράμματα που δεν της έστειλε ποτέ γιατί δεν ήξερε να διαβάζει, θα ήταν για αυτήν το καλύτερο γιατρικό και αυτό γιατί έτσι θα ήξερε πως τη σκεφτόταν και την αγαπούσε. Με παράπονο και αγωνία τον ρωτά: «...αν αποθάνω, θα με κλάψεις;»⁸⁶ και η απάντηση του, της δίνει τη μεγαλύτερη χαρά: « δε θέλω ναποθάνεις...Γιατί σαγαλώ κύστερα είναι θα γεννώ;»⁸⁷. Δεν είναι σύμπτωση, ότι επιλέγει να αυτοκτονήσει από το βουνό που κάθονταν μαζί με τον αγαπημένο της όταν της διάβασε τα γράμματα. Διαλέγει η ίδια το θάνατό της, τον οποίο είχε προετοιμάσει από καιρό. Μια φορά μάλιστα, είπε στο Γιώργη πως το φθινόπωρο, όπως πέφτουν τα φύλλα έτσι θα πέσει και η ψυχή της. Έχουμε λοιπόν να κάνουμε με μια γυναίκα που παλεύει με έναν αταίριαστο έρωτα και με το θάνατο και κατάφερε να τα κερδίσει και τα δύο. Τον πρώτο, γιατί τον έζησε μέχρι εκεί που της επέτρεπε η κατάστασή της και τον δεύτερο, γιατί τον φώναξε η ίδια.

Μέσα από αυτή τη σχέση όμως, δεν είναι μόνο το Βαγγελιό εκείνο που παίρνει δύναμη και καταφέρνει να νικήσει το θάνατο, είναι και ο ίδιος ο Γιώργης' που μέσα από αυτή του την εμπειρία γίνεται ωριμότερος και καλύτερος άνθρωπος. Αυτό φαίνεται από το πώς αλλάζει σταδιακά η πορεία των συναισθημάτων του απέναντι στη Βαγγελιώ και την αρρώστιά της και από το πώς ο μικρός και χαϊδεμένος γιος της μαμάς, γίνεται ολόκληρος άντρας και υπερασπίζει τα θέλω του και τις απόψεις του.

Αρχικά ο Γιώργης ήταν ένα μικρό παιδί πέντε ετών, που παρουσίαζε μια ερωτική προτίμηση για τα μεγαλύτερα κορίτσια, «Τα μικρά κορίτσια... όχι μόνο δε μάρεσαν, αλλά θαρρώ μάλιστα πως μούσαν και λίγο αντιπαθητικά»⁸⁸. Από νωρίς ξεχώρισε το Βαγγελιώ και έκανε τα πάντα για να της τραβά την προσοχή και να κερδίσει την αγάπη της. Σιγά – σιγά όλη του η ύπαρξη εξαρτιόταν από αυτήν. Ούτε σχολείο στην χώρα δεν ήθελε να πάει, για να μην απομακρυνθεί από την αγαπημένη του. Ο μόνος λόγος που

⁸⁵ Στο ίδιο, σελ 27

⁸⁶ Στο ίδιο, σελ 49

⁸⁷ Στο ίδιο, σελ 49, 50

⁸⁸ Στο ίδιο, σελ 11

βρήκε για να πάει, ήταν «να γίνω περισσότερο άξιος της αγαπημένης μου»⁸⁹. Με τον καιρό τα ερωτικά βλέμματα και οι αγκαλιές προς την αγαπημένη του, γέμισαν από ενοχές και από το αίσθημα της ντροπής. Η αθωότητα της παιδικής ηλικίας είχε αρχίσει να τον εγκαταλείπει.

Η μητέρα του, φοβούμενη την εξέλιξη της ιστορίας, έβρισκε διάφορους τρόπους για να τον απομακρύνει από κοντά της. Όμως αυτό είχε ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα. Η Βαγγελιώ ύστερα από τις ερωτικές απογοητεύσεις που είχε με τους συνομήλικους της, αναζήτησε την ερωτική στοργή σε αυτό το αγόρι και του εξέφρασε την αγάπη της. Μετά από αυτή την εξομολόγηση ο Γιώργης μας πληροφορεί πως: «Ήμουν πολύ συγκινημένος καισθανόμουν διαφορετικός άνθρωπος. Στο φανέρωμα της φλογερής γυναικείας αγάπης ωρίμασα διά μιας»⁹⁰. Από εδώ και πέρα άρχισε να κρύβει τον έρωτά του, που μέχρι τώρα όπου στεκόταν τον ομολογούσε: «Εγώ, που άλλοτε έλεγα σόποιο με ρωτούσε ποια αγάπη και ποια θα πάρω, τώρα ήθελα να κρύβω την αγάπη μου στα κατάβαθα της καρδιάς μου»⁹¹. Σε αυτή τη στάση δεν τον οδήγησε μόνο το γεγονός ότι ήθελε να κρατήσει τα λόγια της Βαγγελιώς μόνο για τον εαυτό του, αλλά και ότι είχε αρχίσει να καταλαβαίνει την ηλικιακή διαφορά που υπήρχε μεταξύ τους και ήθελε να την προστατέψει, από τα κακεντρεχή σχόλια των συγχωριανών του: «Άρχιζα να καταλαβαίνω το αταίριαστο της ηλικίας του Βαγγελιού και της δικής μου»⁹².

Σε λίγο ήρθε η αρρώστια της Βαγγελιώς. Μόλις το πληροφορήθηκε αυτό ο Γιωργής, αντιφατικά συναισθήματα τον πλημμύρισαν. Από τη μια, ένιωθε να την αγαπά τώρα πιο πολύ και από την άλλη, νευρίαζε που αυτή η ασθένεια στεκόταν εμπόδιο σε αυτά που ήθελε να ζήσει και τη μισούσε «Τι σχέση λοιπόν είχα μαυτή την άγνωστη, που με την κακομοιριά της στάθηκε, σαν εμπόδιο, στο δρόμο των εφηβικών μου ονείρων;»⁹³. Έκανε τα πάντα για να μην τη σκέφτεται. Σε αυτό, βέβαια, βοήθησε και η μητέρα του, που χαρούμενη για τη στάση του γιου της, έκανε ότι περνούσε από το χέρι της να τον κρατήσει μακριά της. Για μεγάλο διάστημα πήγε για κυνήγι με τον ξάδερφο του και τη

⁸⁹ Στο ίδιο, σελ 20

⁹⁰ Στο ίδιο, σελ 32

⁹¹ Στο ίδιο, σελ 34

⁹² Στο ίδιο, σελ 38

⁹³ Στο ίδιο, σελ 68

Βαγγελιώ ούτε να τη σκεφτεί δεν ήθελε. Ένα όνειρο όμως, στάθηκε η αφορμή για να ξυπνήσει μέσα του τις τύψεις⁹⁴.

Από εδώ και πέρα, αγάπη και θάνατος είχαν γίνει ένα στο μυαλό του Γιώργη⁹⁵. Πίστευε πως έπρεπε και αυτός να κολλήσει την ασθένεια για να τιμωρηθεί. Δεν μπορούσε να συγχωρήσει από τον εαυτό του, τη στάση που κράτησε όλο αυτό το διάστημα. Περίεργες σκέψεις, ότι μπορεί μέσω της πίστης του να σώσει το Βαγγελιώ, άρχισαν να τον κυριεύουν· «Να σώσω εγώ την άρρωστη. Με την πίστη πούχα τότε τίποτε δε μου φαινόταν αδύνατο»⁹⁶. Άρχισε να γίνεται νευρικός, να υψώνει τον τόνο της φωνής του και να αντιμιλά ακόμα και στη μάνα του. Όταν η μητέρα του, φοβισμένη μήπως ο γιος της κολλήσει την αρρώστια από τη Βαγγελιώ, τον ρωτά αν πηγαίνει από το σπίτι της, εκείνος γεμάτος αυθάδεια της απαντά: «Κιάνεν περνώ; Κιάνεν μπαίνω;»⁹⁷. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, ο Γιώργης ξεπέρασε τα όρια, μέχρι που της είπε: «Κεγώ την αγαπώ όχι μόνο γιατί μαγαπά, αλλά και γιατί με την αγγελική της ψυχή μέμαθε κεμένα να γενώ καλλίτερος»⁹⁸. Η κουβέντα τους τελείωσε, όταν ο Γιώργης απείλησε τη μητέρα του πως θα αυτοκτονήσει, αν την ξανακούσει να κατηγορεί το Βαγγελιώ. Ήταν μια σκέψη που πραγματικά είχε περάσει από το μυαλό του⁹⁹. Η ωρίμανση του Γιώργη, ύστερα από αυτή τη «σχέση», φαίνεται στο πώς αντιμετώπισε το θάνατο της αγαπημένης του. Μια τέτοια αντίδραση φανερώνει το σεβασμό που είχε στο Βαγγελιώ, το μέγεθος της αγάπης του.¹⁰⁰

⁹⁴ «Για πρώτη φορά παρουσιαζόταν στην ψυχή μου ξεκαθαρισμένο το αίσθημα της αντρικής τιμής και ντρεπόμουν ως άνανδρος και τυποτένιος για μια γυναίκα. Τι εγωιστής, τι δειλός και σκληρός φάνηκα σε εκείνη που θυσιάστηκε για μένα και χανότανε εξ αιτίας μου!». Στο ίδιο, σελ 77

⁹⁵ «Κιαπό τις σκέψεις που δε μάφηναν να κοιμηθώ η πειο επίμονη ήτο ότι, αντί ναποφεύγω το Βαγγελιώ, για να μην πάρω την αρρώστεια της, έπρεπε αντιθέτως να την επιδιώκω, για ναποθάνουμε μαζί... Έπρεπε να υποφέρω και ναποθάνω ακόμη για την αναισθησία και την αχαριστία μου». Στο ίδιο, σελ 83

⁹⁶ Στο ίδιο, σελ 84

⁹⁷ Στο ίδιο, σελ 85

⁹⁸ Στο ίδιο, σελ 89

⁹⁹ «Κοντά στο σπίτι του Δεσποινιού ήτον ένας ψηλός βράχος με κισσό, που στο σκοτάδι φάνταζε σαν πελώριος αράπης. Κέδειχνα ότι ήμουν έτοιμος να πάω να γκρεμιστώ από κει πανα». Στο ίδιο, σελ 97

¹⁰⁰ «Στην αρχή δεν το πίστεψα· κιόταν βεβαιώθηκα, δεν έκλαψα. Ο καημός μου μαζεύτηκε και κλείστηκε στην ψυχή μου, να μείνει εκεί για όλη μου τη ζωή. Έπειτα ήτο τόσο μεγάλο και σοβαρό πράμμα ο θάνατος κείνος, που δεν πήγαιναν τα δάκρυά μου, δάκρυα εώς τότε παιδιάτικα, που μόνο για μικρά κιασήμαντα είχαν κλάψει». Στο ίδιο, σελ 114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Κοσμάς Πολίτης, Λεμονοδάσος

Το *Λεμονοδάσος*, αποτελεί μια «αληθινή» ερωτική ιστορία. Ο αναγνώστης το πληροφορείται στο τέλος όπου ο αφηγητής αποκαλύπτει από πού εμπνεύστηκε το θέμα της: «Η ιστορία που διαβάσατε είναι πιστή αντιγραφή από το χειρόγραφο που μου έφερε μια μέρα κάποιος ναυτικός»¹⁰¹. Ουσιαστικά, ο αφηγητής χρησιμοποιεί αυτό το τέχνασμα για να αυξήσει την τραγικότητα της ιστορίας. Η ιστορία παρουσιάζεται στο πρώτο πρόσωπο, από το στόμα του Παύλου, του πρωταγωνιστή. Μια μέρα αποφασίζει να αρχίσει να κρατά ημερολόγιο, χωρίς κάποιο ιδιαίτερο λόγο· τίποτα το αξιοσημείωτο δεν είχε συμβεί στη ζωή του. Έτσι απλά, μια μέρα που είχε πάει εκδρομή στους Δελφούς, του ήρθε η επιθυμία: «Θέλω κι εγώ να πιάσω τις ιδέες μου, που τότε τις βρίσκω, τότε τις χάνω, να τις ταχτοποιήσω, να τις διαβάσω καθαρές και με σαφήνεια»¹⁰². Οπότε στο βιβλίο διαβάζουμε ουσιαστικά το ημερολόγιο του Παύλου Αποστόλου, ενός επιτυχημένου αρχιτέκτονα της εποχής. Η χρονική περίοδος που καλύπτει, είναι από τις 22 Μαρτίου έως το τέλος του φθινοπώρου. Ο Παύλος είναι ένας νέος γεμάτος όνειρα για τη ζωή. Θέλει να κατακτήσει όσες περισσότερες γνώσεις μπορεί, τόσο στον επιστημονικό τομέα όσο και στον ερωτικό. Το πνεύμα του κυριεύεται συνεχώς από ιδέες για το πριν, το μετά, για τον έρωτα, το θάνατο. Θέλει να ρουφήξει τη ζωή και κανείς δεν μπορεί να τον εμποδίσει.

Στην εκδρομή του στους Δελφούς συναντά τη Βίργκω, τη γυναίκα που πρόκειται να τον σημαδέψει για την υπόλοιπη ζωή του. Πρόκειται για μια νεότερή του, αρκετά όμορφη κοπέλα που δεν έχει ζήσει τίποτα πέρα από αυτά που τις προσφέρει το μικρό νησί της, ο Πόρος. Από νωρίς κατανοεί ότι ανήκουν σε διαφορετικούς κόσμους, όμως κάτι σε αυτήν την κοπέλα τον έχει σαγηνέψει. Αρχίζει μία σειρά από ταξίδια στον Πόρο, όπου του δίνεται η ευκαιρία να τη γνωρίσει καλύτερα και κυριολεκτικά όλη του η ύπαρξη να γεμίσει από τη μορφή της. Εκείνη αρχικά αδυνατεί να παραδεχτεί τα αισθήματά της, όμως γρήγορα εξομολογείται τον έρωτά της στον Παύλο και του περιγράφει τους λόγους για τους οποίους δεν θα μπορέσει ποτέ να πραγματωθεί. Ένα

¹⁰¹ Κοσμάς Πολίτης, *ΛΕΜΟΝΟΔΑΣΟΣ*, εκδόσεις Ύψιλον, Αθήνα 1990, σελ 146

¹⁰² Στο ίδιο, σελ 9

ατύχημα που είχε ο Παύλος, την απελευθέρωσε από τους ενδοιασμούς της, όμως εκείνος πνιγμένος από τα ερωτήματα για το αν ο έρωτας μπορεί να διατηρηθεί αναλλοίωτος μέσα στο χρόνο και φοβούμενος για την φθορά των συναισθημάτων τους, της ζητά να χωρίσουν για πάντα: «Σκέψου τώρα, Βίργκω, πού θα κατανούσαμε ύστερα από το γάμο. Το ηρωικό φτερούγισμα θα σταματούσε μετά λίγο καιρό και θα βρισκόμαστε αντίκρυ ο ένας στον άλλο μέσα στις εκνευριστικές μικρότητες της καθημερινής ζωής. Δε θα μας έμενε ούτε η ανάμνηση του έρωτά μας – θα την είχε σπαράξει το τέρας της πραγματικότητας»¹⁰³. Αυτό είναι ένα απόσπασμα του γράμματος που έστειλε ο Παύλος στη Βίργκω, λίγο πριν λιποταχτήσει από τον έρωτά του.

Η σχέση ανάμεσα στους δυο, δεν υπήρξε ποτέ. Ήταν ένας αγνός πλατωνικός έρωτας και για αυτό ίσως να ήταν και τόσο δυνατός. Δεν πρόλαβε να απομυθοποιηθεί από την απλή καθημερινότητα, όπως λέει και ο Παύλος. Τη Βίργκω τη γνωρίζει στην εκδρομή του στους Δελφούς. Η πρώτη εντύπωση που του έκανε δεν ήταν καλή. Σε έναν περίπατο που είχαν, αμέσως κατάλαβε τη διαφορετικότητα των χαρακτήρα τους, όμως είχε έναν αυθορμητισμό που του άρεσε. Τα ταξίδια στον Πόρο τα άρχισε ύστερα από μία απλή πρόσκληση της, για να δει τις ομορφιές του νησιού. Και ο ίδιος καλά καλά δεν ήξερε γιατί πήγε. Τα ιδανικά τους ήταν τόσο διαφορετικά. Για τον Παύλο, διαβάζοντας το κείμενο κατανοούμε πως τα ιδανικά του είναι ένα χαρέμι με γυναίκες¹⁰⁴, μια έντονη ζωή και ένας συνεχόμενος μόχθος να κατακτά νέες γνώσεις. Για τη Βίργκω: «Ένα λευκό σπιτάκι με πράσινα παραθυρόφυλλα καταμεσής σ' ένα λιβάδι»¹⁰⁵. Στην αρχή δεν τολμά ούτε να εξωτερικεύσει μερικές από τις σκέψεις του, γιατί γνώριζε πως στη Βίργκω δεν θα έβρισκαν καμία καταξίωση. Όμως, με τον καιρό που έγινε ανάγκη. Εξαρτιόταν από το βλέμμα της, την παρουσία της, τη θέα των χειλιών της. Αυτή την ωρίμανση των συναισθημάτων και την εσωτερική πάλη μας περιγράφει ο Παύλος στη συνέχεια της ιστορίας. Για αυτό το σκοπό χρησιμοποιεί τις σκέψεις και τις εικόνες που έχει καταγράψει στο ημερολόγιό του. Ενδεικτικό αυτής της πάλης είναι ότι ύστερα από αρκετές συναντήσεις που είχαν, δηλώνει ότι: «Νιώθω καλά πως δεν αντάμωσα κι εγώ την ευτυχία, μια και η συγκίνηση δεν μου έσφιξε ακόμα την καρδιά

¹⁰³ Στο ίδιο, σελ 144

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σελ 23

¹⁰⁵ Στο ίδιο, σελ 28

με τόση δύναμη που να με κάνει να δακρύνω από τον πόνο»¹⁰⁶ και λίγο αργότερα μας λέει, πως τίποτα στη ζωή του δεν έχει αξία αν δε αφορά τη Βίργκω και φαντάζεται το μέλλον του με εκείνη στο πλευρό του «δεν μπορώ να καταλάβω τη ζωή μου δίχως τη Βίργκω...σε φαντάζομαι να ζεις πλάι μου και να γεράσουμε οι δυο μαζί για να λατρέψω κάθε στιγμή μου εδώ κάτω...»¹⁰⁷.

Διαβάζοντας αυτό το βιβλίο, σίγουρα αυτό που δεν περιμένει κανείς είναι το τέλος του. Ένα γράμμα του Παύλου, που βάζει τέλος σε αυτή τη σχέση. Πώς είναι δυνατόν, ο ίδιος άνθρωπος που αρθρώνει τα παραπάνω λόγια, να γράφει μετά εκείνο το γράμμα που έδωσε τέλος στη σχέση τους; Πώς μπορεί να παραιτείται τόσο εύκολα από την ίδια τη ζωή; Ίσως ο θάνατός του να ήταν και η τιμωρία του για αυτή τη παραίτηση. Άραγε πώς να δέχτηκε η Βίργκω αυτή του την απόφαση; Να τη βρήκε σύμφωνη ή να έπεσε σε βαθιά μελαγχολία; Ίσως αν δούμε πως εξελίχθηκε η προσωπικότητά του Παύλου και η προσωπικότητα της Βίργκως, μέσα από αυτή τη σχέση κατανοήσουμε, ή μάλλον καλύτερα μαντέψουμε, τα αίτια που οδήγησαν τον πρώτο σε μια τέτοια απόφαση και την αντίδρασή της δεύτερης.

Η Βίργκω είναι ένα νεαρό κορίτσι που κατοικεί στον Πόρο, πράγμα που σημαίνει ότι είναι ανώριμη, ενθουσιώδης και αυθόρμητη, λόγω της ηλικίας της και από την άλλη ότι είναι μια κοπέλα με διαφορετική νοοτροπία από αυτή των κοριτσιών της πόλης. Για αυτόν ακριβώς το λόγο, τα διαφορετικά βιώματα που έχουν με τον Παύλο, του φαίνεται αστεία που είναι τόσο κλειστή, επιφυλακτική και επιπλέον βγάζει μια επιθετικότητα. Αυτό φαίνεται έντονα στην πρώτη τους συνάντηση, όπου ανταλλάσσουν ειρωνικά σχόλια περί φιλοσοφίας. Ο ίδιος ο Παύλος τη χαρακτηρίζει σαν «Ένα παιδί αθώο και άβγαλτο που μούχλιαζε στη μοναξιά του μικροσκοπικού νησιού»¹⁰⁸. Ωστόσο, όταν ο Παύλος την επισκέπτεται για πρώτη φορά στον Πόρο, τον υποδέχεται γεμάτη χαρά και μάλιστα, τον προσκαλεί ξανά για να του δείξει τις ομορφιές του τόπου της, το περιβόητο Λεμονοδάσος!

Σε κάθε συνάντηση έχει και μεγαλύτερη άνεση. Αρχίζει και ξεδιπλώνει τον χαρακτήρα της και τις σκέψεις της. Τολμά ακόμα να εξομολογηθεί πως δεν έχει ερωτευτεί ως τώρα. Όταν ο Παύλος της κάνει ερωτική εξομολόγηση, εκείνη άμαθη

¹⁰⁶ Στο ίδιο, σελ 73

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σελ 98, 102

¹⁰⁸ Στο ίδιο, σελ 25

στον έρωτα, του λέει πως «το μόνο αίσθημα που παραδέχομαι είναι η φιλία»¹⁰⁹. Όταν μάλιστα τη φιλά, του φωνάζει να την αφήσει και του ζητά να φύγουν. Για αρκετό διάστημα του ζητά να μείνουν φίλοι, γιατί υποστηρίζει πως μόνο έτσι μπορεί να τον δει. Παρόλα αυτά, όταν της ζητά ένα βράδυ να πάνε περίπατο, του λέει πως φοβάται, και όταν ο Παύλος τη ρώτησε μήπως φοβάται αυτόν, εκείνη του απάντησε: «Δε σε φοβούμαι...κατά τον τρόπο που φαντάζεσαι»¹¹⁰.

Δεν κατάφερε όμως να συγκρατήσει τα συναισθήματά της για πολύ και αποκαμωμένη από την πίεση, ζητά από τον Παύλο να πάνε ακόμα μια φορά στο Λεμονοδάσος οι δυο τους. Φαίνεται όμως πως το μετάνιωσε και την ακριβώς επόμενη μέρα του λέει: «Τι θέλεις από μένα;... ότι φαντάζεσαι είναι αδύνατο να γίνει, κατάλαβε το κι άφησέ με ήσυχη... Μη τάχα νομίζεις γιατί σου είπα να πάμε κάποια μέρα οι δυο στο Λέμονοδάσος; Εννοούσα όλοι μαζί, μα τη μαμά και τους άλλους»¹¹¹. Και η ίδια δε ξέρει τι θέλει. Φοβάται να αντιμετωπίσει ένα συναίσθημα που δεν έχει γνωρίσει ποτέ. Πού να ήξερε βέβαια ότι πιο αδύναμος από αυτήν ήταν ο Παύλος.

Η στιγμή τελικά που του εκμυστηρεύεται οριστικά τον έρωτά της, είναι στην τελευταία επίσκεψη του Παύλου στον Πόρο: «Παύλο... εγώ... εσένα μονάχα... το ξέρεις... εσένα μονάχα... Εσένα μόνο αγαπώ»¹¹², του έλεγε με αναφιλητά. Όταν έμαθε για το ατύχημα του αγαπημένου της, έτρεξε αμέσως στο νοσοκομείο: «Τώρα, Παύλο, η ζωή μου σου ανήκει, θ' αφοσιωθώ σε εσένα»¹¹³.

Αργά ή γρήγορα η Βίργκω, ξεπέρασε όλους τους φόβους της και δόθηκε ολοκληρωτικά στον αγαπημένο της. Είδαμε πώς το αθώο και άβγαλτο κορίτσι, βιώνει τον έρωτα και ταυτίζει την ύπαρξή της με την ύπαρξη του Παύλου, τα θέλω του με τα θέλω της. Μάλλον η απόφαση του Παύλου, τα λόγια που της έγραψε σε εκείνη την επιστολή, δεν ήταν ό,τι περίμενε από αυτόν. Ας μην ξεχνάμε πως αυτός ήταν που πάλεψε για να την κατακτήσει. Τελικά ποιος από τους δύο φοβόταν περισσότερο;

Ο Παύλος, είναι ένας νεαρός άνδρας με αρκετά επιτυχημένη καριέρα. Σα νέος διψά να ζήσει όλα όσα μπορεί να του προσφέρει η ζωή κι ένα από αυτά είναι ο έρωτας. Πριν γνωρίσει τη Βίργκω, η λέξη έρωτας για αυτόν, αντιστοιχούσε στο σωματικό και όχι στο

¹⁰⁹ Στο ίδιο, σελ 87

¹¹⁰ Στο ίδιο, σελ 96

¹¹¹ Στο ίδιο, σελ 98

¹¹² Στο ίδιο, σελ 111, 113

¹¹³ Στο ίδιο, σελ 142

συναισθηματικό. Τον δεύτερο δεν τον είχε ζήσει ποτέ και προσπαθούσε να τον κατανοήσει μέσα από την επιστήμη του, την αρχιτεκτονική. Δήλωνε πως ήταν: «Ένας άνθρωπος υγιής και πρακτικός. Τη σάρκα ήσυχη, δίχως κανένα ιδιαίτερο δεσμό»¹¹⁴. Η ακριβής εικόνα που είχε για τις σχέσεις, φαίνεται από ένα ανέκδοτο που είπε στη Βίργκω στη δεύτερή τους συνάντηση. Το νόημά του ήταν, πως κανείς δε μπορεί να κάνει συνέχεια έρωτα με την ίδια γυναίκα¹¹⁵. Σε πολλά σημεία του βιβλίου διαβάζουμε τις ερωτικές φαντασιώσεις του, με δύο ή περισσότερες γυναίκες.

Μόλις είδε τη Βίργκω, δε του έκανε κάποια ιδιαίτερη εντύπωση σα γυναίκα· θεώρησε πως δεν ήταν τίποτα άλλο, παρά ένα παιδί, «Ένα παιδί αθώο κι άβγαλτο που μούχλιαζε στη μοναξιά του μικροσκοπικού νησιού του»¹¹⁶. Σύντομα όμως, άρχισε να ανακαλύπτει τα εξωτερικά της χαρίσματα. Όταν η Βίργκω του είπε ποια είναι τα ιδανικά της, εκείνος σκέφτηκε πως: «όλες οι όμορφες γυναίκες, σκέφτονται με τον ίδιο τρόπο»¹¹⁷. Ήταν σίγουρος πως τα ιδανικά της, δε ταίριαζαν με τα δικά του, με την εικόνα που είχε πλάσσει αυτός για το μέλλον του¹¹⁸. Παρόλα αυτά, κάτι μέσα του, τον σπρώχνει να γνωρίσει καλύτερα αυτή την κοπέλα και αρχίζει μια σειρά από ταξίδια στον Πόρο. Μέσα από τις συζητήσεις που είχαν, είναι σα δύο διαφορετικοί πολιτισμοί να έρχονται σε επαφή· η αθωότητα με την «αλλοτρίωση». Αυτή η σύγκρουση, τον οδηγεί σε νέες εσωτερικές αναζητήσεις. Παλεύει να κατανοήσει τι είναι η ζωή, τι είναι η ευτυχία και για πρώτη φορά συνειδητοποίησε, πως και ο ίδιος, δεν την είχε βρει ποτέ¹¹⁹.

Τα ταξίδια προς τον Πόρο τα συνέχισε για αρκετό καιρό. Ακόμα και μέχρι το πέμπτο του ταξίδι, δεν είχε ομολογήσει στον εαυτό του το λόγο που τον οδηγούσε εκεί. Τα συναίσθηματά όμως, ωρίμαζαν μέσα του και η ερωτική εξομολόγηση προς τη Βίργκω, δεν άργησε να έρθει. Παρόλη τη σεξουαλική εμπειρία που είχε στο παρελθόν, σε αυτήν δε ξέρεi πώς να φερθεί. Κάνει απότομες και άχαρες κινήσεις, χωρίς κανέναν συντονισμό. Όλα αυτά μαρτυρούν, πως ο έρωτας είναι κάτι πρωτόγνωρο για αυτόν: «Απομένω εκεί με την ευαισθησία μου και τα συναίσθηματά μου, δίχως να ξέρω να τα

¹¹⁴ Στο ίδιο, σελ 16

¹¹⁵ Στο ίδιο, σελ 23

¹¹⁶ Στο ίδιο, σελ 25

¹¹⁷ Στο ίδιο, σελ 28

¹¹⁸ «Οι γνωστικοί άνθρωποι δεν τους χωρεί στο μυαλό πώς γίνεται να διαβάζει κανένας, να καταλαβαί νει ό,τι διαβάζει, και σύγκαιρα να οραματίζεται ανθισμένες αμυγδαλιές και καταπράσινα λιβάδιαπου τ' αυλακώνουν φλύαρα και γελαστά ρυάκια». Στο ίδιο, σελ 29

¹¹⁹ «Νιώθω καλά πως δεν αντάμωσα κι εγώ την ευτυχία, μια και η συγκίνηση δε μου έσφιξε ακόμα την καρδιά με τόση δύναμη που να με κάνει να δακρύνω από τον πόνο». Στο ίδιο, σελ 73

μεταχειριστώ... Πού χάθηκε η πείρα μου από τόσα χρόνια κι από τόσες γυναίκες;»¹²⁰. Η απάντηση της Βίργκως, ότι θέλει να μείνουν φίλοι, δίνει ακόμα περισσότερη δύναμη στα αισθήματά του και στον εγωισμό του και τον γεμίζει με πείσμα: «δε θ' απομείνει όνειρο, θα μεταμορφωθεί σε μια χειροπιαστή πραγματικότητα να σπαρταρά εδώ μπροστά μου»¹²¹.

Μέχρι αυτή τη στιγμή, όλα όσα σκέφτεται και κάνει ο Παύλος, μπορεί κανείς να τα θεωρήσει ως αποτελέσματα του εγωισμού του και ως ένα νέο παιχνίδι για να δώσει ένα ενδιαφέρον στη ζωή του. Διαβάζοντας όμως τις επόμενες σελίδες, αποδεικνύεται ότι την αγαπούσε πραγματικά. Όλη του η ύπαρξη εξαρτάται από τη Βίργκω. Χαρακτηριστικό είναι, ότι μια μέρα που έγραφε στο ημερολόγιό του, λέει: «...Τι λέγαμε; Α, ναι για τη Βίργκω. Τα άλλα είναι ανοησίες»¹²². Ίσως, το σημείο που πείθει τον αναγνώστη περισσότερο για τα αισθήματά του, είναι εκεί που σκέφτεται να την παντρευτεί. Θα έλεγε στη μητέρα της: «Κυρία Δροσινού, δε μπορώ να καταλάβω τη ζωή δίχως τη Βίργκω...»¹²³.

Στην τελευταία συνάντηση που είχε μαζί της στον Πόρο, εκείνη σπάει και του μιλά για όσα νιώθει. Σαν απάντηση, εκείνος της ανακοινώνει πως αν δεν τον επισκεφτεί στην γκαρσονιέρα του στην Αθήνα, θα τελείωναν όλα μεταξύ τους. Δεν το έκανε αυτό για να την εκμεταλλευτεί' όπως μας πληροφορεί παρακάτω ήθελε να της δείξει πόσο τη σέβεται και πόσο την αγαπά¹²⁴. Τελικά, η Βίργκω ποτέ δεν πήγε στη γκαρσονιέρα του κι εκείνος αποτραβήχτηκε και προσπάθησε να την ξεπεράσει μέσω άλλων γυναικών. Όμως μέσα του, υπήρχε πάντα ο φόβος μήπως την ξεχάσει' δεν ήθελε να την ξεχάσει ποτέ. Θεωρούσε πως αν το έκανε, θα ήταν σα να έσβηνε όλη του τη ζωή' γιατί το μόνο που όριζε πλέον για ζωή, ήταν οι στιγμές που έζησε με τη Βίργκω¹²⁵.

Με τον καιρό, άρχισε να συνέρχεται και αναζητούσε τρόπο να απομακρυνθεί από ότι του τη θύμιζε. Αποφάσισε να εγκαταλείψει τη χώρα' πριν όμως το κάνει, έστειλε ένα γράμμα στη Βίργκω, που την ενημέρωνε για τα σχέδιά του. Της έγραφε, πως η

¹²⁰ Στο ίδιο, σελ 88

¹²¹ Στο ίδιο, σελ 97

¹²² Στο ίδιο, σελ 100

¹²³ Στο ίδιο, σελ 102

¹²⁴ «Κάνω να της πω: «Έλα για μια στιγμή μονάχα, να σου δείξω πόσο πολύ σε σέβομαι, να σου δείξω πόσο σε αγαπώ»». Στο ίδιο, σελ 116

¹²⁵ «Ζήσαμε ολόκληρη ζωή μαζί, αυτό ήταν η ζωή μας, το τελευταίο καλοκαίρι, οι στιγμές που ανασάναμε ο ένας πλάι στον άλλο... αγωνιούσα από φόβο μήπως πάψω να την αγαπώ». Στο ίδιο σελ 130

μοναδική αιτία για αυτό το ταξίδι, ήταν η: «απελπισία μου, γιατί δε μπόρεσα να κρατήσω την ευτυχία που μου έλαχε»¹²⁶. Όμως, τα πράγματα δεν ήρθαν όπως τα περίμενε. Λίγο πριν φύγει, πήγε να αποχαιρετήσει το άλογο του. Μία πτώση από αυτό, ήταν η αιτία να βρεθεί στο νοσοκομείο πλάι στην αγαπημένη του, που είχε κινήσει γη και ουρανό για να βρεθεί κοντά του και να του συμπαρασταθεί. Τα πράγματα είχαν έρθει όπως ήθελε, ή όπως νόμιζε ότι ήθελε. Η Βίργκω ήταν κοντά του και οι γονείς τους συμφωνούσαν να παντρευτούν. Όμως, εκείνος επέλεξε το χωρισμό, γιατί όπως είχε ήταν: «το μόνο μέσο να διατηρήσουμε ακέραιο τον έρωτά μας».

Από όλα τα παραπάνω, φαίνεται πως η Βίργκω, έπαιξε καθοριστικό παράγοντα στην αλλαγή της προσωπικότητας του Παύλου. Με τη βοήθειά της γνώρισε τον έρωτα, την ευτυχία, την αγάπη, τον πόνο· με άλλα λόγια τη ζωή. Τον έκανε να ξεχάσει τον ορθολογικό τρόπο σκέψης που του είχε μάθει η επιστήμη του και να σκεφτεί με την καρδιά του. Όμως, φαίνεται πως ο Παύλος, δεν άντεχε να χάσει αυτό που είχε βρει και προτίμησε να το αφήσει ο ίδιος ελεύθερο και να ζήσει με την χαρά που του προσφέρει η ανάμνησή του. Αν παρατηρήσει κανείς τα ενδιαφέροντα του Παύλου, θα δει ότι αρέσκεται να παρατηρεί τους αρχιτεκτονικούς ρυθμούς αρχαίων ναών. Ίσως να προτιμά το παρελθόν από τη ζωή· ίσως να φοβάται να δημιουργήσει ζωή.

¹²⁶ Στο ίδιο, σελ137

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Γαλάτεια Καζαντζάκη, Άντρες

Πρόκειται για ένα πάρα πολύ ενδιαφέρον βιβλίο, καθώς περιλαμβάνει δέκα ερωτικές ιστορίες καθεμιά από τις οποίες έχει ένα εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα. Πρόκειται για δέκα αφηγήσεις, άλλοτε ομοδιηγηματικές, άλλοτε ετεροδιηγηματικές. Το πλούσιο αυτό αφηγηματικό ρεπερτόριο, δίνει στον αναγνώστη την αίσθηση ότι παρακολουθεί δέκα ταινίες μικρού μήκους και μάλιστα ασπρόμαυρες, καθώς σε ταξιδεύουν με μια απλότητα σε παλαιότερες εποχές. Εμείς βέβαια δε θα ασχοληθούμε και με τις δέκα, αλλά με εκείνες στις οποίες το ερωτικό στοιχείο είναι αυτό που κυριαρχεί και υποτάσσει την εξέλιξη της ιστορίας.

Η πρώτη ιστορία που θα μας απασχολήσει, είναι η δεύτερη σε σειρά στο βιβλίο. Εδώ έχουμε να κάνουμε με μια γυναίκα, τη Λέλα, η οποία είναι παντρεμένη με έναν άντρα πολύ γκρινιάρη, που δε τη σέβεται καθόλου, της φωνάζει και τη βρίζει συνέχεια. Ενδεικτικό είναι ότι η ίδια σηκώνεται από το κρεβάτι, μόνο όταν βεβαιωθεί ότι αυτός έχει φύγει για τη δουλειά του. Η παρουσία του της προκαλεί άγχος και αν μη τι άλλο της χαλάει τη διάθεση. Είναι μια γυναίκα στερημένη από τη ζωή της λείπουν τα απλά καθημερινά πράγματα. Σαν προσωπικότητα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ανώριμη, καθώς στο κείμενο παρουσιάζεται σα μια μάνα, που αδιαφορεί για το παιδί της και το νοικοκυριό. Μία πρόταση από έναν κύριο, έρχεται να τη βγάλει από τη μιζέρια της, γεννώντας της ελπίδες ότι μπορεί ακόμα και τώρα να ζήσει μια καλύτερη ζωή. Ξεκινά να φύγει από το σπίτι της, όμως στην πορεία το μετανιώνει και γυρνά στην καθημερινότητά της και στον Παύλο, τον άντρα της.

Η αφήγηση είναι ετεροδιηγηματική, «Η Λέλα, αν και ξύπνια από τις επτά που πέρασε ο γαλατάς, καθόταν στο κρεβάτι»¹²⁷, με πολλούς διάλογους. Η λειτουργικότητα των δύο αφηγηματικών τρόπων δεν έχει κάποια πρωτοτυπία, δηλαδή χρησιμοποιεί την αφήγηση για να περιγράψει τις σκέψεις και την εσωτερική πάλη που συνέβαινε στη Λέλα και το διάλογο, για να μας αποδώσει με άμεσο τρόπο όλα αυτά

¹²⁷ Γαλάτεια Καζαντζάκη, *ΑΝΤΡΕΣ*, εκδόσεις Πρόδος, Θεσσαλονίκη 1988, σελ 17

που την οδήγησαν στο να θέλει να αφήσει τον άντρα της. Μερικά κομμάτια που ενισχύουν αυτή την άποψη (σχετικά με το ρόλο του διάλογου και της αφήγησης) είναι για παράδειγμα το τελευταίο κομμάτι του κειμένου, όπου αποφασίζει να φύγει «Πηγαίνοντας σιγά – σιγά πεζή, σκεπτόταν τις λεπτομέρειες...πώς θα κλειούσε τη συμφωνία...Τη βιασύνη του αντρός να απολάψει...Λοιπόν! Γιατί όχι;...και ξαφνικά τον έφερε μπροστά της με το τεράστιο στόμα του...Κι ο πιο ωραίος άντρας, στις ύστατες στιγμές της γενετήσιας ικανοποίησης, έχει την ηλίθια έκφραση του σκύλου όταν κάνει την ίδια δουλειά στους δρόμους...»¹²⁸. Ο διάλογος πάλι μας αναδεικνύει την καθημερινότητα, την προσωπικότητα, τη σχέση με τον άντρα της και τη φίλη της.

- Να πάρει ο διάλογος...έρχομαι ξεθεωμένος, κουρασμένος, πτώμα, κι αντί να βρω μια κάποια ανάσα γίνομαι ...
- Γιατί χωρίς λεμόνι; Φέρε λεμόνι...
- Λησμόνησα να πάρω χτες και σήμερα είναι κλειστός ο μανάβης.¹²⁹

Είναι χαρακτηριστικό ότι στο κείμενο συναντά κανείς ολόκληρες σελίδες μόνο με διάλογο. Η αφήγηση είναι ελάχιστη, σχεδόν ανύπαρκτη και έρχεται μόνο για να μας περιγράψει το χώρο, τα πρόσωπα, τα συναισθήματα.

Η προσωπικότητα της Λέλας στην ιστορία περνά από τα εξής στάδια: στην αρχή παρουσιάζεται ως μια γυναίκα που αποφεύγει τη ζωή της. Δεν αντέχει την παρουσία του άντρα της. Τη ζωή και κυρίως τον έρωτα, τον γνωρίζει και τον βιώνει μέσα από ερωτικά διηγήματα που διαβάσει για να σπάσει την πλήξη της. Της λείπει η καθημερινότητα, οι χαρές της καθημερινότητας που άλλοι τις θεωρούν δεδομένες: «Σ' αυτό το σπίτι μ' έναν άντρα νευρασθενικό, αποτυχημένο, στερημένη από κάθε ευχαρίστηση, λαχταρώντας ένα ξενύχτι σε καμμιά ταβέρνα...μια θαλάσσια εκδρομή...μικροχαρές που δεν τις απολαμβάνει παρά μόνο αν έρθει από την επαρχία κάποιος ξάδερφος!»¹³⁰. Όλα αυτά την είχαν κουράσει. Ένωθε ότι η ηλικία της, δε της άφηνε πια άλλα περιθώρια και ότι έπρεπε να δράσει, αν ήθελε να δει μια μέρα καλύτερη «Τα τριάντα τα πάτησε...δεν έχει καιρό. Δεν έχει καιρό!»¹³¹. Τότε, σε εκείνη τη χρονική στιγμή που είχε απελπιστεί, της γίνεται μια πρόταση από έναν κύριο,

¹²⁸ Στο ίδιο, σελ 35

¹²⁹ Στο ίδιο, σελ 29

¹³⁰ Στο ίδιο, σελ 21

¹³¹ Στο ίδιο, σελ 22

μεγαλύτερό της, άσχημο, αλλά ευκατάστατο. Στην αρχή αντιστέκεται, αλλά τελικά αποφασίζει πως αποκλείεται να είναι η ζωή της χειρότερη από τώρα και ότι για το καλό της, πρέπει να φύγει το γρηγορότερο.

Αυτή η απόφαση ήταν για αυτήν απόφαση ζωής και θανάτου. Ο αφηγητής την παρομοιάζει με την έξοδο του Μεσολογγίου¹³². Κι ενώ ο αναγνώστης, αλλά και η ίδια, είναι πεπεισμένη πως θα το κάνει, καθώς κοντά του θα είχε μια οικονομική άνεση που πίστευε πως θα της εξασφάλιζε την ευτυχία, το μετανιώνει. Αηδίασε με τον εαυτό της που πάει να ξεπουληθεί σε έναν άνθρωπο για ένα καλό εστιατόριο και ένα ζευγάρι ωραία γάντια: «Ένα άθελο ανατρίχιασμα σαν όταν κρατάμε ένα αηδιαστικό γιατρικό που πρέπει να πιούμε...Και πια δεν έμεινε παρά αυτή η εντύπωση, μαζί με την καταθλιπτική αίσθηση της οικογενειακής της ζωής...οι γκρίνιες του Παύλου που έχουνε αφορμή κάποια δίψα του κι' αυτοπυνού για κάτι καλύτερο...Είχε φύγει χωρίς ομπρέλα, και να που έβρεχε. Σταμάτησε το μπούσι, και γρήγορα ανέβηκε να γυρίσει σπίτι της »¹³³. Βλέπουμε πως πάνω από όλα κατάλαβε ότι η ζωή της δεν ήταν εντελώς άδεια. Μπορεί να μην είχε πλούτη, έρωτα, αλλά τουλάχιστον ήταν γεμάτη με αξιοπρέπεια. Ακόμα στο τέλος, για να απαλύνει ίσως τον πόνο από την αποτυχία του εγχειρήματος της, αναγνωρίζει ότι ο άντρας της γκρινιάζει, γιατί και αυτός δεν είναι ευχαριστημένος από τη ζωή του, γιατί και αυτός είχε όνειρα που δε θα εκπληρωθούν ίσως ποτέ.

Στην ένατη ιστορία στο ίδιο βιβλίο έχουμε να κάνουμε με μια εντελώς διαφορετική υπόθεση. Ο Παύλος Παυλίδης, ο πρωταγωνιστής, είναι ένας επιτυχημένος συγγραφέας ερωτικών διηγημάτων. Είναι παντρεμένος εδώ και οχτώ χρόνια με τη Μήτση και διατηρεί εξωσυζυγικές σχέσεις με διάφορες κοπέλες. Ο γάμος του δεν παρουσίαζε κάποιο πρόβλημα έως ότου, μετά από μια φράση της γυναίκας του, κατάλαβε ότι και εκείνη πριν κάποιο διάστημα είχε μια ερωτική περιπέτεια με έναν άντρα. Αυτό όμως ο εγωισμός του δεν μπορεί να το ανεχτεί. Αρχίζει να παλεύει με τις αντιλήψεις του και τους ήρωες των έργων του, όπου ένα παρόμοιο περιστατικό δε θα στεκόταν ποτέ

¹³² «να πει στον Ισαΐογλου πως δέχεται... Κι αυτό το συλλογιόταν ψυχρά και με λαγαρό μυαλό του ανθρώπου που η ανάγκη του επιβάλλει μια πράξη τρομερή αλλά αναπόφευγη... Π.χ. σαν την έξοδο του Μεσολογγίου. Καμιά άλλη λύση. Καμιά!» Στο ίδιο, σελ 34

¹³³ Στο ίδιο, σελ 35

εμπόδιο στην εξέλιξη της σχέσης τους. Όμως τελικά, αυτός που κερδίζει είναι η εγωπάθεια και έτσι χώρισαν.

Και εδώ, ο αφηγητής δεν συμμετέχει στην ιστορία: «Οι υποψίες αρχίνησαν να τριβελίζουν το μυαλό του Παύλου Παυλίδη, του συγγραφέα, για πρώτη φορά από τότε που παντρεύτηκε...»¹³⁴. Η αφηγηματική τεχνική, είναι η ίδια με την προηγούμενη ιστορία, εφόσον χρησιμοποιεί τον πλάγιο λόγο, για να μας αποδώσει τα ερωτήματα και τις σκέψεις του Παύλου, καθώς και για να αυξήσει την τραγικότητα, αφού ο πρωταγωνιστής μέχρι τότε υποστήριζε στα έργα του ότι η συγχώρεση και το δικαίωμα για έρωτα ήταν προνόμιο και των δύο φύλων και όχι μόνο των αντρών¹³⁵. Όμως το είναι του δεν μπορούσε να αποδεχτεί πως τη γυναίκα του την άγγιξε άλλος άντρας. Ερχόταν αντιμέτωπος με τον ίδιο του τον εαυτό, με τα πιστεύω του: «Αλλά μήπως στο κάτω – κάτω ο Παυλίδης ενδιαφερόταν τώρα με ποιον τον είχε απατήσει. Τον ενδιέφερε μόνο αν τον είχε απατήσει... Το τραγικό ήταν πως μαζί με τις αμφιβολίες για την πίστη της γυναίκας του τον τυραννούσε στον ίδιο βαθμό ο εαυτός του! Γιατί ο Παυλίδης ήταν ο άνθρωπος με τις πλατειές ιδέες, ο ριζοσπάστης, ο μοντέρνος... Το κορίτσι να χαιρέται λεύτερα τον έρωτα όπως τον χαιρέται κι ο άντρας»¹³⁶.

Ο πρωταγωνιστής προσπαθεί να ξεχάσει το θέμα αυτό. Μέσω του πλάγιου λόγου, μας δίνονται ορισμένα από τα ερωτήματα που μπορεί να γεννούνται στο μυαλό του Παύλου: «Αλλά μήπως είναι βέβαιος πως ότι συνέβηκε, συνέβηκε στο Παρίσι; Αυτό όχι δεν το ξέρει... Αλλά μήπως μπορεί να ορίσει πότε πάνω κάτω συνέβηκε, αν συνέβηκε αυτό; Μήπως ξεχωρίζει ένα διάστημα που φαινόταν αλλιώςτικη η Μήτση;»¹³⁷. Επίσης, μέσω του αφηγητή παίρνουμε πληροφορίες για τη σχέση τους, ότι δηλαδή ήταν μια σχέση στοργής και αγάπης: « πάντα από τη στιγμή του γάμου τους, ως προ ολίγου που μπήκε... Το ίδιο τρυφερή, το ίδιο αφοσιωμένη, το ίδιο ερωτευμένη μαζί του»¹³⁸. Τέλος, παρεμβαίνει σε πολλά σημεία και κρίνει τη στάση του Παύλου: «Επιχειρήματα όσα θες, μα που δεν ήσαν ικανά να μουλόξουν το σατράπη πρόγονο που

¹³⁴ Στο ίδιο, σελ 84

¹³⁵ «Τουλάχιστο τώρα παρηγοριέται πως οι υποψίες του είναι αστήριχτες, όταν όμως του πει, όχι δε σε γέλασα, η αμφιβολία του θα του γίνει βεβαιότητα. Αν όμως πραγματικά είναι αθώα και η αρνησή της ειλικρινής; Και που θα ξέρει αυτός πως είναι ειλικρινής;». Στο ίδιο, σελ 88

¹³⁶ Στο ίδιο, σελ 86

¹³⁷ Στο ίδιο, σελ 87

¹³⁸ Στο ίδιο, σελ 88

είχε ξυπνήσει και ούρλιαζε μέσα του»¹³⁹ και « Έτσι είναι...τον εκμηδενίζει η απιστία της Μήτης »¹⁴⁰.

Ο διάλογος τώρα, έρχεται για να μας δείξει τη φοβερή ευφυΐα του Παύλου και το πόσο έξυπνα κατάφερε να εκμαιεύσει από το στόμα της γυναίκας του, την απόδειξη της υποψίας που είχε ¹⁴¹. Έπειτα αναδεικνύει το θυμό του («Τρομερό! Όλες οι γυναίκες είναι πόρνες...όλες »)¹⁴², αλλά και την προδοσία που ένωσε η Μήτη, συνειδητοποιώντας ότι χρησιμοποίησε το ρομαντισμό της και την ειλικρίνεια της, για να επιβεβαιώσει κάτι που ήδη ήξερε . Τέλος, με το διάλογο μας μεταφέρει, με μεγάλη επιτυχία, τον καυγά που έγινε ανάμεσα στο ζευγάρι, ο οποίος τους οδήγησε και στον χωρισμό¹⁴³.

Σε αυτή την ιστορία δε μπορούμε να βγάλουμε και πολλά συμπεράσματα για την προσωπικότητα της Μήτη, εφόσον περιγράφει και αναλύει περισσότερο τις εσωτερικές διεργασίες του άντρα της. Το πώς δηλαδή αυτός αντιμετώπισε το θέμα της απιστίας της γυναίκας του. Το μόνο πράγμα στο οποίο ίσως μπορούμε να αναφερθούμε, είναι η ηρεμία που την διακατείχε. Πρόκειται για έναν άνθρωπο, χαμηλών τόνων που αγαπούσε τον άντρα της. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι και ο Παυλίδης, δεν μπορούσε να βρει κάποια περίοδο στην οποία η συμπεριφορά της παρουσίασε κάποια αλλαγή. Είναι γυναίκα σκεπτόμενη και λογική. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα από το διάλογο που είχε με τον άντρα της, όταν προσπαθούσε να αντλήσει από αυτήν έστω ένα σημάδι που θα επιβεβαίωνε τους φόβους του. Χαρακτηριστικά, στη συζήτηση που είχαν περί εξομολόγησης του είπε: «Όσο είναι μεγαλειώδης η πράξη του ανθρώπου που εξομολογείται μια φοβερή αμαρτία, άλλο τόσο είναι ανόητη εκείνου που ξομολογείται μικροσφαιματάκια της δεκάρας...Εκείνος που θεωρεί ένα αθώο παράπτωμα, τρομερή αμαρτία, είναι ψυχοπαθής, κι εκείνος που εγκληματεί χωρίς να ιδρώνει το αντί του είναι διεστραμένος και έκφυλος»¹⁴⁴.

Γνωρίζει τις ερωτικές περιπέτειες του συντρόφου της, ωστόσο του λέει πως δε νιώθει την ανάγκη να του ανταποδώσει αυτή του την αδυναμία: «Δεν έχω φίλο γιατί δε

¹³⁹ Στο ίδιο, σελ 87

¹⁴⁰ Στο ίδιο, σελ 95

¹⁴¹ Στο ίδιο, σελ 90, 91, 92

¹⁴² Στο ίδιο, σελ 93

¹⁴³ Στο ίδιο, σελ 98,99,100,101,102

¹⁴⁴ Στο ίδιο, σελ 89

μου χρειάζεται...αφού αγαπώ εσένα...αν μου χρειαζόταν όμως θα είχα...όπως και συ έχεις»¹⁴⁵. Ωστόσο νιώθει προδομένη, όταν ο άντρας της, με τόσο ύπουλο τρόπο, κατάφερε να πάρει από εκείνη τα λόγια που ήδη γνώριζε και μάλιστα, να γίνει και έξαλλος. Αυτό την κάνει κυνική, ειρωνική απέναντί του. Το χειρότερο ήταν ο καυγάς που στήθηκε την Κυριακή, στο μεσημεριανό τραπέζι, μπροστά στο φίλο τους. Ο πληγωμένος εγωισμός του Παυλίδη, τον έκανε να τα παίρνει όλα της μετρητοίς, πόσο μάλλον όταν η Μήτση του χάριζε τις αφορμές που έψαχνε. Κι όταν ο άντρας της ηρέμησε, εκείνη εύρισκε όλες αυτές τις γλύκες του τόσο ψεύτικες, τόσο προσποιητές, που δεν άντεξε και άρχισε να του επιτίθεται: «Τι παριστάνουμε;...Γιατί προσπαθούμε μ' όλες τούτες τις ανόητες γλυκάντζες να κρύψουμε ότι συμβαίνει; Τελείωσε' το κατάστημα διαλύεται. Η συμβίωση είναι αδύνατη...Αυτό που εξακολουθεί είναι ανόητο και σαχλό»¹⁴⁶. Αυτά τα λόγια μας δείχνουν ότι η Μήτση δεν αντέχει την υποκρισία. Δε διστάζει μάλιστα να φύγει από το σπίτι και να χάσει τον άντρα που αγαπά για πάντα, επειδή πιστεύει πως και ο ίδιος τόσο καιρό της υποκρινόταν, μέσα από τα έργα του, τις φιλοσοφίες του, την κοινωνική κριτική του: «Μου διάβαζες για κάποιον εξαιρετικό τύπο ανθρώπου...ε, λοιπόν, όλη την ώρα ένιωθα αφόρητη δυσφορία...μου φαινόσουν σα τους εξ επαγγέλματος απατεώνες...»¹⁴⁷.

Θα τελειώσουμε την αναφορά στο βιβλίο *ΑΝΤΡΕΣ* με τη δέκατη και τελευταία ιστορία, η οποία είναι η πιο συναρπαστική και η μεγαλύτερη σε έκταση. Πρωταγωνιστές σε αυτή την ιστορία είναι δύο νέοι άνθρωποι, ο Αλέκος και η Κλειώ, που γνωρίστηκαν τυχαία σε μια εκδρομή και ερωτεύτηκαν παράφορα. Μέσα σε έξι μήνες αρραβωνιάστηκαν και σχεδίαζαν το νέο τους σπίτι. Δεν ήταν μια φυσιολογική σχέση, αλλά ήταν «Από τις αγάπες που σε πηγαиноφέρνουν, από τον παράδεισο στην κόλαση και από την κόλαση στον παράδεισο, και που το μίσος διαδέχεται το πάθος με την ίδια ορμητικότητα»¹⁴⁸. Η ιστορία διαδραματίζεται σε μια εποχή έντονων πολιτικών εξελίξεων· τότε που οι κομμουνιστές κατατρέχονταν ως εγκληματίες και εξορίζονταν στη Μακρόνησο. Η Ελλάδα ήταν συνεχώς είτε σε εμφύλιο είτε στα πρόθυρα εμφυλίου. Η Κλειώ συμμετείχε ενεργά στον αγώνα, στο πλευρό των αριστερών.

¹⁴⁵ Στο ίδιο, σελ 91

¹⁴⁶ Στο ίδιο, σελ 103

¹⁴⁷ Στο ίδιο, σελ 105

¹⁴⁸ Στο ίδιο, σελ 107

Ο Αλέκος είχε πλήρη άγνοια των δραστηριοτήτων της, καθώς ήταν ο παραδοσιακός άντρας της εποχής που ήθελε η γυναίκα του να ασχολείται με τα οικιακά και, φυσικά, να μην έχει καμία ανάμειξη στα πολιτικά δρώμενα. Μόλις η αγαπημένη του τού γνωστοποιεί τη δράση της, γίνεται έξαλλος και χωρίζουν. Πολύ γρήγορα όμως μετανιώνει για τη στάση του και της ζητά να είναι μαζί. Η σχέση τους περνά από διάφορα στάδια, μέχρι που χωρίζουν οριστικά. Ο Αλέκος παίζει το τελευταίο του χαρτί και της ζητά να βρεθούν για τελευταία φορά, με την πρόφαση ότι θα έφευγε για την Αίγυπτο. Εκεί, ύστερα από μια συζήτηση για το ρόλο που πρέπει να έχει η γυναίκα και ο άντρας έβγαλε το πιστόλι και το άδειασε πρώτα απάνω της και μετά απάνω του. Εκείνος πέθανε, εκείνη σώθηκε.

Η αφήγηση, για ακόμη μια φορά, είναι ετεροδιηγηματική: «Από εκείνη τη μέρα που πρωτογνωρίστηκαν στην εκδρομή...»¹⁴⁹. Ο αφηγητής ξεκινά την εξιστόρηση δίνοντας μας αρχικά κάποια στοιχεία για το πώς γνωρίστηκαν οι δύο πρωταγωνιστές και για το πώς εξελίχτηκε η σχέση τους. Αμέσως μετά, προχωρά σε μια ανάλυση του χαρακτήρα του Αλέκου: «Ο έρωτάς του είναι ορμητικός, φουριόζος και πότε τυραννικός ...ως τη βαρβαρότητα. Ζήλιες, παραξενιές, νεύρα, αλλά και τρυφερότητες και κλάματα και μετανοιωμούς και παρακάλια και ξενύχτια κάτω από τα παράθυρα της Κλειώς...»¹⁵⁰. Όλα αυτά μας προμηνύουν ότι σίγουρα αυτή η σχέση δε θα έχει μέλλον, ή ότι τουλάχιστον θα συναντήσει πολλές δυσκολίες. Για να τονίσει ακόμα περισσότερο το δύσκολο χαρακτήρα του Αλέκου, προβαίνει σε έναν αναχρονισμό, μας γυρίζει στο παρελθόν, λίγο μετά τον αρραβώνα τους, όπου ζήτησε από την Κλειώ να παρατήρει τις σπουδές της: «Η γυναίκα μου μ' αρέσει να ναι πρώτα απ' όλα νοικοκυρά»¹⁵¹.

Για την Κλειώ μέχρι τώρα δεν είχαμε σχηματίσει κάποια γνώμη για τον χαρακτήρα της, όμως η απάντησή της στα θέλω και τα πιστεύω του Αλέκου, μας δείχνει ότι πρόκειται για μια κοπέλα προοδευτική, μπροστά από την πατριαρχική εποχή που ζούσε, «φεμινίστρια» και επαναστάτρια. Χαρακτηριστικά του απαντάει: «Τι ιδέα...ακούς να διακόψω τις σπουδές μου...Δίνω εξετάσεις σε τρεις μήνες και μου λες να διακόψω! Μα και αν ακόμα ήμουν πρωτοετής και τότε δε θα το έκανα. Το λες όμως γιατί ξέρεις σε τι

¹⁴⁹ Στο ίδιο, σελ 107

¹⁵⁰ Στο ίδιο, σελ 107

¹⁵¹ Στο ίδιο, σελ 108

σημείο αγαπώ την ιατρική. Ονειρεύομαι να γίνω σπουδαίος επιστήμονας...Και θα γίνω...»¹⁵².

Από την άλλη μεριά, εκτός από το διάλογο που αναδεικνύει τα γεγονότα, ο αφηγητής παίζει σπουδαίο ρόλο, καθώς σε αρκετά σημεία παρεμβαίνει σχολιάζοντας τα. Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα στην αρχή, όταν ξεκινά περιγράφοντας τον τρόπο με τον οποίο γνωρίστηκαν, τα σχέδια για το γάμο τους και, τελειώνει με τη στάση που κρατά ο Αλέκος απέναντι στη σύντροφό του και τη ζωή γενικότερα :«Μονάχα που ο Αλέκος είναι λίγο ζόρικος. Ο έρωτάς του είναι ορμητικός, φουριόζος και κάποτε τυραννικός...να βρε παιδί μου...τυραννικός ως τη βαρβαρότητα»¹⁵³.

Επίσης χρησιμοποιεί τον πλάγιο λόγο για να μας περιγράψει τους λόγους, για τους οποίους η Κλειώ ήταν στενοχωρημένη όταν χώρισαν: «Μια απογοήτευση πλάκωσε την καρδιά της. Όχι τόσο γιατί είχα τσακωθεί, όσο για την αφορμή του τσακωμού τους. Πόσο είχε ξεγελαστεί πιστεύοντας πως σιγά – σιγά θα τον έπαιρνε με το μέρος της...Όχι μόνο όμως δεν έγινε έτσι, αλλά το εναντίον ολοένα υψωνόταν, κι ολοένα στένευε η περιοχή που την έκλεινε. Πόσα πράγματα δεν της είχε απαγορεύσει από τότε που έδωκαν υπόσχεση γάμου. Πόσα αναγκαία στην ψυχή πράγματα!»¹⁵⁴. Ακόμα, χρησιμοποιεί την ίδια τεχνική όταν της ασκεί κριτική, επειδή πήγε με τους συμφοιτητές της να επισκεφτεί κάποιους κρατούμενους στη φυλακή. Τότε αυτοί δεν της έδωσαν καμιά σημασία, παρόλο που και εκείνη κινδύνευε μαζί τους, σα να μη τη χρειάζονταν «Μα πότε λοιπόν θα πάψει να είναι ρομαντική; Να πει: όχι παιδιά, δε μου βολεύει να ρθω σήμερα, έχω δουλειά. Αλλά έτσι αφήνεται σαν πρόβατο»¹⁵⁵. Ο αφηγητής με αυτή την τεχνική μας δίνει στοιχεία για την σχέση τους, για τις προσωπικότητές τους και επιπλέον επιταχύνει τη ροή της ιστορίας, γιατί σίγουρα η έκταση θα ήταν πολύ μεγαλύτερη, αν όλα αυτά τα αντλούσαμε μέσα από διαλόγους των πρωταγωνιστών.

Τώρα όσον αφορά τη σχέση των δύο, μπορούμε να πούμε ότι σηματοδεύτηκε από αρκετούς καυγάδες και χωρισμούς. Το ενδιαφέρον μέσα σε αυτούς, είναι να δούμε πώς άλλαξε η συμπεριφορά της Κλειώς. Φαίνεται σαν μέσα από κάθε τέτοια περιπέτεια να έβγαινε πιο δυνατή και πιο σίγουρη για τον εαυτό της. Η Κλειώ ήταν μέλος της

¹⁵² Στο ίδιο, σελ 108

¹⁵³ Στο ίδιο, σελ 107

¹⁵⁴ Στο ίδιο, σελ 110

¹⁵⁵ Στο ίδιο, σελ 121

επιτροπής που θα παρουσίαζε το νέο Πρύτανη του πανεπιστημίου της. Ο Αλέκος της ζήτησε να πει πως είναι άρρωστη και να μην πάει, γιατί δήθεν φοβόταν για επεισόδια. Εκείνη στην αρχή αντιστάθηκε, αλλά γρήγορα παρέδωσε τα όπλα της και έκανε εκείνο που της ζήτησε. Λίγο μετά από αυτόν τον καυγά ακολούθησε άλλος. Μήλον της Έριδος ήταν ένα φιλικό γράμμα, που δέχτηκε από έναν συμφοιτητή της. Ο Αλέκος της είπε πως: «Είναι πια καιρός να κόψεις μ' αυτές τις γνωριμίες που επιτρέπονταν ενόσω ήσουν ανεξάρτητη»¹⁵⁶ και τότε εκείνη του απάντησε με έντονο ύφος πως ήταν και θα είναι ανεξάρτητη. Μετά από πολλές κουβέντες που αντάλλαξαν χώρισαν, όμως δεν ήταν σίγουρη για το αν αυτό ήθελε: «Τον είδε να χάνεται με την ελπίδα πως θα γύριζε, αλλά δε γύρισε»¹⁵⁷.

Ο τρίτος μεγάλος καυγάς ήρθε όταν ο Αλέκος έμαθε για τη δράση της Κλειώς και για την επίσκεψή της στις φυλακές, για να στηρίξει τους κομμουνιστές φοιτητές. Αυτό δε το χωρούσε το κεφάλι του. Όμως εκείνη, βλέποντας πως ίσως ήταν η τελευταία τους ευκαιρία να ξαναχτίσουν τη σχέση τους πάνω στην ειλικρίνεια, του μίλησε ξεκάθαρα για το τι είχε σκοπό να κάνει, να συνεχίσει δηλαδή να ακολουθεί τα πολιτικά πιστεύω της και να είναι εκεί όταν κάποιος σύντροφός της τη χρειαστεί: «Μπορείς να με παραδεχτείς όπως είμαι;...δίνοντάς μου απόλυτη ελευθερία να κάνω ότι μου υπαγορεύει η συνείδηση μου και το χρέος που ανέλαβα; Είδες πολλές φορές υποχώρησα στις αξιώσεις σου...Δεν θα ναι όμως έτσι πάντοτε. Θα' ρθει ώρα που με κανέναν τρόπο δε θα υποχωρήσω στη θέλησή μου»¹⁵⁸.

Μέσα από αυτή τη συζήτηση φαίνεται ότι έχει κουραστεί να κρύβει τον εαυτό της και είναι έτοιμη να δεχτεί το χωρισμό που ακολούθησε. Όμως τα πράγματα δεν ήταν ακριβώς έτσι: «Ούτε καληνύχτα δε μου λές;...Αλλά αυτός ούτε γύρισε. Η Κλειώ στάθηκε και τον έβλεπε, ως που εξαφανίστηκε στο σκοτάδι»¹⁵⁹. Αμέσως μετά προσπαθούσε να δώσει κουράγιο στον εαυτό της και να τον πείσει ότι είχε πράξει το σωστό. Όμως μια τυχαία συνάντηση που είχε μαζί του και τα λόγια του ότι τη δέχεται έτσι όπως είναι, χωρίς κανέναν όρο και περιορισμό, την έκαναν να γυρίσει πίσω. Πράγματι, ο Αλέκος κράτησε το λόγο του και έπαψε να τη ρωτά πού ήταν και τι ώρα θα

¹⁵⁶ Στο ίδιο, σελ 109

¹⁵⁷ Στο ίδιο, σελ 109

¹⁵⁸ Στο ίδιο, σελ 128

¹⁵⁹ Στο ίδιο, σελ 128.

γυρίσει. Όμως με αυτή του τη στάση ξεφτιλιζόταν κάθε μέρα και πιο πολύ στα μάτια της. Αυτή η ησυχία την καταπίεζε περισσότερο. Την περίμενε ώρες ατελείωτες να γυρίσει σπίτι και μόλις την έβλεπε, ούτε κουβέντα για το πώς πέρασε τη μέρα της. Αποφασισμένη αυτή τη φορά, του ζήτησε να χωρίσουν οριστικά: «δε μπορεί να γίνει διαφορετικά. Κρατάς τώρα και μήνες αυτή τη στάση γιατί μ'ήθελες να δεθώ χειροπόδαρα στο ζυγό σου. Αλλά ότι πιο πολύ σιχαίνομαι και μισώ είναι αυτός ο ζυγός που μας έχετε ζεμένες κοπάδια σκλάβες! Ε το λοιπόν όχι! Όχι! Όχι!»¹⁶⁰. Ο Αλέκος, χωρίς να πει τίποτα, έφυγε και η Κλειώ για πρώτη φορά ένιωσε ελεύθερη.

Στην τελευταία συνάντησή τους η Κλειώ επιδεικνύει την ανεξαρτησία της και το πόσο μη αναγκαίος της είναι ο Αλέκος: «Ένας άντρας όπως και μια γυναίκα, έχουν άλλα πολύ πιο σοβαρά και αξιοπρεπέστερα να κάνουν στη ζωή από το να χάνουν τον καιρό τους σ' ερωτικά ρομάντζα»¹⁶¹. Ο Αλέκος αδύναμος να αντιμετωπίσει τη νέα πραγματικότητα, δηλαδή το ότι ήταν χώρια, πήρε το όπλο και αφού την πυροβόλησε, αυτοκτόνησε.

¹⁶⁰ Στο ίδιο, σελ 133

¹⁶¹ Στο ίδιο, σελ 137

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Μιμικά Ι. Κρανάκη, *Contre temps*

Θα μπορούσε κανείς να βρει χιλιάδες τίτλους για αυτό το μυθιστόρημα, όμως η Μ. Κρανάκη κατάφερε με αυτές τις δυο λέξεις, να μας αποδώσει στα μέγιστα τον χαρακτήρα της ερωτικής σχέσης που πραγματεύεται το κείμενο. Ουσιαστικά, δανείζεται το χαρακτηρισμό από τον έναν από τους τρεις πρωταγωνιστές του έργου, τον Σπύρο. Ο όρος είναι μουσικός και μάλιστα της τζαζ: «οι αντιχρονισμοί, που αποτελούν τη ρυθμική της βάση, καθώς κι οι διαφωνίες, στο αρμονικό επίπεδο, είναι ακριβώς η έκφραση αυτής της αλυσίδας των απωθήσεων και των πόθων που δε μπορούν να συγχρονιστούν»¹⁶². Οι παράγοντες που ενεργοποιούν τους μηχανισμούς δράσης στην ιστορία, είναι η ανάγκη για έρωτα και αγάπη, που έρχεται όμως σε αντιδιαστολή με το πουριτανικό πνεύμα και φυσικά με τον εγωισμό, που εμποδίζει τον άνθρωπο να απελευθερώσει τα συναισθήματά του και να αφεθεί στα χέρια της ζωής.

Τα κύρια πρόσωπα του έργου είναι η Κυβέλη, ο Σπύρος και ο Άρης. Η Κυβέλη, είναι ένα κορίτσι «που βγαίνει στον κόσμο προικισμένο με εξαιρετική εξυπνάδα κι ευαισθησία, είναι ο τύπος του κοριτσιού της «καλής τάξεως», (της αστικής φυσικά!) που έχει την πεποίθηση, πως της ανήκει ο κόσμος και το δικαίωμα να πληγώνει αυτή μα ο άλλος να ' ναι υπεύθυνος ' που ασχολείται μονάχα με ότι της αρέσει και πρώτ' απ' όλα με τον εαυτό της. Είναι υπερτροφικά εγωίστρια και εγκεφαλική, πνευματική και μουσικά καλλιεργημένη, αλλά στρυφνή, νευρωτική, απόλυτη, αδιάχυτη «πόρτα κλειστή», και προκλητικά ειλικρινής. Δε χαρίζεται στον εαυτό της. Τον αναλύει με την άρρωστη ηδονή της αυτοτιμωρίας και τούτο το στοιχείο της αφαιρεί την *αυτοπαθητικότητα* »¹⁶³. Από πολύ μικρή μένει ορφανή και αυτή της η εμπειρία, επηρεάζει την μετέπειτα πορεία της. Ο πατέρας της ήταν δικηγόρος και είχε αρκετή δουλειά. Την ανατροφή της λοιπόν, ανέλαβε η αδερφή του πατέρα της, η θεία της η Αγλαΐα, η οποία ήταν ανύπαντρη και πολύ συντηρητική. Την καταπίεζε συνεχώς. Δεν

¹⁶² Μιμικά Ι. Κρανάκη, *CONTRE – TEMPS*, εκδόσεις «ΕΣΤΙΑ», τρίτη έκδοση Αθήνα 1982, σελ 151

¹⁶³ Στο ίδιο, σελ 26. Πρόκειται για απόσπασμα, από την κριτική που έγραψε ο Κώστας Βάρναλης για το *contre – temps*, στον Ριζοσπάστη τον Ιανουάριο του 1948

την άφηνε ποτέ μόνη της, την έντυνε σα μεγάλη γυναίκα και δεν την άφηνε να κάνει παρέα με αγόρια.

Κάθε καλοκαίρι πήγαιναν μαζί στο Βόλο, στο σπίτι της γιαγιάς της για διακοπές. Εκεί γνώρισε τον Άρη, τον πρώτο έρωτα της ζωής της. Αντάλλαξαν μια φορά στην παραλία από ένα σ' αγαπώ και ύστερα τίποτα. Η σχέση τους τελείωσε με το τέλος του καλοκαιριού, όμως η Κυβέλη ζούσε με την ανάμνησή του. Συζητούσε κάθε μέρα μαζί του, του έπαιζε μουσική, την συντρόφευε τα βράδια στις αϋπνίες της.

Τα χρόνια περνούσαν με αυτόν τον τρόπο. Είχε γίνει ολόκληρη γυναίκα, τέλειωσε και το σχολείο και ακολούθησε το μεγάλο της πάθος, τη μουσική. Στα μαθήματα του οδείου γνώρισε ένα αγόρι, το Σπύρο. Εκείνος την ερωτεύτηκε παράφορα. Καθώς δεν είχε μητέρα και αυτός (είχε πεθάνει όταν ήταν πολύ μικρός) και έπαχνε αβίαστα και χωρίς περιορισμούς την αγάπη. Η Κυβέλη δεν ένιωθε τα ίδια για αυτόν. Τον εκμεταλλευόταν και χρησιμοποιούσε τον έρωτά του για να τονώσει τον εγωισμό της και την αυτοεικόνα της. Γρήγορα όμως, αυτή η μονομερής σχέση έλαβε τέλος. Αυτό φυσικά πλήγωσε τον εγωισμό της και έπεσε σε βαθιά κατάθλιψη. Προσπαθούσε συνεχώς με κάθε τρόπο να βγει από τον λαβύρινθο που η ίδια είχε φτιάξει.

Διέξοδο στο μαρτύριό της έδωσε η σκέψη να γυρίσει στο παρελθόν της και να βρει τον παλιό της έρωτα, τον Άρη. Εκείνος βρισκόταν στη Γαλλία και σπούδαζε. Του έγραψε ένα γράμμα, εκφράζοντας όλα τα συναισθήματά που έτρεφε για αυτόν όλα αυτά τα χρόνια. Η εξέλιξη ήταν απρόσμενη· της απάντησε πως και αυτός τα ίδια σκεφτόταν, αλλά δεν ήξερε τι να κάνει. Η Κυβέλη ενθουσιασμένη έτρεξε στη Γαλλία να τον βρει, όπου και παντρεύτηκαν. Στην αρχή, δεν μπορούσε να πιστέψει το πόσο απλόχερα της πρόσφερε την ευτυχία η ζωή, γρήγορα όμως κατάλαβε, πως ο Άρης που τη συντρόφευε τόσα χρόνια, δεν ήταν ο Άρης που παντρεύτηκε. Εκείνο που την έκανε να εκραγεί και να φύγει μακριά του, ήταν ότι την απάτησε με μια άλλη γυναίκα και της ζήτησε να έχουν ελεύθερη σχέση. Του άφησε ένα γράμμα και τον εγκατέλειψε. Μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία συνειδητοποίησε ότι ο μόνος άνθρωπος που αγάπησε και την αγάπησε πραγματικά ήταν ο Σπύρος. Με το που γύρισε στην Αθήνα έτρεξε να τον βρει, όμως ήταν πολύ αργά· είχε πεθάνει από πνευμονία.

«Τα κυριότερα στοιχεία – μοτίβα του *Contre – temps* είναι ο χώρος, η μουσική και ο θάνατος...»¹⁶⁴. Τα μοτίβα αυτά είναι τόσο ξεκάθαρα, που μπορούμε να πούμε ότι αποτελούν και από ένα μέρος του μυθιστορήματος. Έτσι στο πρώτο μέρος κυριαρχούν τα στοιχεία – μοτίβα της υπαίθρου και του καλοκαιρινού τοπίου, τα οποία συνδέονται με την αθωότητα και τη χαρά που ένιωθε η Κυβέλη. Στο δεύτερο μέρος το στοιχείο – μοτίβο που κυριαρχεί είναι η μουσική και στο τρίτο μέρος ο θάνατος, τόσο του Σπύρου, όσο και της σχέσης της με τον Άρη.

Η αφήγηση είναι ετεροδιηγηματική. Ο αφηγητής δε συμμετέχει στο έργο. Το κείμενο ξεκινά από τα παιδικά χρόνια της πρωταγωνίστριας και μοιράζεται μια εμπειρία που είχε, όταν την έβαλαν να μάθει να κολυμπά «Ως τότε, η ζωή της ήταν μια άσπρη γαλατένια θάλασσα που ξεπρόβαλαν που και που κάτι μοναχικά βράχια...»¹⁶⁵. Ξεκινά με μια εμπειρία που σημάδεψε τη ζωή της, καθώς παραλίγο να πνιγεί. Επιπλέον όμως, αυτή η χρονική στιγμή είναι καταλυτική για την εξέλιξη της ιστορίας, αφού τονίζεται η αντίθεση της ζωής που είχε η Κυβέλη μέχρι τότε σε σχέση με αυτή που πρόκειται να ακολουθήσει, καθώς λίγο μετά πέθανε η μητέρα της και άρχισαν τα δεινά και οι δυσκολίες. Τα γεγονότα αυτά μας τα περιγράφει συνοπτικά, εφόσον εκείνο που ενδιέφερε τον αφηγητή, ήταν να μας μιλήσει για το πώς αυτό το γεγονός επηρέασε τη μετέπειτα ζωή της, καθώς την κηδεμονία της ανέβαλε η θεία της Αγλαΐα η οποία ήταν αρκετά συντηρητική.

Αμέσως μετά προβαίνει σε έναν αναχρονισμό και μας πηγαίνει στο ακριβώς επόμενο καλοκαίρι, για να μας δείξει το πώς το περνούσε μέχρι τότε. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «Η μόνη εποχή που η Κυβέλη ένιωσε τι θα πει πλήξη ήταν τα παιδικά της χρόνια, τ' ατελείωτα κυριακάτικα πρωινά στο πλάι της θείας Αγλαΐας, όταν νόμιζε πως όλος ο κόσμος την κορόιδευε και ντρεπόταν να ανέβει στις κούνιες γιατί είχε ψηλώσει πολύ, είχε πρόωρη ανάπτυξη...»¹⁶⁶. Στο επόμενο κεφάλαιο μας δίνει κάποιες σκηνές από τη σχέση που είχε με τον πατέρα της και τη θεία της, καθώς και με τη μουσική. Γρήγορα – γρήγορα προχωρά στο τέταρτο κεφάλαιο, όπου μετά από ακόμη μια έλλειψη

¹⁶⁴ Ελισάβετ Κοτζιά, *Η μεταπολεμική πεζογραφία*, Τόμος Ε, εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1988, σελ. 15

¹⁶⁵ Στο ίδιο, σελ 31

¹⁶⁶ Στο ίδιο, σελ 61

και μας διηγείται τι έκανε αυτό το καλοκαίρι το οποίο στάθηκε σταθμός στη ζωή της, καθώς γνώρισε τον Άρη που τη σημάδεψε για την υπόλοιπη ζωή της.

Μέχρι το σημείο αυτό ο κύριος αφηγηματικός τρόπος είναι η διήγηση. Χρησιμοποιεί ελάχιστους διάλογους για να αναδείξει το κλίμα που επικρατούσε ανάμεσα στην Κυβέλη και στους ανθρώπους που συναναστρεφόταν. Επιπρόσθετα μέσα από τους διάλογους αντλούμε στοιχεία και για την προσωπικότητα των δευτερευόντων προσώπων του κειμένου, όπως της θείας Αγλαΐας: «- Δε θέλω πολλές – πολλές κουβέντες με αυτές τις χειραφετημένες»¹⁶⁷, είπε της Κυβέλης μια μέρα που την είδε να μιλά με κάποια κορίτσια μεγαλύτερά της. Μέσα από αυτή την απλή φράση, φαίνεται το πόσο η θεία της ασκούσε εξουσία επάνω της και της επέβαλλε ακόμα και με ποια άτομα θα κάνει παρέα. Ακόμα, χρησιμοποιεί μικρούς διάλογους μεταξύ των δύο παιδιών, της Κυβέλης και του Άρη, για να δικαιολογήσει τα τόσα δυνατά συναισθήματα της πρώτης για τον δεύτερο και τον μετέπειτα γάμο τους «Δε θα κλείσω μάτι απόψε όλη νύχτα»¹⁶⁸, της είπε ο Άρης και κείνη απάντησε «Κι εγώ το ίδιο»¹⁶⁹. Την εσωτερική αλλαγή όμως της Κυβέλης μετά από αυτά τα λόγια, έχει επιλέξει να την αποδώσει με αφηγηματικό τρόπο: «Η πρώτη νύχτα που δεν παρακαλούσε το Θεό να πεθάνει. Σ' αγαπώ. Σα να χε ξυπνήσει απόνα βαθύ λήθαργο που τον νόμιζε αζύπνητο»¹⁷⁰. Το ίδιο μοτίβο χρησιμοποιεί και για τον χωρισμό τους' περιορίζεται σε μία φράση που αντάλλαξαν «καλό χειμώνα»¹⁷¹. Τον πόνο και τη θλίψη της Κυβέλης τη βιώνουμε μέσα από το λόγο του αφηγητή: «Από εκείνη τη μέρα τα πράγματα χάσαν τη σημασία τους. Της φαινόταν πως ήταν ολόκληρη μια ανοιχτή πληγή που δίψαγε αδιάκοπα δίχως να μπορεί να δροσιστεί... Την έπαιρναν τα δάκρυα. Ωρες ολόκληρες κλεινόταν μέσα στο αποχωρητήριο, για να μην την πάρει κανένας είδηση, κι έκλαιγε»¹⁷².

Μετά από αυτό το γεγονός που τάραξε τη ζωή της Κυβέλης ο αφηγητής προβαίνει σε μια σημαντική αλλαγή. Όπως παρατηρήσαμε, μέχρι τώρα οι σελίδες αναλώνονται περιγράφοντας το πώς πέραγε κυρίως τα καλοκαίρια της. Από εδώ και πέρα δίνεται μια έμφαση στο φθινόπωρο, ίσως γιατί ταιριάζει περισσότερο στην ψυχολογική

¹⁶⁷ Στο ίδιο, σελ 65

¹⁶⁸ Στο ίδιο, σελ 69

¹⁶⁹ Στο ίδιο, σελ 69

¹⁷⁰ Στο ίδιο, σελ 70

¹⁷¹ Στο ίδιο, σελ 72

¹⁷² Στο ίδιο, σελ 73

κατάσταση της πρωταγωνίστριας, αλλά και γιατί δεν τα θεωρεί σημαντικά πλέον η Κυβέλη, καθώς δεν πρόκειται να ξαναδεί τον Άρη και μάλλον η εποχή την πληγώνει παρά τη χαροποιεί. Έτσι μας περιγράφει την ψυχολογική και πνευματική πάλη, που γινόταν κάθε μέρα μέσα της για να ξεχάσει τον Άρη μέχρι και τη στιγμή που τελείωσε το σχολείο και γράφτηκε σε ωδείο, για να ακολουθήσει τη μεγάλη της αγάπη, το πιάνο. Εκεί γνώρισε και τον Σπύρο με τον οποίο συνάπτουν σχέση.

Από αυτό το σημείο και μετά χρησιμοποιεί πιο απλόχερα τον διάλογο. Η κύρια αιτία για αυτό, προφανώς είναι να δείξει την μονομέρεια που υπήρχε σε αυτή τη σχέση· έτσι οι διάλογοι μεταμορφώνονται σε μονολόγους του Σπύρου. Ο αφηγητής, φαίνεται να εξοργίζεται με τη στάση της Κυβέλης, απέναντι σε έναν άνθρωπο που της έχει δοθεί ολοκληρωτικά: «Κι η Κυβέλη, άνανδρα κι άτιμα, ξεσπούσε όλη τη δυστυχία της πάνω στο μοναδικό θύμα που κατάφερε να αποκτήσει»¹⁷³. Επίσης χρησιμοποιεί την αφήγηση, για να μας περιγράψει τα συναισθήματα της Κυβέλης, που από συμβατικά έγιναν μίσος για την ευτυχία που του προσέφερε. Ίσως αυτό να είναι ένα από τα σημεία που ώθησαν τον Κώστα Βάρναλη να γράψει πως αυτός είναι ένας από τους πιο ατομικιστικούς τύπους που μας έδωσε η λογοτεχνία μας: «Στο τέλος κατάντησε να τον ζηλεύει για την ευτυχία που του δινε, ανεύθυνα έστω, μόνο και μόνο με το να υπάρχει. Δεν την ευγνωμονούσε αρκετά για το πρόσχημα που του δινε. Ενώ αυτή χρεωνόταν μ' ένα σωρό πράγματα εντελώς άσχετα και ξένα»¹⁷⁴.

Επίσης, μετά το χωρισμό της με το Σπύρο, ο αφηγητής μας κάνει μια αποτίμηση για την πορεία της Κυβέλης και μας προϋδεάζει για αυτά που θα ακολουθήσουν στο μέλλον: «Είχε χάσει μια φορά τον Άρη. Τον έχανε δεύτερη φορά στο πρόσωπο του Σπύρου. Από άτολμη άγνοια κι αβουλία. Έτσι θα γλιστρούσαν όλα τα πράγματα μες από τα δάχτυλά της, παρθενικά κι άχρηστα. Δε θα μπορούσε ποτέ να ταυτίσει τον ατομικό της ρυθμό με τη ροή των πραγμάτων, να τα δεχτεί, να τ' αγκαλιάσει. Είχε μονάχα την ικανότητα της στέρησης, της δυστυχίας. Δε θα μπορούσε να γευτεί τη χαρά»¹⁷⁵. Και πράγματι έτσι εξελίχθησαν τα πράγματα· παντρεύτηκε τελικά τον Άρη, που τόσο πολύ επιθυμούσε, κι όμως δεν τον κέρδισε σαν άνθρωπο ποτέ· γιατί όσο ήταν παρών του έδειχνε έναν άλλο εαυτό, για να μην τη χαρακτηρίσει χαζή ή βαρετή. Του

¹⁷³ Στο ίδιο, σελ 110

¹⁷⁴ Στο ίδιο, σελ 115

¹⁷⁵ Στο ίδιο, σελ 139

έκρυβε ακόμα ότι ήταν άρρωστη, για να μη φανεί η αδύναμη. Αγωνιά για το τι πρέπει να κάνει, για να μη σχηματίσει κακή εικόνα ο άντρας της για αυτήν: «Την έπιανε πανικός με την ιδέα πως μπορούσε ν' αρρωστήσει στα χέρια του Άρη, να του φανεί άσχημη, αδύνατη, ότι ακριβώς μισούσε»¹⁷⁶. Έτσι χώρισαν και γύρισε να βρει τον Σπύρο, μα ήταν αργά, ήταν νεκρός.

Η Κυβέλη, λοιπόν είναι μια κοπέλα που έχει στερηθεί την ευτυχία και την αφέλεια των παιδικών χρόνων. Ο θάνατος της μητέρας της και η ανατροφή της από την αυστηρή θεία της, την έκαναν σκληρή, ακατάδεκτη. Ο παιδικός έρωτας με τον Άρη ήταν για αυτήν μια συντροφιά μέσα στην απέραντη μοναξιά της. Μόνο έτσι μπορούμε να δικαιολογήσουμε την εμμονή της σε αυτόν. Ήταν μια κοπέλα θυμωμένη με την μοίρα της, με το Θεό. Είναι συγκινητικό ένα γράμμα που έγραψε ένα βράδυ στο Θεό, όταν είχε αρχίσει να βλέπει με μεγαλύτερη εύνοια την ύπαρξή του: « Σε παρακαλώ πολύ στίλε πίσο τη μαμά μου. Θα κάνω ότι θες χρυσέμου θεούλη και δε θα ξαναφθαδιάσω στη θεία Αγλαΐα. Αν δε μπορής να μου τη δόσης πέθαναί με και μένα και κάνε να μη ζήσω πια. Πολύ σε παρακαλώ θεούλη μου και πολύ σ' αγαπάω »¹⁷⁷. Σε πολλά σημεία του κειμένου αναφέρεται ο θάνατος: « Ήταν από καιρό έτοιμη να πεθάνει. Λυπόταν μονάχα που δεν είχε ζήσει, που δεν είχε τίποτα πια να χάσει. Μα τίποτα »¹⁷⁸. Ο θάνατος της μητέρας της την είχε σημαδέψει: «Είχε πάντα ένα αίσθημα προσωρινότητας και ανασφάλειας... Δε ζητούσε ποτέ τίποτα »¹⁷⁹.

Ο Άρης ήταν για αυτήν το καταφύγιο. Μέσα από αυτόν έδινε νόημα στην ύπαρξή της: «δεν υπήρχε χαρά στον κόσμο χωρίς τον Άρη»¹⁸⁰. Την έλλειψη του Άρη, έρχεται να την καλύψει η μουσική, το πιάνο. Η μουσική ήταν για αυτήν «η πατρίδα της, η μοναδική γωνιά στον κόσμο που ένιωθε δικιά της»¹⁸¹. Παρόλο το νεαρό της ηλικίας της, ένιωθε τον εαυτό της «γερασμένο κι ερημικό»¹⁸², ίσως γιατί δεν είχε ζήσει τίποτα και, πολύ χειρότερα, γιατί δεν ονειρευόταν τίποτα. Τον Σπύρο τον γνώρισε στο ωδείο. Τα κοινά βιώματα τους έφεραν κοντά. Εκείνος την ερωτεύτηκε αμέσως και πολύ

¹⁷⁶ Στο ίδιο, σελ 201

¹⁷⁷ Στο ίδιο, σελ 63

¹⁷⁸ Στο ίδιο, σελ 121

¹⁷⁹ Στο ίδιο, σελ 78, 79

¹⁸⁰ Στο ίδιο, σελ 80

¹⁸¹ Στο ίδιο, σελ 90

¹⁸² Στο ίδιο, σελ 95

γρήγορα της το ομολόγησε. Η Κυβέλη ενώ δεν ένιωθε τίποτα για αυτόν, του είπε πως κι εκείνη τον σκεφτόταν εδώ και πολύ καιρό και έτσι ξεκίνησε η σχέση τους.

Η Κυβέλη, σα να ήθελε μέσω του Σπύρου να πάρει εκδίκηση για όσα της είχαν συμβεί στη ζωή, του φερόταν πολύ άσχημα. Ήταν πολύ ψυχρή απέναντί του και του έλεγε συνεχώς ψέματα ότι τον αγαπούσε. Έφτασε μάλιστα σε σημείο να τον ζηλεύει για την χαρά που του πρόσφερε με την ψεύτικη αγάπη της. Τον σύγκρινε συνέχεια με τον Άρη, μια σύγκριση τόσο άδικη και παιδιάστικη. Δεν αισθανόταν ούτε την ανάγκη να περιποιηείται τον εαυτό της για να του αρέσει: «μαζί του ήταν ολότελα αφημένη, άσχημα, νεκρά και τεμπέλικα αφημένη. Σα να φορούσε παντόφλες»¹⁸³. Αυτό έρχεται σε αντιδιαστολή με τη μεγάλη σημασία που έδινε στην εξωτερική της εμφάνιση, όταν παντρεύτηκε τον Άρη. Αλλά τώρα «Τη στέργιωνε: η βεβαιότητα πως ήταν απαραίτητη σ' έναν άνθρωπο, απαραίτητη σαν τον αέρα σαν το φως»¹⁸⁴. Όταν ο Σπύρος συνειδητοποίησε τα ψέματα που του είχε αραδιάσει, χώρισαν και τότε ο εγωισμός της φούντωσε, την πλημμύρισε, τη μόλυνε: «Ήταν πείσμα και θυμός επειδή είχε χάσει απροσδόκητα την κυριαρχία της πάνω σε ένα ανθρώπινο πλάσμα που της ανήκε δικαιωματικά»¹⁸⁵.

Όλο αυτό το μίσος, της έφερε πάλι στο μυαλό τον Άρη. Η ιδέα να τον συναντήσει, άρχισε να της τριβελίζει το μυαλό. Έτσι έμαθε τη διεύθυνσή του στο Παρίσι και του έστειλε ένα γράμμα, στο οποίο του περιέγραφε τα συναισθήματά της και την απόγνωση στην οποία είχε περιέλθει όλο αυτό το διάστημα μακριά του. Γρήγορα έλαβε απάντηση. Πήγε και τον βρήκε στη Γαλλία και παντρεύτηκαν. Όμως η ευτυχία που περίμενε δεν ήρθε. Στο μυαλό της όλα αυτά τα χρόνια είχε πλάσει έναν Άρη ιδανικό, έναν άντρα που θα εκπλήρωνε όλες της τις επιθυμίες, πριν τις εκφράσει, και θα κάλυπτε τα κενά της ψυχής της χωρίς κανένα αντάλλαγμα. Όμως για πρώτη φορά, κατάλαβε τι σημαίνει να δίνεις σε μια σχέση. Δυστυχώς όμως δεν έπαιρνε τα ποθούμενα: «Είμαι ένα ακαλλιέργητο χτήνος. Αλλά τουλάχιστο είμαι ειλικρινής. Δε σου πουλάω συναισθηματισμό»¹⁸⁶ και εκείνη ανυποψίαστη ακόμα του απαντά «Αν μπορούσε να

¹⁸³ Στο ίδιο, σελ 126

¹⁸⁴ Στο ίδιο, σελ 129

¹⁸⁵ Στο ίδιο, σελ 140

¹⁸⁶ Στο ίδιο, σελ 177

δεις πόσο σ' αγαπάω, όταν τρως, όταν κοιμάσαι, σ' όλες σου τις στιγμές»¹⁸⁷. Οι ρόλοι είχαν αντιστραφεί· εκείνη ήταν τώρα ο Σπύρος και ο Άρης η Κυβέλη. «Η ανάγκη που είχε απ' τη φωνή του, απ' τα μάτια, απ' τα χέρια του έμοιαζε με βίτσιο. Ώρες – ώρες έλεγε μέσα της πως μπορούσε να τον έχανε. Και τότε πάγωνε ολόκληρη...»¹⁸⁸. Αυτός ο άνθρωπος, ή μάλλον τα αισθήματα που ένιωθε για τον φανταστικό Άρη που είχε φτιάξει, την έκαναν να ξεχάσει τη δύναμή της, την ανεξαρτησία της, τον εγωισμό της, την προσωπικότητά της και κάθε μέρα ξεγελούσε τον εαυτό της πως αυτή η καταπίεση, ήταν η ευτυχία που τόσα χρόνια ονειρευόταν.

Τώρα είχε φτάσει η ώρα, που ο Σπύρος ερήμην του έπαιρνε εκδίκηση από τη Κυβέλη. Ο άντρας της «τη χάιδευε βιαστικά, σα νάθελε να βγει απόνα είδος υποχρέωσης»¹⁸⁹, έτσι άθελά της σκεφτόταν τα χέρια του Σπύρου· πώς αγκάλιαζαν το σώμα της, με τι αγωνία και λαχτάρα την κρατούσε. Ο άντρας της όμως δε νοιαζόταν καθόλου για αυτήν. Ακόμα και όταν αρρώστησε την άφησε μοναχή της και αυτός βγήκε να γλεντήσει. Έτσι λοιπόν μια μέρα τον εγκατέλειψε και πήγε στο Σπύρο, στον άνθρωπο που την αγάπησε όσο κανείς άλλος. Όμως είχε πεθάνει και μαζί του πέθανε και οποιοδήποτε νόημα ύπαρξης για την Κυβέλη.

¹⁸⁷ Στο ίδιο, σελ 177

¹⁸⁸ Στο ίδιο, σελ 183

¹⁸⁹ Στο ίδιο, σελ 184

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Μένης Κουμανταρέας, Η κυρία Κούλα

Το συγκεκριμένο βιβλίο προσεγγίζει την ερωτική σχέση που αναπτύχθηκε ανάμεσα σε μια ώριμη γυναίκα και σε έναν φοιτητή. Η κυρία Κούλα είναι μια συνηθισμένη γυναίκα της εποχής. Παντρεύτηκε, επειδή έτσι πρόσταζαν οι κοινωνικές συνθήκες και για να έχει ένα άνετο και σίγουρο μέλλον. Τον έρωτα δεν τον γνώρισε στη ζωή της. Με το σύζυγό της δε τη συνδέει τίποτα. Δεν έχουν καμία σχέση, απλώς συνυπάρχουν κάτω από την ίδια στέγη. Έχει δύο παιδιά, δύο κόρες στην εφηβεία και έχει για αυτές τον φόβο που έχουν όλες οι μανάδες, όταν τα παιδιά τους είναι στην εφηβεία. Δουλεύει σε ένα λογιστικό γραφείο, παρόλο που η οικονομική τους κατάσταση δεν κρίνει αναγκαίο κάτι τέτοιο. Είναι, όπως λέει και η ίδια, το μόνο πράγμα που της θυμίζει ότι ζει, καθώς είναι το μόνο που κάνει για τον εαυτό της. Κάθε μέρα σχολώντας από τη δουλειά της παίρνει τον ηλεκτρικό για να επιστρέψει στο σπίτι της στην Κηφισιά.

Η ζωή της δεν είχε κανένα ενδιαφέρον και τίποτα δεν μπορούσε να τη βγάλει από τη ρουτίνα και τη σιγουριά της συνήθειας. Μια μέρα όμως γυρνώντας από την εργασία της και κάνοντας το συνηθισμένο δρομολόγιο με τον ηλεκτρικό, το βλέμμα της έπεσε πάνω σε ένα νεαρό φοιτητή. Από εκείνη τη μέρα αναζητούσε συνεχώς αυτό το βλέμμα. Προσπαθούσε να μπαίνει στο ίδιο βαγόνι την ίδια ώρα. Μετά από μέρες μίλησαν με το νεαρό, Μίμης το όνομά του, και από τότε ξεκίνησε η ερωτική περιπέτεια μεταξύ των δύο. Στην αρχή η κυρία Κούλα κολακεύτηκε, που τράβηξε το ενδιαφέρον ενός άντρα. Στην πορεία όμως, άμαθη καθώς ήταν από τον έρωτα και τόσο διψασμένη να τον γνωρίσει, έχασε τον έλεγχο και όλη της η ζωή περιστρεφόταν γύρω από το νεαρό αγόρι. Παρόλα αυτά, γρήγορα οι προκαταλήψεις της και οι φόβοι της, καθώς και η ημερομηνία λήξης που θα είχε αυτή η σχέση, την ώθησαν να τη σταματήσει.

Ο κινητήριος μοχλός της ιστορίας είναι αφενός η ανάγκη της κυρίας Κούλας να ερωτευτεί και να νιώσει ότι υπάρχει και αφετέρου το αδιέξοδο αυτής της σχέσης, λόγω της ηλικιακής διαφοράς και της οικογενειακής της κατάστασης. Ο αφηγητής σε αυτό το κείμενο είναι ετεροδιηγηματικός. Κάποια άγνωστη και απρόσωπη «φωνή» μας εξιστορεί τα γεγονότα. Αυτό είναι πασιφανές από την έναρξη: «Εσμιγαν κάθε βράδυ

στις οχτώ»¹⁹⁰. Από την αρχή πληροφορούμαστε τη μέση της ιστορίας, δηλαδή ότι μία γυναίκα μέσης ηλικίας και ένας κατά πολύ νεότερος άντρας συναντιόντουσαν στον ηλεκτρικό. Μας δίνει τα χαρακτηριστικά της Κούλας, το πού έμενε, την οικογενειακή της κατάσταση: «Ο νεαρός φορούσε παντελόνι κοτλέ, πουλόβερ κλειστό ως το λαιμό κι είχε τα μαλλιά του μακριά...Ήταν γυναίκα ώριμη, καλοστεκούμενη, με μαλλιά σκούρα που η βαφή τα είχε ξανοίξει...»¹⁹¹.

Στη συνέχεια προβαίνει σε αναχρονισμούς, για μας περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο γνωρίστηκαν: «Τον πρώτο καιρό δεν έβγαζαν λέξη...Κοίταζαν όπως οι επισκέπτες τα ζώα μέσα απ' τα κάγκελα στους ζωολογικούς κήπους...Με την ίδια φυσικότητα άρχισαν να μιλάν. Τώρα πια χαμογελούσε ο ένας στον άλλον »¹⁹². Μας περιγράφει τον πρώτο διάλογο που είχαν. Αρχικά το κάνει χρησιμοποιώντας τον πλάγιο λόγο: «Ο Μίμης είπε για την πολυκατοικία που έμενε...και η κυρία Κούλα για το διώροφο σπίτι της στην Κηφισιά»¹⁹³. Έπειτα όμως μας δίνει τις ακριβείς ερωτήσεις, χωρίς παύλες όμως: «Κι εσείς, τον ρώτησε, πόσο είστε; Είκοσι ένα, είχε πάρει αναβολή από το στρατό. Μα εσείς είστε παιδί ακόμα, του είπε με έκπληξη»¹⁹⁴. Επίσης ο αφηγητής μας δίνει μέσα σε αυτούς τους διαλόγους πληροφορίες για τους πρωταγωνιστές, όπως ότι ο Μίμης είχε πάρει αναβολή από το στρατό και ότι η κυρία Κούλα «ήταν ευκατάστατη κι ο άντρας της διατηρούσε ένα γραφείο εισαγωγών κι εξαγωγών»¹⁹⁵. Ακόμα μέσω των αναχρονισμών μας δίνει στοιχεία για την ερωτική ζωή της και για το πώς παντρεύτηκε: «Θυμήθηκε τον καιρό των αρραβώνων της...Λίγο ακόμα και θα είχε αρνηθεί, αν τούτος ο δεσμός δεν την διευκόλυνε να συνεχίσει τη ζωή της με το μέτωπο ψηλά»¹⁹⁶ και «Θυμήθηκε ακόμα μια Κυριακή στο Πόρτο Ράφτη, τα πρώτα χρόνια του γάμου της. Είχανε καθίσει με τον άντρα της σε ένα παραθαλάσσιο κεντράκι και τους σερβίριζε ένα γκαρσόνι...Όπως έσκυβε να τους περιποιηθεί, την άγγιζε με τρόπο στο μπράτσο...Όλη τη νύχτα το χάδι του σερνόταν πάνω στο σώμα της »¹⁹⁷. Μέσα από τα λόγια αυτά κατανοούμε το λόγο για τον οποίο, η κατά τα άλλα

¹⁹⁰, Μένης Κουμανταρέας, *Η κυρία Κούλα*, εκδόσεις Κέδρος, όγδοη έκδοση, Αθήνα 1987, σελ 9

¹⁹¹ Στο ίδιο, σελ 9, 10

¹⁹² Στο ίδιο, σελ 10, 11, 12

¹⁹³ Στο ίδιο, σελ 16

¹⁹⁴ Στο ίδιο, σελ 16

¹⁹⁵ Στο ίδιο, σελ 17

¹⁹⁶ Στο ίδιο, σελ 21

¹⁹⁷ Στο ίδιο, σελ 33

σοβαρή κυρία Κούλα, έπεσε στον έρωτα ενός μικρότερού της. Είναι σαν ο αφηγητής θέλει να αποκαταστήσει την υπόληψη της κυρίας Κούλας.

Επιπλέον, ο αφηγητής μας προϊδεάζει για το τέλος αυτής της σχέσης, με τη φράση: « ΕΚΕΙΝΟ ειδικά το βράδυ, Τρίτη βράδυ, η Κούλα σχόλασε με ένα άσχημο προαίσθημα. Κάτι την πείραζε και την απασχολούσε »¹⁹⁸. Και πράγματι, εκείνο το βράδυ δε συναντήθηκαν στο τρένο και από τότε δε ξαναμίλησαν ποτέ. Τέλος ο παρεμβατισμός του αφηγητή φαίνεται και από τον χαρακτηρισμό κυρία. Ενώ όλοι οι υπόλοιποι πρωταγωνιστές και συμμετέχοντες αναφέρονται χωρίς τίτλο ή χαρακτηρισμό, σε αυτήν προσθέτει τη λέξη κυρία. Αυτό ίσως να το κάνει για να μας προσδιορίσει την ποιότητα της προσωπικότητάς της, ή ίσως για να τονίσει τη διαφορά ηλικίας μεταξύ των δύο.

Η κυρία Κούλα, είναι μια κλασική γυναίκα της εποχής. Έχει το σύζυγό της, με τον οποίο δεν είχαν καμία σχέση, απλά συγκατοικούσαν, τις κόρες της και τη δουλειά της. Πώς όμως αυτή η σοβαρή και ευυπόληπτη κατά τα άλλα κυρία, κατάφερε να αποκτήσει εξωσυζυγική σχέση και μάλιστα με κάποιον αρκετά χρόνια μικρότερό της; Η απάντηση είναι απλή' από την κυρία Κούλα, έλειπε η αίσθηση της ζωής. Ωστόσο, η σχέση αυτή και για εκείνη, δεν ήταν το πιο εύκολο και φυσιολογικό πράγμα στον κόσμο. Χρειάστηκε χρόνος, για να σκεφτεί έστω τον εαυτό της δίπλα σε έναν τέτοιο άντρα. Ας δούμε όμως πώς εξελίχθηκε η σχέση τους.

Αρχικά, αντάλασσαν ματιές. Αργότερα, μικρές φράσεις και μετά κρυφά ραντεβού. Στο πρώτο στάδιο της σχέσης τους « Έμεναν απορροφημένοι, χωρίς τη ντροπή που χωρίζει τ' ανθρώπινα βλέμματα και χωρίς τις στερήσεις που επιβάλλει η καλή αγωγή...Κάπου – κάπου, η γυναίκα έμοιαζε να συνέρχεται από μια ύπνωση, χαμήλωνε τα μάτια κι έμεινε να κοιτάζει τα χέρια της, που για μόνο στολίδι είχαν τη βέρα. Γρήγορα όμως άφηνε πάλι τον εαυτό της ελεύθερο »¹⁹⁹. Τα βλέμματά τους όμως, όπως μας πληροφορεί ο αφηγητής « έμοιαζαν... μια αμοιβαία ξεκούραση »²⁰⁰. Τίποτα το ερωτικό δεν υπήρχε μεταξύ τους. Κι όταν ακόμα άρχισαν να μιλούν, αρχικά έλεγαν τα τυπικά και έπειτα πάλι αρκούσαν στην ανταλλαγή βλεμμάτων. Τώρα όμως εκείνου το βλέμμα, ήταν σαν κάτι να περίμενε από αυτήν. Σα να είχε υπολογίσει την εξέλιξη της σχέσης του και απλά να περίμενε το χρόνο να κάνει τη δουλειά του. Εκείνης όμως, ήταν

¹⁹⁸ Στο ίδιο, σελ 60, 61

¹⁹⁹ Στο ίδιο, σελ 11

²⁰⁰ Στο ίδιο, σελ 11

«γαλήνιο και κάπως θλιμμένο, έμοιαζε το βλέμμα μιας γυναίκας στερημένης από γιο»²⁰¹. Όλα δείχνουν πως η κυρία Κούλα δεν είχε ερωτικές βλέψεις για το νεαρό. Απλά στα μάτια του, στο πρόσωπό του, στην αύρα του, είχε βρει κάτι να τη μαγνητίζει. Ίσως να ήταν και αυτό που υποψιάζεται ο αφηγητής, το παράπονο που η φύση δε της χάρισε ένα γιο.

Όλα όμως τα παραπάνω, έρχονται σε αντίθεση με τα συναισθήματα τα οποία ένιωσε η κυρία Κούλα, ή μάλλον, με τη συμπεριφορά που επέδειξε, όταν μια μέρα, συνάντησε στον ηλεκτρικό το νεαρό, αγκαλιά με μια κοπέλα. Όση ώρα ήταν οι δυο τους καθισμένοι, δεν κούνησε το βλέμμα της από τη χειρολαβή και μόνο όταν κατέβηκαν «έμοιαζε να συνέρχεται, η γυναίκα έκλεισε τα μάτια. Σαν κουρασμένη από την πολύωρη ένταση που βάζει κανείς για ένα ζήτημα που τον απασχολεί»²⁰². Βέβαια φαίνεται, πως και η ίδια δεν είχε ξεκαθαρίσει αν τα συναισθήματά της για αυτόν, ήταν φιλικά ή ερωτικά. Όταν τελικά συστήθηκαν και άρχισαν να μιλούν για τη ζωή τους, η κυρία Κούλα του μιλούσε σα να ήταν γιος της. Μάλιστα τον μάλωνε αν οι καιρικές συνθήκες δεν επέτρεπαν την ελαφριά ενδυμασία του. Ωστόσο συνεννοούνταν απλά με ένα βλέμμα, πράγμα που μαρτυρά μια περίεργη, μεταφυσική ίσως, σχέση μεταξύ των δύο. Από την άλλη βέβαια, η ηλικία της κυρίας Κούλας και η ιδιότητα της μάνας, την καθιστούν ικανή να μπορεί να υποψιάζεται τι σκέφτεται ένας νέος.

Δεν άργησε να έρθει το πρώτο ραντεβού. Άμαθη σε τέτοιου είδους περιπέτειες, ανατρίχιασε μόλις της ζήτησε να βρεθούν κάπου έξω μόνοι: «Αυτό το παιδί είχε μια τάση να την βγάζει από τις συνήθειες της. Καθόλου δεν της άρεσε αυτό...η γνωριμία της με τον νεαρό της φαινόταν ένας εκτροχιασμός, στον οποίο κανονικά δεν θα έπρεπε να ενδώσει. Την παρηγορούσε όμως το γεγονός ότι τα αισθήματά της απέναντί του δεν μπορούσε να 'ναι άλλα από μητρικά»²⁰³. Ουσιαστικά η κυρία Κούλα είχε ανάγκη από το να νιώσει ζωντανή· για αυτό όλη αυτή η συνωμοσία, όλη αυτή η επανάσταση στα καθιερωμένα, όλη αυτή η ταραχή που ένιωθε, την έκαναν να αισθάνεται ότι στις φλέβες της τελικά κυλάει αίμα και ότι δεν είναι μια κουρδισμένη μηχανή που κάθε μέρα πρέπει να εκτελεί το ίδιο πρόγραμμα. Μέχρι τώρα, η ζωή της έμοιαζε με θεατρική παράσταση που πρέπει να επαναλαμβάνεται καθημερινά, με την ίδια επιτυχία. Αυτόν τον άνθρωπο

²⁰¹ Στο ίδιο, σελ 12

²⁰² Στο ίδιο, σελ 14

²⁰³ Στο ίδιο, σελ 20, 21

τον έβλεπε σαν κάτι που χρωστούσε στη ζωή της «Όταν την τρίτη μέρα, μπαίνοντας από το Μοναστηράκι, τον βρήκε καθισμένον στην ίδια πάντα γωνία...ένιωσε να σκιρτά»²⁰⁴. Μα και πάλι οι ερωτήσεις της περιορίστηκαν στην πορεία της υγείας του . Όμως η περίοδος που τον έβλεπε με μητρικό βλέμμα σε λίγο έλαβε τέλος· άρχισε τις ερωτήσεις, για τη σχέση που είχε με την κοπέλα που τον είχε δει τις προάλλες στο σταθμό και η φωνή της την πρόδωσε: «Προσπάθησε να δώσει στη φωνή της ένα τόνο μητρικό, όμως εκείνη ηχούσε νευρική, σαν φάλτσα»²⁰⁵.

Όταν έκλεισαν ραντεβού, «σα φίλοι», όπως του είπε, ο ενθουσιασμός της ήταν μεγάλος. Τα μάτια της όλη τη μέρα δεν ξεκολλούσαν από τους δείχτες του ρολογιού. Μόλις τον είδε τη γνωστή ώρα, στο γνωστό βαγόνι, «έκανε φτερά...Τα μάτια της ήταν ασυνήθιστα νέα και ζωντανά»²⁰⁶. Είναι ξεκάθαρο πως παλεύει να αντισταθεί στη γοητεία του νέου, όμως δε βρίσκει το κουράγιο: «Ήταν κάτι στον τρόπο του που έκανε την Κούλα να τραβιέται, την ίδια στιγμή την τραβούσε σα μαγνήτης»²⁰⁷. Αυτό φαίνεται και από το ότι, όταν ο Μίμης πήγε την Κούλα στην γκαρσονιέρα του, εκείνη θίχτηκε, νευρίασε, του φώναξε, αλλά στο τέλος του έκλεισε ραντεβού για την επόμενη μέρα.

Στο επόμενο ραντεβού τους, πάλι η ίδια ανυπομονησία, το ίδιο άγχος, μα πλέον έτοιμη να πάει στη γκαρσονιέρα του. Εκεί έκαναν έρωτα, χωρίς να του προβάλλει καμία αντίσταση «Σπαρταρούσε όλη. Με χείλη τρεμουλιαστά κάθε τόσο επαναλάμβανε, είμαι τρελή, είμαστε κι οι δυο τρελοί...»²⁰⁸. Όμως και πάλι, φαίνεται πως η ιδιότητα της μάνας την είχε κυριεύσει. Πολλές φορές ο Μίμης της παραπονιόταν, ότι του φέρεται όπως στα μωρά: «μιλάς όπως θα μιλούσαν οι γονείς μου»²⁰⁹. Το μόνο που ήθελε η κυρία Κούλα ήταν να ζήσει. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι απολάμβανε περισσότερο την αναμονή μέχρι να τον βρει στο βαγόνι ή την λύπη όταν αποχωρίζονταν στον σταθμό, παρά τις ώρες που ήταν μαζί. Επιπλέον, αν αυτός ο έρωτας για το Μίμη ήταν τόσο δυνατός δε θα τα παρατούσε τόσο εύκολα. Όμως αυτή, μια μέρα δε βρέθηκαν και η ηθική της, της χτύπησε την πόρτα, της θύμισε τη θέση της, την ηλικία της, τις υποχρεώσεις της: «Επιτέλους, τι της ήταν αυτό το αγόρι για να την

²⁰⁴ Στο ίδιο, σελ 22

²⁰⁵ Στο ίδιο, σελ 24

²⁰⁶ Στο ίδιο, σελ 27, 28

²⁰⁷ Στο ίδιο, σελ 32

²⁰⁸ Στο ίδιο, σελ 38

²⁰⁹ Στο ίδιο, σελ 45

απασχολεί; Δε της έφταναν όλα τα άλλα...; Μέσα της επαναστατούσε, ξυπνούσε μια γυναίκα οπλισμένη με τις αρχές της, έτοιμη να καταδικάσει αυτή την άλλη γυναίκα»²¹⁰. Βλέπουμε λοιπόν πως η κυρία Κούλα, «όπως τόσες άλλες γυναίκες, δε θα μπορέσει να αποφύγει τη μοίρα της συμβατικής ζωής, γιατί, στην ουσία, τα περιθώρια της ελευθερίας της είναι περιορισμένα»²¹¹

Το τέλος της ιστορίας, είναι πολύ περίεργο. Δύο άνθρωποι γνωρίστηκαν, έτσι απλά, στο βαγόκι ενός τρένου και ακόμα πιο απλά και αθόρυβα χώρισαν. Το τέλος γεννά μια σειρά από ερωτήματα, τόσο στον αφηγητή, όσο και σε μας: «Άραγε, κι ο Μίμης να ένιωθε την ίδια πλήξη; Μα εκείνος θα βρισκόταν παρέα με την αρχιτεκτόνισσά του. Αυτή η γυναίκα του είχε γίνει η σκιά του, τον ακολουθούσε παντού. Σίγουρα θα κατέβαιναν στην ίδια στάση. Ίσως μάλιστα να έβρισκαν τη γαρδένια πάνω στο κομοδίνο. Μα εκείνη πια θα είχε μαραθεί...Ατελείωτη της φάνηκε η διαδρομή, σωστή Οδύσσεια. Άραγε, κάθε βράδυ από δω κι εμπρός έτσι θα της φαινόταν;»²¹². Πώς να ένιωθε άραγε η κυρία Κούλα; Ο Μίμης δεν προσπάθησε να την ξαναπλησιάσει; Άντεξε ύστερα από αυτή την εμπειρία, να συμβιώνει με τον άντρα της;

²¹⁰ Στο ίδιο, σελ 65, 66

²¹¹ Τάκης Καρβέλης, *Η μεταπολεμική πεζογραφία*, τόμος Δ, εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1988, σελ 286

²¹² Στο ίδιο, σελ 77

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Μάρω Βαμβουνάκη, Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο

Στο μυθιστόρημα *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο*, πρωταγωνιστεί μια γυναίκα, η Ελβίρα, σαράντα ετών παντρεμένη και άκρως επιτυχημένη στη δουλειά της. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα ως ζωγράφος και επιμελείται τα σκηνικά σε μεγάλα θεατρικά έργα. Παντρεύτηκε όχι από έρωτα, αλλά από την ανάγκη συντροφικότητας και τώρα βρίσκεται στην μεγαλύτερη παρακμή του γάμου της: «...κάποτε το να την αγκαλιάζει, της ήταν τρυφερά ευχάριστο. Μετά έγινε γυμνά αναγκαίο σαν αδιάφορη σωματική ανάγκη, ενώ τώρα το αισθάνεται αποκρουστικά χυδαίο, σαν αιμομιξία»²¹³. Το στοιχείο που ενεργοποιεί τη ροή του κειμένου είναι η ανάγκη της ηρωίδας να ξαναβρεί την ατομική της ταυτότητα, που έχει χαθεί μέσα στην ανούσια και χρονικά επαναλαμβανόμενη επιτυχία και να ξαναζήσει τον έρωτα' φυσικά όχι έναν απλό έρωτα, αλλά τον ίδιο έρωτα που έζησε είκοσι χρόνια πριν στο νησί της με τον Παύλο. Με την παρακίνηση λουπόν της καλύτερης της φίλης Μέλα, πηγαίνει πίσω στην πατρίδα της για να αναζητήσει τον άνθρωπο που θα την απελευθέρωνε από τα δεσμά της μοναξιάς και της ματαιοδοξίας και θα της ξυπνήσει πάθη που έχουν κοιμηθεί εδώ και χρόνια.

Όμως τα πράγματα δεν πήγαν όπως τα περίμενε. Ο Παύλος δεν είναι ο επαναστάτης που γνώρισε και αγάπησε κάποτε, δεν είναι ο άντρας που θα πάλευε για να κατακτήσει όσα ζητούσε από τη ζωή. Αντί αυτού συνάντησε έναν άνθρωπο που έχει αφηθεί στη ζωή, στα χέρια της μοίρας και έχει γίνει ένα με το σύστημα. Οι ιδέες του έχουν μείνει ίδιες, όπως ακριβώς και τότε' όμως τώρα, μέσα από το στόμα του, μοιάζουν τόσο φτηνές και χυδαίες. Η δουλειά του τον έχει μιζεριάσει και το πάθος του για οτιδήποτε έχει χαθεί. Αυτό πληγώνει την Ελβίρα και την κάνει να γυρίσει πίσω στην Αθήνα, γεμάτη όμως δύναμη για να αλλάξει τη ζωή της και να μην καταντήσει σαν του Παύλου. Ζητάει από τον άντρα της να χωρίσουν και μαζί με τη φίλη της σχεδιάζει ένα νέο ξεκίνημα.

²¹³ Μάρω Βαμβουνάκη, *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο*, εκδόσεις Φύλιπότη, Αθήνα 2000, σελ. 177

Η αφήγηση στο κείμενο αυτό είναι ετεροδιηγηματική. Η εξιστόρηση πραγματοποιείται σε τρεις διαφορετικές χρονικές στιγμές. Ξεκινά με την πρώτη μέρα της διαμονής της στο νησί της: «Την ξύπνησε ένας κελαϊδισμός πουλιού έξω από τα παντζούρια που είχε μισογερμένα από χθες το βράδυ... και τα σεντόνια της είναι λευκά, από χοντρό λινό, φτηνό, που χρησιμοποιούν σε τούτη την καλοκαιρινή πανσιόν...»²¹⁴. Αργότερα μας περιγράφει τα γεγονότα που την οδήγησαν σε αυτό το ταξίδι. Συγκεκριμένα για αυτό το σκοπό, χρειάζεται δώδεκα κεφάλαια από τα είκοσι τρία. Μας δίνει δηλαδή όλες τις εσωτερικές διεργασίες που έγιναν μέσα στο μυαλό της Ελβίρας, καθώς και τα γεγονότα που την οδήγησαν σε αυτή την απόφαση. Το παρόν της ιστορίας ξεκινά από το δέκατο τρίτο κεφάλαιο, από όπου πλέον αρχίζει και η ερωτική της περιπέτεια με τον Παύλο. Καθένα από τα χρονικά αυτά επίπεδα έχει και διαφορετική χρησιμότητα.

Συγκεκριμένα, το πρώτο χρονικό επίπεδο μας τοποθετεί στη μέση της ιστορίας, όταν δηλαδή η ηρωίδα θα πάει ένα ταξίδι· δεν ξέρουμε, όμως ακόμα το γιατί. Σε αυτό το μέρος μας δίνονται λίγα στοιχεία, με τα οποία μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε. Ουσιαστικά κατανοούμε τη μισή αλήθεια· ότι δηλαδή φεύγει για να επισκεφτεί ξανά την πατρίδα της, που έχει να δει είκοσι χρόνια και ότι ψυχολογικά δεν είναι καλά: «...Έπρεπε! Έπρεπε να νικήσω τον τρόμο και το δέος που μου προκαλούσε η ιδέα της επιστροφής στην πατρίδα και να το κάνω. Ξέρεις καλά πως η ζωή μου άδειασε και αγρίεψε κι εγώ έφτασα σε τέτοιο πάτο του εαυτού μου, που μια και τίποτα δεν επιθυμώ, τίποτα και να μη φοβάμαι»²¹⁵. Επιπλέον, στο πρώτο μέρος μας δίνονται σημαντικές πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά και την προσωπικότητα της Ελβίρας, καθώς και για τη σχέση της με την καλύτερη της φίλη, τη Μέλα. Για το τελευταίο βγάζουμε συμπεράσματα μέσα από το γράμμα που της γράφει την ώρα που ταξιδεύει. Ο χρόνος που επιλέγει να γράψει το γράμμα, μας δηλώνει τη σημασία που είχε αυτή η σχέση για αυτήν, καθώς μόλις έχει απομακρυνθεί από την Αθήνα. Τα γράμματα φτάνουν σε εμάς τους αναγνώστες, όπως ακριβώς τα έγραψε: «...με κόπο συγκρατώ τα χαρτιά που σου γράφω...»²¹⁶.

²¹⁴ Στο ίδιο, σελ 13

²¹⁵ Στο ίδιο, σελ 19

²¹⁶ Στο ίδιο, σελ 18

Το δεύτερο χρονικό επίπεδο, με το οποίο πληροφορούμαστε, όπως ήδη είπαμε, για το τι είχε συμβεί πριν από τα γεγονότα που την οδήγησαν στο να πάρει μια τέτοια απόφαση, είναι καταλυτικός για την εξέλιξη της ιστορίας. Ο αφηγητής ουσιαστικά προβαίνει σε αναχρονισμό και μας δίνει στοιχεία για τη σχέση της με τη Μέλα, την οικογενειακή της κατάσταση, ότι δηλαδή είχε έναν όχι και τόσο επιτυχημένο γάμο, καθώς με το σύζυγό της είχε αποξενωθεί τελείως. Το πρόβλημά της ήταν ότι δεν υπήρχε έρωτας μεταξύ τους και ότι ο άντρας της δεν τη διεκδικούσε· της άφηνε απόλυτη ελευθερία. Επιπλέον μας ενημερώνει για την εργασία της, καθώς και για την επιτυχία που απολάμβανε μέσω αυτής. Βέβαια από νωρίς μας δίνει να καταλάβουμε τον κορεσμό της από αυτή τη συνεχόμενη επιτυχία, μέσα από τις πρόβες του τελευταίου έργου που σχεδίασε τα σκηνικά και από μια συνέντευξη που έδωσε. Ακόμα μαθαίνουμε για την κόρη της, τη Φοίβη, που σπουδάζει στο εξωτερικό και για την αδυναμία της να αποχωρίζεται τους ανθρώπους. Αυτό φαίνεται όχι μόνο από το πόσο μόνη νιώθει επειδή έχει φύγει η κόρη της, αλλά και από το ότι χρειάζεται για να διαβάσει ένα βιβλίο ενάμιση χρόνο, γιατί δεν θέλει να αποχωρίζεται τους πρωταγωνιστές του. Επιπρόσθετα βρισκόμαστε αντιμέτωποι και με άλλα στοιχεία από την προσωπικότητά της, όπως ότι νιώθει αδύναμη να αντιμετωπίσει τη ζωή και βλέπει όλους τους άλλους να τα καταφέρνουν χωρίς κανέναν αγώνα. Νιώθει, δηλαδή, αδύναμη να χειραφετηθεί και επιπλέον ότι πάντα στη ζωή της κυνηγούσε το εύκολο. Τέλος, μέσω μια συζήτησης με τη Μέλα μαθαίνουμε για τον Παύλο, τον νεανικό έρωτά της. Της περιγράφει ένα όνειρο που είδε με αυτόν και ότι φούντωσε η αγάπη που ποτέ δεν είχε ξεχάσει.

Στο τελευταίο μέρος, βρισκόμαστε πλέον στο παρόν της ιστορίας, όταν η Ελβίρα σεργιανίζει στα σοκάκια του νησιού της και βρίσκει την εσωτερική ηρεμία που αναζητούσε. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα σημεία στα οποία αναπολεί τη σχέση της με τον Παύλο στο παρελθόν. Μέσα από την περιγραφή ορισμένων εμπειριών της κατανοούμε γιατί η σχέση της με τον άντρα της τον Αλέκο δεν έχει μέλλον: «...αν εγώ έκανα πως θέλω να φύγω απ' τη μέγκενη του δεσμού μας , γινόταν έξαλλος. Παραληρούσε, δυο τρεις φορές με χτύπησε. Με καταδίωκε, με άρπαζε...με απαιτούσε αφοσιωμένη και αποκλειστικά δικιά του. Με το σώμα και με το πιο δύσκολο, το

πνεύμα. Τον θαύμαζα και τον φοβόμουν. Υπάρχουν στοιχεία πιο δεσμευτικά;... »²¹⁷. Στο μέρος αυτό μας δίνεται όλη η ψυχική προετοιμασία της να τον συναντήσει, όλο της το άγχος, η νευρικότητα, η ανησυχία, οι ελπίδες που της γεννούσε αυτή η συνάντηση. Και έπειτα όλη η απογοήτευση, όλη η μιζέρια που της γέννησε, όλη η αηδία. Τέλος, βλέπουμε όλη τη δύναμη με την οποία την όπλισε και το πόσο καλά πάτησε στα πόδια της και το ρόλο που έπαιξε στο να πάρει τις αποφάσεις για το μέλλον της.

Η αφήγηση είπαμε ότι είναι ετεροδιηγηματική. Υπάρχουν όμως και κάποια κομμάτια στα οποία η αφήγηση είναι αυτοδιηγηματική. Αυτά είναι τα γράμματα που στέλνει η Ελβίρα στην Μέλα και στην κόρη της «Αχ Μέλα, η θάλασσα!...Να δεις που βρίσκομαι! Να δεις τι βλέπω!...»²¹⁸ που περιέχουν τις εικόνες της Ελβίρας από το ταξίδι της και τις σκέψεις της γύρω από τη ζωή και τον έρωτα. Επίσης η συνολική κατασκευή βασίζεται και σε κάποια γνωστά αφηγηματικά τεχνάσματα. Κάποιες συμπτώσεις που κάνουν πιο «τραγικά» τα όσα ζουν οι ήρωες. Μία τέτοια σύμπτωση είναι και τα δύο όνειρα που είδε η Ελβίρα με τον Παύλο. Όταν είχαν σχέση είχε δει σε όνειρο ότι θα χώριζαν για πάντα: «το ήξερε, απόψε θα χωρίσουν για πάντα...Το είχε ονειρευτεί πριν τρεις μέρες...περπατούσαν σε μια σκιερά αυλή, έρημου, μισογκρεμισμένου σπιτιού...»²¹⁹. Και σε όνειρο είδε τον Παύλο όταν αποφάσισε να πάει να τον βρει και να ξαναρχίσουν τη σχέση τους: «Τον ονειρεύτηκα Μέλα. Φορούσε ένα ανοιχτόχρωμο κουστούμι, λίγο παλιωμένο κι ήταν αχτένιστος...»²²⁰. Όμως σαν το πρώτο όνειρο να νίκησε το δεύτερο και χώρισαν για πάντα. Άλλη μια σύμπτωση αποτελεί το γεγονός ότι και τις δυο φορές χώρισαν στο δικηγορικό γραφείο του πατέρα του Παύλου και μάλιστα καλοκαίρι. Λίγο πριν πάει να τον συναντήσει ο αφηγητής μας πληροφορεί πως: «Την τελευταία φορά που τον συνάντησε ήταν στο δικηγορικό γραφείο του πατέρα του. Δειλινό, καλοκαίρι...»²²¹. Και αργότερα, όταν του τηλεφωνεί του ζητά να συναντηθούν πάλι σε αυτό το γραφείο. Ήθελε να τα ζήσει όλα όπως πριν.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε αυτή την ιστορία, παρουσιάζει η πορεία της προσωπικότητας της Ελβίρας. Στην εφηβική της ηλικία, ήταν μια κοπέλα που ήθελε να τα ζει όλα έντονα, όπως κάθε νέος. Όμως ποτέ δεν άντεχε τα δύσκολα. Αυτός ήταν

²¹⁷ Στο ίδιο, σελ 124

²¹⁸ Στο ίδιο, σελ 116

²¹⁹ Στο ίδιο, σελ 133

²²⁰ Στο ίδιο, σελ 79

²²¹ Στο ίδιο, σελ 131

άλλωστε και ο λόγος που χώρισε με τον Παύλο: «Για να μην υποφέρω κοντά του έφυγα μακριά του και κρύφτηκα από τη ζωή»²²², εξομολογήθηκε στη Μέλα σε μια συζήτησή τους. Και από τότε, από το χωρισμό τους, ορκίστηκε η ζωή της να γίνει συναισθηματικά πιο ανώδυνη και αυτό έγινε: «Ποτέ, ποτέ πια δε θα εξαρτούσε την ψυχή της απ' την άβυσσο της ψυχής ενός άντρα. Θα αφιερωθεί στις σπουδές της, στην τέχνη της, στη δουλειά της με όλο της τον ερωτισμό. Εκεί θα είναι ασφαλής δε θα κινδυνεύει...Αργότερα θα παντρευτεί τον Αλέκο που ήταν λογικός και στέρεος και δε θα κινδυνεύει να τον ερωτευτεί»²²³.

Όλη της η ύπαρξη εξαρτάται πλέον από τη δουλειά της. Μαγεύεται και μεθά από την ευτυχία που της προσφέρει η επιτυχία. Όμως έρχεται η στιγμή που όλα αυτά, δεν έχουν να της προσφέρουν τίποτα. Όταν την καλούν από ένα περιοδικό να φωτογραφηθεί και να δώσει συνέντευξη, σκέφτεται πως ο καλύτερος τίτλος που θα μπορούσαν να βάλουν είναι «Ε...και;»²²⁴. Δεν έχει να ανταγωνιστεί κανέναν, παρά μόνο τον εαυτό της. Γεμίζει με ερωτήματα: «Ποια είναι;»²²⁵, «Ευτυχισμένη ή δυστυχισμένη;»²²⁶. Ένα όνειρο έρχεται να της δώσει τις απαντήσεις σε όλα αυτά που την παίδευαν. Πρέπει να πάει πίσω στο παρελθόν, να ξαναζήσει όσα φοβήθηκε για να βρει πάλι το νόημα σε όσα κάνει. Έτσι ερωτεύτηκε ξανά τον Παύλο και πήγε να τον βρει. Μέχρι τότε, δεν ήξερε σχεδόν τίποτα για αυτόν, παρά μόνο ότι ήταν δικηγόρος, ότι ο πατέρας του είχε πεθάνει, και ότι παντρεύτηκε αλλά λίγο αργότερα χώρισε. Αρχισε να κάνει για αυτόν τις πιο απίθανες σκέψεις: «Ίσως για μένα παντρεύτηκε τότε, ίσως για μένα χώρισε μετά, ίσως για μένα ζει μοναχικά...»²²⁷.

Με όλες αυτές τις ελπίδες γυρίζει στο νησί της. Γεμάτη ενθουσιασμό, περιφέρεται στα σοκάκια που είχαν περπατήσει μαζί: «...δε βιάζομαι να δω τον Παύλο. Με γεμίζει το που πατώ στη γη που βρίσκεται, στη γη που αγαπηθήκαμε, που σκοτωθήκαμε, που χωρίσαμε»²²⁸. Πριν ακόμα συναντηθούν αποφασίζει να χωρίσει με τον άντρα της (υπόσχεση που κρατά στον εαυτό της, ακόμα και αφού τα πράγματα με τον Παύλο δεν πήγαν όπως τα περίμενε). Όταν όμως τον συναντά απογοητεύεται «Φθορά και

²²² Στο ίδιο, σελ 80

²²³ Στο ίδιο, σελ 138

²²⁴ Στο ίδιο, σελ 21

²²⁵ Στο ίδιο, σελ 18

²²⁶ Στο ίδιο, σελ 17

²²⁷ Στο ίδιο, σελ 107

²²⁸ Στο ίδιο, σελ 118

παραίτηση ήταν σίγουρα δυο πολύ χαρακτηριστικές λέξεις για αυτό που αντίκριζε... Μια κακορίζικη παρακμή, σαν καπνός, σαν χαλασμένο άρωμα, σερνόταν μες στο δωμάτιο »²²⁹.

Αυτή η εικόνα τησοκάρει. Την έκανε όμως να εκτιμήσει περισσότερο τη ζωή της. Όταν έφυγε από το νησί, τίποτα δε θύμιζε πια τη φοβισμένη γυναίκα που πριν λίγο καιρό έκανε ακριβώς την αντίστροφη πορεία « δεν φοβόταν τίποτα σαν τίποτα να μην της είχε μείνει να διασώσει »²³⁰. Κι όταν ζήτησε και από τον Αλέκο να χωρίσουν, τότε « Μια ξαφνική αυτάρκεια και μια πληρότητα την κάνουν να αισθάνεται την καρδιά της όπως ένα τρυφερό χρυσόψαρο, στα δικά του νερά, που κολυμπά άνετα και τινάζει που και που την κοραλλένια ουρά του με χάρη »²³¹. Αυτό το ταξίδι, της έδωσε πνοή και λόγο ύπαρξης. Την ταρακούνησε και την ανάγκασε να σταθεί στα πόδια της, να ανεξαρτητοποιηθεί και να κάνει νέα όνειρα.

²²⁹ Στο ίδιο, σελ 156

²³⁰ Στο ίδιο, σελ 175

²³¹ Στο ίδιο, σελ 187

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Εύα Ομηρόλη, Οι αναλφάβητοι του έρωτα

Πρόκειται για ένα δώρο της προηγούμενης γενιάς στην επόμενη. Είναι μια κληρονομιά, που μας άφησε η πρωταγωνίστρια του μυθιστορήματος, Ελένη Παπαθωμά. Το βιβλίο αυτό γράφτηκε για ένα συγκεκριμένο σκοπό: «Το ζήτημα δεν είναι να σας διηγηθώ τη ζωή μου... ετούτο είναι το δικό μου κίνητρο. Ν' αφήσω πίσω μου μια σκέψη γι' άλλους ανθρώπους να τη βρουν»²³². Η ματαιοδοξία είναι λοιπόν το κίνητρο για τη συγγραφή του και η «υποχρέωση», που νιώθει ο καθένας, να αφήσει στους κληρονόμους του όλες τις γνώσεις που κατέκτησε, για την αποφυγή της επανάληψης των ίδιων λαθών.

Η πρωταγωνίστρια είναι μια βασανισμένη γυναίκα. Από μικρή έχασε τον πατέρα της και αναγκάστηκε να εργαστεί σκληρά για την επιβίωσή της. Παντρεύτηκε σε ηλικία δεκαέξι ετών, όχι από έρωτα, αλλά για να εξασφαλίσει έναν ύπνο και ένα πιάτο φαγητό. Με τον άντρα της, έκανε πέντε παιδιά. Στη ζωή της δε γνώρισε τίποτα, παρά μόνο τη δουλειά. Βασανίστηκε να στήσει το σπιτικό της, να αναθρέψει τα παιδιά της. Μέχρι τη στιγμή που πέθανε η αδερφή της, η ζωή της έμοιαζε να μην έχει κανένα ενδιαφέρον, κανένα σκοπό. Όμως ο θάνατος της, σήμανε την έναρξη της δικιάς της ζωής. Ο άντρας της αδερφής της ξαναπαντρεύτηκε, μια γυναίκα νέα και όμορφη, με πολλές εμπειρίες, τη Λίτσα. Η Ελένη στην αρχή την απεχθανόταν, που είχε πάρει τη θέση της αδερφής της τόσο εύκολα και τη ζήλευε για την εξωτερική της εμφάνιση' αλλά ύστερα από μια κουβέντα που είχαν, κατάλαβε ότι και αυτή είχε βασανιστεί πάρα πολύ. Αυτό τις έφερε πιο κοντά και έγιναν φίλες πολύ γρήγορα.

Η Λίτσα είχε καταφέρει μέσα στην ατυχία της, να μάθει να γράφει και να διαβάζει. Αυτές της τις γνώσεις, τις μοιράστηκε με την Ελένη και της άνοιξε νέους δρόμους. Της μίλησε για τον κόσμο, για τον κόσμο πέρα από το χωριό, που η Ελένη δεν είχε δει ποτέ. Ταξίδευαν μαζί στο παρελθόν της Λίτσας, στα μέρη και στα πρόσωπα που συνάντησε. Η Ελένη στην αρχή αρκούσαν στο να είναι τουρίστρια στη ζωή ενός άλλου, όμως σιγά

²³² Εύη Ομηρόλη, *ΟΙ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΟΙ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ*, εκδόσεις Νέα σύνορα - Λιβάνη, Αθήνα 1992, σελ 7,8

– σιγά, αυτό δεν της έφτανε. Ήθελε να δει τον κόσμο μόνη της. Να γελάσει, να κλάψει, να τσαλακωθεί μέσα από τις δικές της εμπειρίες. Έτσι λοιπόν, μια μέρα τα μάζεψε και έφυγε από το χωριό, με την πρόφαση ότι πάει να συναντήσει τους γιους της που είχαν πάει στο εξωτερικό. Ο άντρας της, ο Χαρίλαος, γνώριζε την αλήθεια. Από καιρό είχε καταλάβει τον πόθο και την ανάγκη αυτή της γυναίκας του, όμως δεν την εμπόδισε, την άφησε ελεύθερη.

Στο τραίνο, γνωρίζει την Παναγιώτα, γίνονται αμέσως φίλες και αρχίζουν μαζί την εξερεύνηση του κόσμου. Όλη μέρα γνώριζαν ανθρώπους, έπιναν, έτρωγαν, γλεντούσαν. Όταν τους τελείωσαν τα λεφτά που είχαν μαζί τους, πήγαν στην Αθήνα να βρει τον γιο της. Εκείνος την εκμεταλλεύτηκε, την ήθελε μόνο για να του κρατάει τα παιδιά. Έτσι ξεκίνησε το μεγάλο ταξίδι για τη Γερμανία, όπου βρισκόταν το άλλο της παιδί. Εκεί, βρήκε τη στοργή που της άξιζε. Συνέχισαν για λίγο τη ζωή τους. Σύντομα όμως η Παναγιώτα αρρώστησε και πέθανε. Αυτή η απώλεια, αλλά και η νοσταλγία για τον άντρα της, την έφεραν πίσω στο χωριό γεμάτη ζωή, γνώσεις, δύναμη και συμβιβασμό με την ηλικία της.

Η αφήγηση στο κείμενο είναι ομοδιηγηματική: «ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΜΟΥ είναι Ελένη Παπαθωμά και είμαι πια ενενήντα οχτώ ετών»²³³. Αυτό είναι φυσικό, εφόσον έχει επιλέξει να γράψει αυτό το διήγημα για να μοιραστεί με τους αναγνώστες του τη ζωή της. Η αφήγηση ξεκινά δίνοντας μας τους λόγους που την οδήγησαν στη συγγραφή του. Αμέσως μετά, προβαίνει σε αναχρονισμούς για να μας δώσει την οικογενειακή της κατάσταση και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες μεγάλωσε και παντρεύτηκε: «Με μια μάνα αγρότισσα και τέσσερις μικρότερες και μεγαλύτερες αδερφές, εγώ ήμουν τρίτη στη σειρά, χωρίς πατέρα και χωρίς πατρίδα...»²³⁴. Όλα αυτά μας βοηθούν να καταλάβουμε το γιατί αυτή η γυναίκα σε ηλικία πενήνταεσσάρων ετών, αποφάσισε να εγκαταλείψει το σύζυγό της και να «βγει» στον κόσμο. Δεν είχε ζήσει ποτέ τίποτα, μόνο «Φτώχεια και δυστυχία»²³⁵. Για τον άντρα της μας λέει πως «όποιον να' τανε θα' παιρνα αν ήξερα πως δε θα μείνω ξάγρυπνη τη νύχτα από το κρύο και την πείνα...και μουσουλμάνα θα γινόμουνα»²³⁶.

²³³ Στο ίδιο, σελ 7

²³⁴ Στο ίδιο, σελ 8

²³⁵ Στο ίδιο, σελ 9

²³⁶ Στο ίδιο, σελ 9

Τα χρόνια μέχρι τη γνωριμία της με τη Λίτσα που της άλλαξε τη ζωή, αφηγηματικά περνούν πολύ γρήγορα. Υπάρχει μια έλλειψη που καλύπτει την περίοδο από τα δεκαέξι ως τα τριάντα πέντε. Στο μόνο γεγονός που μένει, είναι η γέννηση των παιδιών της και στο πως η ύπαρξή της εκμηδενίστηκε μπροστά στις ανάγκες τους: «η ζωή πενούσε μέσα από τα χέρια μας κι εμείς δεν προφτάναμε να σηκώσουμε κεφάλι και να τη χαρούμε»²³⁷. Στη συνέχεια πάλι με έναν αναχρονισμό περιγράφει το θάνατο της αδερφής της και την άμεση αντικατάστασή της από τη Λίτσα. Έτσι φτάνει στα πενήντα χρόνια και μετά στα πενήντα ένα. Σε αυτό το σημείο μας αναλύει τη σχέση που είχε με το σύζυγό της. Ότι δηλαδή τώρα, που τα παιδιά τους φύγανε, εκείνη είχε το χρόνο να σκέφτεται, να φιλοσοφεί, να αλλάζει, «αλλά ο Χαρίλαος, ίδιος με την πρώτη φορά που τον είχα δει πριν από τριάντα πέντε χρόνια»²³⁸.

Μεγάλη σημασία δίνει στη σχέση της με τη Λίτσα, το πώς δηλαδή εξελίχθηκε, γιατί είχε άμεση σχέση με την πορεία της ζωής της. Η ουσιαστική γνωριμία τους έγινε όταν η Ελένη αρρώστησε και βρέθηκε στην ανάγκη της. Μέρα με τη μέρα ερχόντουσαν και πιο κοντά. Η μεγαλύτερη στιγμή της φιλίας τους ήταν όταν της έμαθε ανάγνωση και γραφή, αλλά και όταν της έμαθε τα μυστικά της ομορφιάς, το πώς να περιποιείται τον εαυτό της. Αυτό το εκτίμησε πάρα πολύ η Ελένη. Άρχισε να σκέφτεται και να επεξεργάζεται τα πάντα γύρω της. Μας περιγράφει και μια ερωτική εμπειρία που είχε με ένα νεαρό: «Τότε έμαθα να κάνω έρωτα. Με τον άλλο... Έναν έρωτα που ποτέ δεν είχα πριν γευτεί...»²³⁹. Όλα αυτά την οδήγησαν στη μεγάλη απόφαση, να φύγει.

Σε όλο το κείμενο μας περιγράφει τις σκέψεις της πολύ έντονα. Όπως όταν ταξίδευε που αισθανόταν τόσο μόνη και τόσο έντονη την ανάγκη να νιώσει ότι ανήκει και αυτή κάπου. Όταν είδε την Παναγιώτα και κατάλαβε ότι πάνω κάτω είχαν ζήσει τα ίδια πράγματα, μας εξομολογείται: «Ανατρίχιασα στη σκέψη πως ήταν σαν εμένα. Άλλος ένας άνθρωπος σαν εμένα... Ένιωσα τη χαρά που αποκτάς με την αίσθηση πως ανήκεις κάπου, πως δεν είσαι μόνος και ξεκρέμαστος»²⁴⁰. Στη συνέχεια χρησιμοποιεί το διάλογο για να εκφράσει τους φόβους που είχαν μήπως κάνουν λάθος, μήπως η απόφασή τους δε θα τους βγει σε καλό: «Φοβάμαι. Αν δεν κάνουμε καλά, δε θα έχουμε

²³⁷ Στο ίδιο, σελ 11

²³⁸ Στο ίδιο, σελ 16

²³⁹ Στο ίδιο, σελ 39

²⁴⁰ Στο ίδιο, σελ 79

καθόλου χρόνο για να το διορθώσουμε. Παίζουμε το τελευταίο που μας απομένει και δε θέλω να σκέφτομαι ότι μπορεί και να το χάσουμε»²⁴¹, της είπε η Παναγιώτα όταν έφτασαν στο δωμάτιο στον πρώτο τους σταθμό στην Αθήνα, σε ένα ψαροχώρι με θάλασσα. Στη συνέχεια πάλι έχουμε μια έλλειψη τριών με τεσσάρων μηνών και αυτό γιατί σε αυτό το μέρος κάνουν κάθε μέρα τα ίδια: «Πέρασε πολύς καιρός. Μπορεί και τρεις, μπορεί και τέσσερις μήνες. Ρολόγια δεν είχαμε, μήτε κι ημερολόγια. Τις ψυχές μας είχαμε μόνο και τις ανάγκες μας. Πεινούσαμε; Τρώγαμε. Νυστάζαμε; Κοιμόμασταν. Κατουριόμασταν; Κατουρούσαμε»²⁴². Σε αυτή τη χρονική στιγμή απολάμβαναν το να μην κάνουν τίποτα, το να μην έχουν καμιά υποχρέωση. Ζούσαν μόνο για τον εαυτό τους και όχι για να προσφέρουν υπηρεσία στους άλλους, μία πρωτόγνωρη εμπειρία και για τις δυο τους.

Γενικά, όσον αφορά, το αφηγηματικό μέρος, δεν παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερη τεχνοτροπία. Μια γυναίκα περιγράφει τις εμπειρίες της και τις σκέψεις της. Ίσως το πιο ενδιαφέρον και σημαντικό είναι τα διδάγματα τα οποία μας χαρίζει, όπως: «Σήμερα που έχω φτάσει σχεδόν έναν αιώνα ζωής, το ξέρω. Οικογένεια, ηθική, κοινωνία, πλούτη, δύναμη, γνώσεις... όλα. Όλα είναι ένα τεράστιο τίποτα που μου γελάει πια με τόση ειρωνεία²⁴³». Και ακόμα: «Τώρα πια που έχω σχεδόν συμπληρώσει έναν αιώνα ζωής έχω καταλάβει πως οι συμφορές λειτουργούν πολλές φορές και ευεργετικά πάνω στους ανθρώπους. Όλα έχουνε και την καλή τους πλευρά»²⁴⁴. Στο κείμενο εμφανίζονται διάσπαρτα τέτοια αποφθέγματα, τα οποία ενισχύουν τον αρχικό σκοπό της συγγραφής του διηγήματος « Η ζωή για τη ζωή »²⁴⁵.

Ας δούμε λοιπόν πώς εξελίσσεται η προσωπικότητα της Ελένης μέσα από αυτό το ταξίδι· αν το ταξίδι προς τη ζωή, που ονειρευόταν άξιζε τελικά τον κόπο. Είπαμε ότι πρόκειται για μια γυναίκα βασανισμένη, που γνώρισε τη φτώχεια και την ταλαιπωρία σε όλο της το μεγαλείο: «Παπούτσια όχι μόνο δεν είχαμε εμείς ποτέ αλλά ούτε ξέραμε και πώς ήτανε. Ούτε σε φωτογραφία δεν τα είχαμε δει»²⁴⁶. Ο γάμος της με το Χαρίλαο έγινε για να της εξασφαλίσει τα προς το ζην. Τον έρωτα τον γνώρισε μέσα από μια

²⁴¹ Στο ίδιο, σελ 90

²⁴² Στο ίδιο, σελ 96

²⁴³ Στο ίδιο, σελ 14

²⁴⁴ Στο ίδιο, σελ 19,20

²⁴⁵ Στο ίδιο, σελ 7

²⁴⁶ Στο ίδιο, σελ 8

άσημη εμπειρία: «το μόνο που μπόρεσα να κάνω ήταν να τρέξω στη γωνιά και να ξεράσω... Κι έτσι πήρα το πρώτο μάθημα σεξουαλικής αγωγής. Όσο πιο πολύ σιχαίνομαι εγώ, τόσο πιο πολύ θα τη βρίσκει ο Χαρίλαος»²⁴⁷. Ο θάνατος της αδερφής της τη σημάδεψε. Για καιρό όπου και να πήγαινε, άκουγε τη λέξη ΑΔΙΚΑ μέσα στο κεφάλι της. Ειδικά όταν ο γαμπρός της, της έφερε τη Λίτσα. Η ίδια, είχε ένα μεγάλο παράπονο που την κυνηγούσε παντού και της έβγαζε ένα θυμό και μια ζήλια: «δεν έζησα βρε παιδί μου, δε γνώρισα ούτε ένα μικρό κομματάκι ζωής, δε γέλασα»²⁴⁸.

Η Λίτσα ήταν ο άνθρωπος που την ώθησε να κάνει αυτό που ήθελε. Στα μάτια της, στα λόγια της, βρήκε τη ζωή που θα ήθελε να κάνει: «Μου άνοιξε τα μάτια και μ' έκανε να αισθάνομαι λίγο πιο σπουδαία»²⁴⁹. Η διδασκαλία της ανάγνωσης και της γραφής, τη μαγεύει, αλλά κυρίως της δίνει τη δυνατότητα να διαβάζει εφημερίδες και να μαθαίνει νέα από όλο τον κόσμο. Σε μας μπορεί να φαίνεται φυσικό, μα για εκείνη ήταν συγκλονιστικό. Κι ως συνήθως όταν ο άνθρωπος αρχίσει και μορφώνεται και ωραοποιεί το μέσα του, θέλει να έχει μια αντίστοιχη εικόνα και για το έξω του. Αρχίζει λοιπόν και προσέχει το πώς ντύνεται, το πώς χτενίζεται κτλ. Όλα αυτά την έκαναν ανυπόμονη ἠθέλε να γνωρίσει τα περισσότερα: «Σε λιγότερο από ένα μήνα είχα γίνει άλλος άνθρωπος. Δε με χωρούσε πια ούτε το σπίτι μου, ούτε η αυλή μας, ούτε ο κόσμος ολόκληρος»²⁵⁰. Είχε ανάγκη να ζήσει, να δει τον κόσμο, μέσα από τα δικά της τα μάτια και όχι από της Λίτσας. Έτσι πήρε τη μεγάλη απόφαση και έφυγε από το χωριό της.

Στη διαδρομή, για καλή της τύχη, γνωρίζει την Παναγιώτα. Φοβόταν, είχε ανάγκη από συντροφιά και ας μην το ήξερε, ας μην ήθελε να το συνειδητοποιήσει. Στην Παναγιώτα εκείνο που την τράβηξε ήταν το κοινό παρελθόν τους. Οι βαλίτσες τους είχαν ακριβώς τα ίδια πράγματα: «Είδα στα μάτια της την ίδια ανηφόρα που τώρα πια την αποχαιρετούσε με δάκρυα χαράς, και διάβασα εκείνο το θεόρατο ΑΔΙΚΑ που ήταν σκαλισμένο στην ψυχή της»²⁵¹. Ήθελαν να ζήσουν, να χαρούν: «βαρέθηκα την αγωνία και την κούραση, τη μιζέρια, την οικονομία, τον αγώνα. Έχω όρεξη μόνο για τον εαυτό μου, μόνο για τις καλές στιγμές που μου λείψανε»²⁵², είπε μια μέρα στην Παναγιώτα.

²⁴⁷ Στο ίδιο, σελ 9

²⁴⁸ Στο ίδιο, σελ 17

²⁴⁹ Στο ίδιο, σελ 24

²⁵⁰ Στο ίδιο, σελ 27,28

²⁵¹ Στο ίδιο, σελ 88

²⁵² Στο ίδιο, σελ 91

Το πρώτο βράδυ έμειναν ξάγρυπνες· συζητούσαν για τη ζωή τους, για τις ταλαιπωρίες που πέρασαν και έδωσαν όρκο: «Από δω και πέρα απαγορεύεται αυστηρά και για τις δυο μας να αναφερθούμε ξανά σε άσχημες σκέψεις που έχουν να κάνουν με το παρελθόν μας και με εκείνα που ζήσαμε ή όλα τα άλλα που χάσαμε και δεν τα ζήσαμε ποτέ»²⁵³. Και τελικά το πέτυχαν· άφησαν πίσω ότι τις στεναχωρούσε και έκαναν πράγματα που ούτε φαντάζονταν πριν, όπως το να μείνουν με δυο νεαρούς στην παραλία όλο το βράδυ. Ωστόσο της Ελένης της έλειπε ο άντρας της: «Ηθελα τη ζεστή αγκαλιά του Χαρίλαου, τα σκληρά του χέρια κι εκείνη τη μυρωδιά από σαπούνι, χώμα και καπνό»²⁵⁴.

Τα χρήματά τους όμως τελείωσαν και έπρεπε με κάποιο τρόπο να ανεφοδιαστούν. Η Ελένη κατάλαβε ότι είχε φτάσει πλέον καιρός να πάει να δει τα παιδιά της, που της είχαν λείψει πολύ. Πηγαίνει πρώτα στο Θόδωρο στην Αθήνα. Εκεί την υποδέχονται εγκάρδια και της κάνουν όλα τα χατίρια. Ξαφνικά είδε πως η ζωή της είχε κάποιο νόημα. Ένα βράδυ, που πήγε να συναντήσει την Παναγιώτα στο ξενοδοχείο της λέει: «Βλέπεις, μωρέ, Παναγιώτα, που αξίζει τελικά τον κόπο να φας τη ζωή σου για ένα – δυο παιδιά;»²⁵⁵. Όμως η φίλη της, σα να προμηνύει την εξέλιξη της απαντάει: «Εσύ, καημένη Ελένη, πάντα έλεγες πως για τίποτα δεν αξίζει να σπαταλήσεις τη ζωή, τώρα τι διάολο έπαθες κι αλλάζεις γνώμη; Σαν πολύ δεν ενθουσιάζεσαι;»²⁵⁶. Και πράγματι ο γιος της, της έκανε όλες αυτές τις χαρές γιατί είχε σκοπό να την κρατήσει σπίτι του, να υπηρετεί αυτόν και την οικογένειά του. Πικραμένη από αυτό, αποφασίζει να τον εκδικηθεί και προσποιήθηκε την βαριά άρρωστη. Έτσι ο γιος της αναγκάστηκε να πληρώνει την Παναγιώτα ως δήθεν νοσοκόμα και να της κάνει και όλα τα έξοδα.

Με αυτά τα χρήματα, είχε τώρα την οικονομική δυνατότητα να πάει και στη Γερμανία να συναντήσει τους άλλους της δυο γιους, το Μιχάλη και τον Αντώνη. Αυτοί την υποδέχτηκαν όντως με χαρά, χωρίς κανένα αντάλλαγμα. Για πρώτη φορά χαιρόταν την οικογενειακή θαλπωρή, απολάμβανε τις ανέσεις και την αγάπη που της προσέφεραν απλόχερα. Αισθανόταν ξανά νέα: «Κι αισθανόμουνα μια χαρά, ελαφριά σα να ήμουνα

²⁵³ Στο ίδιο, σελ 92

²⁵⁴ Στο ίδιο, σελ 112

²⁵⁵ Στο ίδιο, σελ 117

²⁵⁶ Στο ίδιο, σελ 117

είκοσι χρονών»²⁵⁷. Αισθανόταν περήφανη για αυτό που ήταν, μοντέρνα, όμορφη, μορφωμένη. Μα ακόμα περισσότερο την ικανοποιούσε που ήταν χρήσιμη στα παιδιά της, και όχι για τις υπηρεσίες που μπορούσε να τους προσφέρει αλλά για τις συμβουλές, ύστερα από όλα αυτά που είχε ζήσει: «Κι ήμουνα τόσο χαρούμενη. Γιατί είναι πάντα μεγάλη η χαρά να αισθάνεσαι ότι είσαι χρήσιμος κι ότι κάποιος περιμένει τη γνώμη σου για να κάνει τη ζωή του πιο εύκολη»²⁵⁸. Κι όλα τώρα τα έβλεπε πιο απλά, πιο εύκολα. Είχε δώσει πολλές από τις απαντήσεις στα ερωτήματά της και ήταν ήρεμη. Όταν συμβουλεύει το γιο της για τα προβλήματα που είχε στο γάμο του, του λέει: «όλα είναι πολύ πιο απλά από ό,τι φαίνονται... Όλα είναι απλά κι όλες οι απαντήσεις μας δίνονται από την καρδιά μας»²⁵⁹

Ένα βράδυ που μιλούσε με τα παιδιά της, τους είπε όλη την ιστορία για το πώς έφυγε από το χωριό, που πήγε κτλ: «δε θέλω να με παρεξηγήσετε... Βλέπετε, φοβόμουνά πάντα τόσο πολύ τα γηραιά, την αρρώστια και το θάνατο»²⁶⁰. Παραδέχεται όλους τους λόγους που την οδήγησαν στο να φύγει χωρίς ντροπή. Μα τώρα ξέρει πως είναι καιρός να γυρίσει στο σπίτι της, στον άντρα της, που της λείπει τόσο πολύ: «Κι από την πρώτη στιγμή που σας κράτησα πάλι στην αγκαλιά μου, το πρώτο που μου ήρθε στο μυαλό ήταν ο πατέρας σας. Και συνέχεια σκέφτομαι πόσο πιο όμορφα θα ήταν όλα αν ήταν κι εκείνος εδώ. Ναι, μου λείπει. Πολύ περισσότερο από όσο μπορούσα να φανταστώ»²⁶¹, είπε στα παιδιά της όταν την ρώτησαν αν της λείπει καθόλου ο πατέρας τους.

Κι έτσι, μια μέρα γύρισε πίσω, διαφορετική όμως από πριν. Πρώτα απ' όλα, ένιωσε ότι για πρώτη φορά είχε ταυτότητα: «Ήμουνα πια η Ελένη Παπαθωμά, ελεύθερη να γεράσω και να χαρώ τα χρόνια που μου απέμεναν, χωρίς κενά και ανολοκλήρωτα όνειρα, χωρίς θυσίες μόνο για τους άλλους, χωρίς παράπονα από τον ίδιο μου τον εαυτό. Ήμουνα η Ελένη Παπαθωμά κι ήμουνα περήφανη για μένα. Ζωντανή όσο ποτέ άλλοτε και κυρίαρχος της μοίρας μου. Μ' έναν άντρα που μ' αγαπά και τον αγαπώ, με μια ζωή που πια δε μ' έκανε να κλαίω από αγανάκτηση»²⁶². Ήταν έτοιμη να χαρεί όσα

²⁵⁷ Στο ίδιο, σελ 156

²⁵⁸ Στο ίδιο, σελ 177

²⁵⁹ Στο ίδιο, σελ 176

²⁶⁰ Στο ίδιο, σελ 165

²⁶¹ Στο ίδιο, σελ 164

²⁶² Στο ίδιο, σελ 217

της πρόσφερε η μοίρα και η ζωή. Ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε πρόκληση. Είχε ανακαλύψει τον εαυτό της και τα είχε βρει με τον εαυτό της. Ήταν ώριμος άνθρωπος πλέον. Δε φοβάται πια να γεράσει «και το γήρας είναι ωραίο... Κι όλα είναι όμορφα από κοντά όταν τα ζεις»²⁶³. Έχει συμβιβαστεί με όσα της έδωσε και όσα δεν της έδωσε η ζωή. Είναι ένας ήρεμος άνθρωπος που μπορεί αβίαστα και χωρίς αντάλλαγμα να προσφέρει την αγάπη της.

²⁶³ Στο ίδιο, σελ 220

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Παράλληλη μελέτη των μυθιστορημάτων και διεξαγωγή συμπερασμάτων

Αναφερθήκαμε σε εννέα διαφορετικά βιβλία. Καθένα από αυτά, διαπραγματευόταν την ερωτική σχέση μεταξύ δύο ατόμων. Αν δούμε τους κύριους άξονες πάνω στους οποίους κινούνται ένα προς ένα τα βιβλία, θα δούμε ότι(εκτός από το *Οι αναλόφρητοι του έρωτα*) ο ένας άξονας είναι η ανάγκη για έρωτα και ο άλλος ένα πρόβλημα που δε μπορεί να λυθεί και δεν αφήνει τη σχέση να ωριμάσει. Έτσι, στο βιβλίο *ο Λέανδρος οι δύο άξονες* είναι η ερωτική επιθυμία και η αδυναμία να εκπληρωθεί αυτός ο έρωτας, λόγω του ότι η Κοραλία ήταν παντρεμένη. Στο *Η πρώτη αγάπη*, το πρόβλημα για την ολοκλήρωση του έρωτά τους είναι η ηλικιακή διαφορά. Στο *Λεμονοδάσος*, οι δύο άξονες είναι ο έρωτας, τόσο ο συναισθηματικός, όσο και ο σωματικός και η συναισθηματική παραίτηση· ο φόβος που υψώνει «το τέρας της πραγματικότητας»²⁶⁴. Στο *Contre – temps*, ο πρώτος άξονας είναι η ανάγκη για έρωτα και αγάπη και ο δεύτερος, ο ατομικισμός, η απαίτηση της ηρωίδας, να της ανήκουν όλα και να εξαρτώνται όλα από αυτήν. Στο *Άντρες*, οι άξονες είναι διαφορετικοί για κάθε ιστορία. Έτσι, στην πρώτη είναι η ανάγκη για έρωτα και για μια καλύτερη ζωή κι άλλος οι ηθικοί φραγμοί, στη δεύτερη, ο έρωτας και η απιστία και στην τρίτη ο έρωτας και η αδυναμία του να εγκαταλείψει ο πρωταγωνιστής το αίσθημα της κτητικότητας. Στο βιβλίο *Οι μυστικοί αρραβώνες*, ο πρώτος άξονας είναι η ερωτική επιθυμία και ο δεύτερος, ο εγωισμός. Στο κείμενο *Η κυρία Κούλα*, είναι η ανάγκη για έρωτα και η ηλικιακή διαφορά μεταξύ των δύο πρωταγωνιστών. Τέλος στο βιβλίο *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο*, είναι αφενός η ανάγκη για έρωτα και συναισθηματική κάλυψη και αφετέρου, η αδυναμία να τα βρει αυτά η πρωταγωνίστρια, στο πρόσωπο του νεανικού της έρωτα.

Ο τρόπος που επέλεξε κάθε αφηγητής για να μας αποδώσει την ιστορία, είναι μοναδικός. Ωστόσο, τα οχτώ από τα εννέα αυτά μυθιστορήματα έχουν μια κοινή

²⁶⁴ Κοσμάς Πολίτης, *Λεμονοδάσος*, σελ 144

φόρμα, έναν κοινό παρανομαστή, που είναι το τραγικό τέλος που έχουν, κι αν όχι τραγικό, όχι το ποθούμενο. Ένα προς ένα συνδιαλέγονται αγάπες που δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ, η καθεμιά για διαφορετικούς λόγους. Έτσι στο *Η Πρώτη Αγάπη* του Κονδυλάκη, το Βαγγελιό αυτοκτονεί, γιατί η αρρώστιά της την είχε νικήσει και ο έρωτάς της προς το μικρό Γιώργη δε θα μπορούσε ποτέ να πάρει σάρκα και οστά. Στο *Ο Λεάνδρος* του Σούτσου, ο πρωταγωνιστής αυτοκτονεί μετά το θάνατο της αγαπημένης του, μπροστά στα μάτια του, από αρρώστια που την είχε κυριεύσει, από το μαράζι των συναισθημάτων της για αυτόν. Στο βιβλίο *Λεμονοδάσος* του Πολίτη, έχουμε να κάνουμε με έναν νέο που γνωρίζει για πρώτη φορά τον έρωτα, στα μάτια μιας αγνής νησιωτοπούλας. Όμως ο φόβος της ματαιοδοξίας, τον κάνει να τη χάσει για πάντα. Παιρήθηκε από αυτό που λαχταρούσε και επιδόθηκε σε μια συμβατική ζωή. Τέλος, βρήκε το θάνατο με τον ίδιο τρόπο που είχε πάθει εκείνο το ατύχημα που τον είχε φέρει τόσο κοντά στην αγαπημένη του. Και ο αφηγητής τελειώνει με τη φράση «Το παλικάρι πήγε από μεράκι»²⁶⁵.

Στο *Contre – temps* της Κρανάκη, η Κυβέλη γυρνά στο παρελθόν της για να συναντήσει τον πρώτο της έρωτα, τον Άρη. Στην αρχή ενθουσιάζεται από την προσωπικότητά του, μάλλον γιατί ζούσε με τον Άρη που αυτή είχε πλάσσει τόσα χρόνια στη φαντασία της. Ο γάμος τους όμως δεν πήγε και τόσο καλά. Χώρισαν και γύρισε πίσω στην Ελλάδα για να συναντήσει τον μόνο άντρα που είχε αγαπήσει, τον Σπύρο. Όμως ήταν πολύ αργά, είχε πεθάνει από πνευμονία, μόνος του, χωρίς κανέναν δίπλα του, όπως ήταν και σε όλη του τη ζωή. Στο βιβλίο *Άντρες* της Καζαντζάκη, έχουμε να κάνουμε με τις ιστορίες δέκα διαφορετικών σχέσεων. Εμείς επιλέξαμε τρεις από αυτές. Η ιστορία με το νούμερο 2, έχει να κάνει με μια γυναίκα που σιχαίνεται τη ζωή που κάνει, μέσα στη φτώχεια και τη μιζέρια. Αποφασίζει να αφήσει τον άντρα της και να πάει να ζήσει με έναν ευκατάστατο κύριο. Όμως την τελευταία στιγμή το μετανιώνει και γυρνά πίσω. Στην ιστορία με το νούμερο 9, ο Παύλος αντιλαμβάνεται ότι η γυναίκα του τον έχει απατήσει και μη μπορώντας αυτό ο εγωισμός του να το αποδεχτεί, χωρίζουν. Στη δέκατη και τελευταία ιστορία, έχουμε μια γυναίκα, την Κλειώ, η οποία καταφέρνει ύστερα από πολλές προσπάθειες τόσο με τον εαυτό της, όσο και με το σύντροφό της τον Αλέκο, να χωρίσει. Εκείνος όμως δε το δέχεται και

²⁶⁵ Στο ίδιο, σελ 149

αποπειράται να τη σκοτώσει και μετά να αυτοκτονήσει. Το δεύτερο μέρος του σχεδίου του πέτυχε.

Στο βιβλίο *Οι Μυστικοί Αρραβώνες* του Ξενόπουλου, έχουμε δυο νέους, τον ένα πλασμένο για τον άλλο. Όμως ένα ψέμα και ο εγωισμός, τους χώρισαν για πάντα. Αυτός όμως ο χωρισμός δεν ήταν ανώδυνος, είχε επιπτώσεις σε όλη τη μετέπειτα ζωή τους, εφόσον και οι δύο παράτησαν την τέχνη τους και τα όνειρά τους. Όταν αντιλήφθηκαν, πολλά χρόνια μετά την αιτία του χωρισμού τους, ξέσπασαν σε κλάματα. Στο βιβλίο *Η κυρία Κούλα* του Κουμανταρέα, η πρωταγωνίστρια είναι μια γυναίκα σεξουαλικά καταπιεσμένη, που δεν έχει ζήσει τίποτα πέρα από τη δουλειά και την οικογένεια. Μια συνάντηση με έναν νεαρό φοιτητή στον ηλεκτρικό, στέκεται η αρχή ενός έρωτα. Όμως η διαφορά ηλικίας, τα κοινωνικά ταμπού, αλλά και ο κοινωνικός της ρόλος, την οδήγησαν στο χωρισμό. Τέλος στο *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο* της Βαμβουνάκη, η Ελβίρα κουρασμένη από τη ζωή της και έχοντας χάσει το ερωτικό της ενδιαφέρον για το σύζυγό της, γυρνά στην πατρίδα της για να βρει τον Παύλο, τον πρώτο της και τελευταίο έρωτα. Όμως όλα τα όνειρά της και οι προσδοκίες της εξανεμίζονται, όταν αντί για αυτόν, συναντά ένα μίζερο υπαλληλάκο που έχει ξεχάσει να ζει. Το μόνο που ξεφεύγει από αυτό το μοτίβο, είναι το βιβλίο *Οι αναλφάβητοι του έρωτα* της Ομηρόλη, όπου η πρωταγωνίστρια εγκαταλείπει τον άντρα της και ξεκινά ένα μεγάλο ταξίδι, για να αποκτήσει τις εμπειρίες και τις αναμνήσεις που της στερούσε η κλειστή κοινωνία του χωριού της. Όταν μετά από αρκετά χρόνια γυρίζει πίσω, εκείνος την υποδέχεται με χαρά και αγάπη.

Παρατηρούμε λοιπόν, πως το μοτίβο του θανάτου και του χωρισμού, επαναλαμβάνεται σε όλα τα κείμενα. Το τραγικό τέλος, είναι μια κατάληξη που τη συναντάμε συχνά στην ελληνική και τη παγκόσμια λογοτεχνία και αυτό γιατί: *Η πλοκή είναι το καίριο στοιχείο μιας αφήγησης που προκύπτει από τη σύζευξη Έρωτα και Θανάτου, αινίγματος και απάντησης, ιστορίας και διήγησης... Η αφήγηση, όπως και η ζωή, κυβερνάται από το ρυθμό αμφινταλάντευσης επιθυμίας και ικανοποίησης, αρχής και τέλους, ενέργειας και κάθεξης... τα δύο ανταγωνιστικά ένστικτα υπηρετούν το ένα το άλλο... συνιστώντας μια αυτό – ρυθμιζόμενη οικονομία... Η ζωή με άλλα λόγια, είναι*

αναγκαία για να υπάρξει ο πρόπων θάνατος... Αν ο σκοπός της ζωής, είναι ο θάνατος της, το ίδιο μπορούμε να πούμε και για την αφήγηση²⁶⁶.

Αν προσέξουμε λίγο καλύτερα τα περιεχόμενα των ιστοριών και τους πρωταγωνιστές τους θα δούμε ότι υπάρχουν παρόμοιοι χαρακτήρες και ιστορίες, ακόμα και αν ανήκουν σε διαφορετική εποχή. Για παράδειγμα τόσο στο *Contre – temps*, όσο και στο *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο*, οι ηρωίδες επιστρέφουν στους παιδικούς τους έρωτες για να καλύψουν τα κενά που τους αφήνει η ζωή τους. Καμία από τις δύο δεν είχε αίσιο τέλος όσον αφορά τον αγαπημένο τους, ωστόσο και οι δύο βγήκαν από αυτή την εμπειρία πιο δυνατές. Οι αφηγητές χρησιμοποιούν την ίδια τεχνική, η αφήγηση δηλαδή είναι ετεροδιηγηματική και στα δύο και χρησιμοποιούν πολλούς αναχρονισμούς, για να μας αποδώσουν τα γεγονότα που τις οδήγησαν στο να επιστρέψουν στο παρελθόν τους. Μόνο που στην περίπτωση του δεύτερου βιβλίου, ο αφηγητής κάνει λιγότερες παρεμβάσεις και φαίνεται να συμπάσχει με την Ελβίρα. Αντίθετα στο πρώτο, όπως είδαμε, της ασκεί κριτική, για τη συμπεριφορά της απέναντι στο Σπύρο. Στο *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο*, η μόνη άσχημη κριτική που ασκεί στην Ελβίρα, είναι η άνιση σύγκριση που κάνει ανάμεσα στον άντρα της τον Αλέκο και στον Παύλο. Και είναι άνιση, γιατί την εικόνα του Αλέκου τη φθείρει η καθημερινότητα, η επανάληψη, ενώ ο Παύλος με το πέρασμα του χρόνου, έχει πάρει εξωπραγματικές διαστάσεις στο μυαλό της: « ύπουλη σύγκριση ανάμεσα σε εκείνον και στον Αλέκο. Σύγκριση απάνθρωπα άνιση, άδικη, όπως είναι κάθε σύγκριση ανάμεσα στο πραγματικό και στο φανταστικό, στο βιωμένο και στο αβίωτο, στο εξαντλημένο και στο προσδοκώμενο... »²⁶⁷.

Στα βιβλία *Πρώτη αγάπη και Λεάνδρος*, παρατηρούμε κάποια στοιχεία που συνήθως συναντάμε σε κείμενα της εποχής του Ρομαντισμού' και οι δύο πρωταγωνιστές χάνουν τις αγαπημένες τους λόγω ασθένειας. Ο Γιώργης, συνεχίζει τη ζωή του, ενώ ο Λεάνδρος αυτοκτονεί. Εδώ το αφηγηματικό στυλ είναι εντελώς διαφορετικό' στο πρώτο η αφήγηση είναι ομοδιηγηματική, ενώ στο δεύτερο γίνεται μέσω των επιστολών που αντάλασσαν οι δύο πρωταγωνιστές του και οι φίλοι τους. Και τα δύο διηγήματα τα χαρακτηρίζει το πάθος και η ένταση, ίσως γιατί το πρώτο έχει γραφτεί από τον ίδιο

²⁶⁶ Δημήτρης Τζιόβας, *Το παλιμψήστο της ελληνικής αφήγησης*, σελ 85, 86

²⁶⁷ Μάρω Βαμβουνάκη, *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο*, σελ 90

που έχει βιώσει τα γεγονότα, ενώ το δεύτερο είναι σα να μην έχει αφηγητή τα γεγονότα περνούν από μπροστά μας τόσο καθαρά, τόσο γνήσια, όσο στο να πέσει στα χέρια μας ένα γράμμα που είχε άλλον παραλήπτη. Στο πρώτο κείμενο, η Βαγγελιώ αυτοκτονεί στο σημείο που ο αγαπημένος της, της διάβαζε τα γράμματα που της είχε γράψει, ενώ στο δεύτερο, η Κοραλία του ζητά να τη θάψει στα μέρη που είχαν περπατήσει μαζί, εκεί που της είχε εξομολογηθεί την αγάπη του. Στην *Πρώτη αγάπη*, μιας και υπάρχει αφηγητής, υπάρχει και το παρεμβατικό στοιχείο. Για παράδειγμα, όταν ο Γιώργης γύρισε στο χωριό για καλοκαίρι μια και είχαν τελειώσει τα μαθήματά του στην πόλη, όλοι μιλούσαν για το πώς μεγάλωσε και πώς άλλαξε η φωνή του: « Πώς άλλαξε; Είπε το Βαγγελιό φαίνεται όμως πρώτη 'χε παρατηρήσει αυτή τη μεταβολή κέκανε πως δεν καταλάβαινε »²⁶⁸. Στον *Λεάνδρο* όμως, οι πρωταγωνιστές βιώνουν και καταγράφουν τα γεγονότα ως έχουν, πράγμα που αυξάνει το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

Στο *Λεμονοδάσος*, όπως και στο *Οι Μυστικούς αρραβώνες*, οι πρωταγωνιστές προδίδουν τις αγαπημένες τους, ο καθένας με διαφορετικό τρόπο βέβαια. Στο πρώτο, ενώ σχεδόν της έχει κάνει πρόταση γάμου, της στέλνει ένα γράμμα με το οποίο της ζητά να μη ξανασυναντηθούν ποτέ, για να μην φθαρθεί λόγω της καθημερινότητας το τόσο ωραίο συναίσθημα που νιώθουν τώρα. Λιποταχτεί δηλαδή, από τη σχέση τους, φοβούμενος τον ίδιο του τον εαυτό. Στο δεύτερο, ο Ανάστης πέφτει θύμα του εγωισμού του, και λίγο πριν ζητήσει τη Θάλεια σε γάμο, δέχεται σαν θεού δώρο τα λόγια της Αμβροσίας και δίνει τέλος στο ηθικό του δίλημμα για το πώς θα χωρίσει την Καίτη. Ο εγωισμός του, δεν τον αφήνει ούτε να δώσει στη Θάλεια τα περιθώρια να απολογηθεί. Ένα άλλο κοινό σημείο μεταξύ των δύο πρωταγωνιστών, είναι ο σεβασμός που ένιωθαν απέναντι στις κοπέλες, τόσο ο Ανάστης²⁶⁹ όσο και ο Παύλος, που όταν η Βίργκω αρνείται να πάει στη γκαρσονιέρα του, εκείνος σκέφτεται να της πει: «Έλα για μια στιγμή μονάχα, να σου δείξω πόσο πολύ σε σέβομαι, να σου δείξω πόσο πολύ σ' αγαπώ»²⁷⁰. Στο πρώτο βιβλίο ο Παύλος πεθαίνει, στο δεύτερο, ο Ανάστης πεθαίνει μέρα με τη μέρα, γιατί μη πιστεύοντας τη Θάλεια, ήταν σα να μην πίστευε στη ζωή του. Έτσι παράτησε την τέχνη του, την οποιαδήποτε θέληση για δημιουργία και ζωή και

²⁶⁸ Ιωάννης Κονδυλάκης, *Πρώτη Αγάπη*, σελ 24, 25

²⁶⁹ Βλέπε υποσημείωση 117

²⁷⁰ Κοσμάς Πολίτης, *Λεμονοδάσος*, σελ 116

επιδόθηκε στην διατήρηση του είδους μας στον πλανήτη. Οι αφηγηματικοί τρόποι, που έχουν αποδοθεί τα δύο αυτά ερωτικά αδιέξοδα, είναι εντελώς διαφορετικοί. Στο *Λεμονοδάσος*, η ιστορία αποδίδεται με τη μορφή ημερολογίου που γράφει ο Παύλος, ενώ στο *Οι Μυστικούς αρραβώνες* η αφήγηση είναι ετεροδιηγηματική, μα περιλαμβάνει και τις επιστολές που αντάλλασσαν οι δύο ερωτευμένοι. Με τον πρώτο τρόπο αποδίδονται καλύτερα οι αλλαγές που συμβαίνουν στην ψυχολογία του Παύλου καθώς και στην προσωπικότητά του, ενώ με το δεύτερο έχουμε μια πιο σφαιρική εικόνα για τους πρωταγωνιστές και συμπάσχουμε, όχι μόνο με τον Ανάστη αλλά, με όλους.

Θα μπορούσαμε επίσης, να κάνουμε έναν παραλληλισμό στην ιστορία της κυρίας Κούλας, με την ιστορία της Λέλας από το βιβλίο *Άντρες*. Και στα δύο βιβλία έχουμε δυο γυναίκες οι οποίες έχουν μια ανούσια ζωή· η Κούλα βέβαια στέκεται επάξια απέναντι στα παιδιά της. Αν αφήσουμε όμως τα παιδιά και δούμε τις σχέσεις με τους συζύγους, θα δούμε ότι και οι δύο δεν έχουν καμιά επαφή μαζί του. Η Κούλα μάλιστα μια φορά έφτασε μέχρι και το δικηγορικό γραφείο. Η Λέλα, ήθελε έναν άλλο άντρα για να της προσφέρει τις οικονομικές ανέσεις που στερούταν και η Κούλα τις συναισθηματικές. Και οι δυο παλεύουν με τον εαυτό τους για να το πετύχουν. Η Λέλα μαζεύει τα πράγματά της και πάει να βρει τον ευκατάστατο κύριο και η Κούλα ξεκινά μια σχέση με ένα νεαρό φοιτητή.

Όμως η λογική και πάνω από όλα ή ηθική, έρχεται να εμποδίσει και στις δύο τα σχέδιά τους και να τις επιστρέψει πίσω στην καθημερινότητά τους. Την πρώτη γιατί σκέφτηκε πως έτσι θα πουλούσε τον εαυτό της και τη δεύτερη γιατί δεν είναι πρόπον μια κυρία να συχνάζει σε γκαρσονιέρες νεαρών και να γεμίζει την ύπαρξή της με άγχος και ερωτήματα για το τι κάνει ο Μίμης και με ποια είναι τώρα. Και οι δύο για να απαλείψουν τον πόνο της αποτυχημένης τους προσπάθειας εκτιμούν τη ζωή που έχουν και επιστρέφουν στους συζύγους τους. Ο αφηγητής για τις σκέψεις της κυρίας Κούλας για τον άντρα της λέει: «Εξάλλου είχε άδικο ν' αμελεί τον άντρα της»²⁷¹ και για της Λέλας: «οι γκρίνιες του Παύλου που έχουνε αφορμή κάποια δίψα του κι' αυτουνού για κάτι καλύτερο»²⁷².

²⁷¹ Μένης Κουμανταρέας, *Η κυρία Κούλα*, σελ 77

²⁷² Γαλάτεια, Καζαντζάκη, *ΑΝΤΡΕΣ*, σελ 35

Και στα δύο κείμενα η αφήγηση είναι ετεροδιηγηματική. Στο βιβλίο όμως *Η κυρία Κούλα*, η αφήγηση της ιστορίας ξεκινά από τη μέση, από τη στιγμή δηλαδή που είχε συνάψει τη σχέση με το νεαρό φοιτητή. Αργότερα μας δίνει πληροφορίες για το πώς γνωρίστηκαν και λίγα στοιχεία για την οικογενειακή κατάσταση της κυρίας Κούλας, έτσι ώστε να μας δικαιολογήσει την απόφασή της να ξεκινήσει μια τέτοια σχέση. Στην ιστορία της Λέλας, τα γεγονότα εξελίσσονται με τη σωστή σειρά και ο αφηγητής επιμένει κυρίως στους λόγους που την οδήγησαν στο να μαζέψει τα πράγματά της και να παρατήσει τον άντρα της για έναν ηλικιωμένο αλλά ευκατάστατο κύριο, και τα αίτια που την έκαναν να το μετανιώσει και να γυρίσει πίσω.

Βλέπουμε λοιπόν, πόσο σημαντικός είναι ο αφηγητής για τη συγγραφή ενός έργου και πόσο μεγάλη σημασία έχει ο συγγραφέας να κάνει την κατάλληλη επιλογή. Αν όλοι οι συγγραφείς επέλεγαν τον ίδιο αφηγητή, τότε όλες οι ιστορίες θα έμοιαζαν πολύ και το ενδιαφέρον του αναγνώστη θα χανόταν. Η μόνη επιλογή που θα είχε τότε ο συγγραφέας, θα ήταν να γεννά συνεχώς νέες ιδέες και να έκανε τις ιστορίες πιο πολύπλοκες και πιο μεγάλες· οπότε το γράψιμο θα μετατρέποταν σε αυτοσκοπός του συγγραφέα, ο οποίος θα έκανε τα πάντα για να μη μοιάζει η ιστορία του με κάποιου άλλου. Κατανοούμε πως αυτό, θα οδηγούσε στο να γράφονται τεράστια βιβλία, τα οποία θα ξέφευγαν συνεχώς από την καθημερινότητα και από τις ανάγκες του αναγνώστη. Οπότε, ο αφηγητής συμβάλλει στο να διατηρεί την ισορροπία ανάμεσα στο συγγραφέα και τον αναγνώστη. Συμβάλλει στην οικονομία τόσο του «χαρτιού», όσο και της «ανοχής» του αναγνώστη. Ο αφηγητής, μπορούμε να πούμε ότι είναι η ταυτότητα του κάθε έργου, ή μάλλον ότι είναι αυτός που δίνει την ταυτότητα σε κάθε έργο· είναι αυτός που το διαφοροποιεί από τα υπόλοιπα.

Από τα εννέα αυτά βιβλία, τα πέντε έχουν γραφτεί από άντρες συγγραφείς και τα υπόλοιπα από γυναίκες. Συγκεκριμένα, τα κείμενα που έχουν γράψει άντρες είναι: *Η πρώτη αγάπη*, *το Λεμονοδάσος*, *Ο Λεάνδρος*, *Η κυρία Κούλα* και *Οι μυστικοί Αρραβώνες*. Αυτά, είναι και τα μόνα κείμενα, στα οποία έγινε ανάλυση τόσο για το πώς εξελίσσεται η προσωπικότητα της γυναίκας σε κάθε μια σχέση, όσο και του άντρα. Η επιλογή αυτή δεν έγινε τυχαία. Στα κείμενα που έχουν γραφτεί από γυναίκες, δίνεται έμφαση στις συνθήκες υπό τις οποίες ζει η πρωταγωνίστρια, στις σχέσεις τις οποίες έχει με τον σύντροφό της και τον περίγυρο, στις ψυχικές της ανάγκες, την ψυχολογία της

και τις σκέψεις της. Η σχέση με το άλλο φύλο, περιορίζεται στο πώς εξυπηρετεί τις ανάγκες της πρωταγωνίστριας, τι προβλήματα της δημιουργεί και στο τι σκέφτεται να κάνει για να βρει μια νέα ερωτική εμπειρία. Γενικότερα, η πρωταγωνίστρια αποτελεί το κεντρικό πρόσωπο της ιστορίας, στην οποία γίνεται πλήρη ανάλυση για τη ζωή της και την προσωπικότητά της και τα υπόλοιπα πρόσωπα, έχουν δευτερεύοντα ρόλο.

Ο διαχωρισμός αυτό, δεν είναι τόσο έντονος στα βιβλία των οποίων οι συγγραφείς είναι άντρες. Αντίθετα γίνεται μια παράλληλη περιγραφή για το πώς δρουν και σκέφτονται και οι δύο ήρωες. Στο μόνο που δε συμβαίνει αυτό και δεν κάναμε ανάλυση είναι στο *Η κυρία Κούλα*, και αυτό γιατί η ιστορία εξελίσσεται μέσα σε λίγες ημέρες, με αποτέλεσμα οι προσωπικότητες των πρωταγωνιστών να μένουν σταθερές. Ενδιαφέρον παρουσίαζαν μόνο οι σκέψεις της κυρίας Κούλας, για τη παράνομη σχέση που είχε και οι διεργασίες που έγιναν μέσα της, για να αποχωρήσει από αυτήν και να συνεχίσει τη συμβατική ζωή της. Στα υπόλοιπα βιβλία, όμως, δίνεται έμφαση και στους δύο χαρακτήρες που συνθέτουν το ζευγάρι. Αυτό ίσως να είναι αποτέλεσμα, της αδυναμίας του αντρικού φύλου να αναλύσει τη γυναικεία ψυχολογία. Μπορεί να θεωρεί, ότι φτιάχνοντας ο ίδιος ο συγγραφέας έναν γυναικείο χαρακτήρα, να μπορεί να τον ελέγξει και να προβλέψει τις σκέψεις του και τις κινήσεις του.

Αυτό γίνεται πιο εμφανές αν σκεφτεί κανείς το βιβλίο *Ο Λέανδρος*, όπου σίγουρα οι επιστολές του Λέανδρου υπερέχουν αριθμητικά από αυτές της Κοραλίας, όμως μέσα στις επιστολές του πρώτου περιλαμβάνονται πληθώρα πληροφοριών για τις συζητήσεις που είχαν, την προσωπικότητά της, τις σκέψεις της. Ακόμα, στο βιβλίο *Οι μυστικοί αρραβώνες*, ο αφηγητής μέσω του διαλόγου τόσο μεταξύ των δύο πρωταγωνιστών, όσο και μεταξύ του Ανάστη με το φίλο του και τη μητέρα του, αλλά και μέσω των γραμμάτων που στέλνει η Θάλεια στον Ανάστη, μας βοηθά να κατανοήσουμε την προσωπικότητά της και να ερμηνεύσουμε τη συμπεριφορά της. Στο *Λεμονοδάσος*, που είναι ένα ομοδιηγηματικό κείμενο και ο πρωταγωνιστής γράφει σε ημερολόγιο τα όσα συμβαίνουν στην καθημερινότητά του, ακόμα και σε αυτό μέσα από τους διάλογους και την περιγραφή των γεγονότων, μας καθιστά ικανούς να μιλήσουμε για το χαρακτήρα της Βίργκως και να δικαιολογήσουμε τη συμπεριφορά και τις πράξεις της. Τα βιβλία όμως, των οποίων η υπογραφή είναι γυναικεία, εμφανίζουν μια εντελώς διαφορετική αφηγηματική τεχνική.

Για παράδειγμα, στο βιβλίο *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο* ο αφηγητής, μας εξηγεί τους λόγους για τους οποίους η πρωταγωνίστρια, Ελβίρα, δεν είναι ικανοποιημένη από τη ζωή της και από τον άντρα της και πώς πήρε την απόφαση να γυρίσει πίσω στο νησί της και να βρει το νεανικό της έρωτα. Για την προσωπικότητα του άντρα της περιορίζεται στο να μας πει ότι: «Δεν την πιέζει σχεδόν σε τίποτα, δεν της ζητά σχεδόν τίποτα»²⁷³ και για τη σχέση της με τον Παύλο, μας περιγράφει το πόσο έντονη και δύσκολη ήταν²⁷⁴ και το πώς βίωσε τον χωρισμό τους.

Στο βιβλίο *Contre – temps*, ενώ μπορούμε να αναλύσουμε πλήρως την προσωπικότητα της Κυβέλης, δε μπορούμε να βγάλουμε κανένα ουσιαστικό συμπέρασμα, τόσο για την εξέλιξη του χαρακτήρα του Άρη, όσο και για του Σπύρου. Το μόνο που κατανοούμε για το Σπύρο, είναι ότι είχε φτιάξει μόνος του αυτή τη σχέση και τη συντηρούσε με τη δικιά του αγάπη και για τον Άρη, ότι έψαχνε σε μια σχέση διαφορετικά πράγματα από αυτά που αναζητούσε η Κυβέλη και ότι ο άντρας που είχε πλάσσει στη φαντασία της δεν είχε καμιά σχέση με αυτόν που παντρεύτηκε.

Στο *Οι αναλφάβητοι του έρωτα*, διαβάζουμε τη ζωή της Ελένης. Αφηγήτρια είναι η ίδια, οπότε φυσικό είναι τα γεγονότα να μας τα διηγείται μέσα από το πώς τα βίωσε η ίδια. Μας εξηγεί τα ταξίδια που πήγε, τα όσα έμαθε, τις σκέψεις της, τους προβληματισμούς της, τα παράπονά της, αλλά για τη σχέση της με τον άντρα της, λίγα πράγματα διαβάζουμε. Στο βιβλίο *Άντρες* από την άλλη, οι ιστορίες είναι πολύ μικρές και δεν μπορούμε να μιλάμε για εξέλιξη της προσωπικότητας. Όλες βέβαια, είναι προσανατολισμένες στη γυναίκα και δίνουν έμφαση στο πώς κατάφερε να φύγει από μια σχέση (όπως κάνει στη δέκατη ιστορία με την Κλειώ και τον Αλέκο) ή στο πώς συμβιβάστηκαν με αυτά που τους έδωσε η ζωή (όπως συμβαίνει στη δεύτερη ιστορία με τη Λέλα).

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε, ότι οι γυναίκες συγγραφείς, έχουν διαφορετικά κριτήρια επιλογής αφηγητών από τους άντρες, ή τουλάχιστον τους δίνουν διαφορετικές οδηγίες για το πώς θα αναπτύξουν την ιστορία τους. Η γυναίκα, συμβουλεύει τον αφηγητή έτσι ώστε, ο γυναικείος χαρακτήρας να αποτελεί το κέντρο, γύρω από τον

²⁷³ Μάρω Βαμβουνάκη, *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο*, σελ 85

²⁷⁴ «Πάντα του της φερόταν αντιφατικά... Τον υπέμενε επειδή ήταν ασύλληπτα ερωτευμένη μαζί του...». Στο ίδιο, σελ 132

οποίο θα περιστρέφονται τα υπόλοιπα πρόσωπα' οι δράσεις των δευτερευόντων προσώπων δε μας αφορούν , εκτός αν επηρεάζουν την ψυχολογική κατάσταση και την ισορροπία της πρωταγωνίστριας. Με άλλα λόγια, του ζητά να ασχοληθεί με τα υπόλοιπα πρόσωπα, μέχρι το σημείο που εξυπηρετούν τη δράση και αιτιολογούν τη συμπεριφορά της γυναίκας. Ο άντρας συγγραφέας, ζητά από τον αφηγητή του, να θεωρήσει τους δύο πρωταγωνιστές ως ένα σύνολο και να βρει τρόπους να αναπτύξει τη δράση τους παράλληλα. Έτσι, διαβάζοντας τα συγκεκριμένα βιβλία, βγάζουμε τα ακόλουθα συμπεράσματα για το πώς εξελίσσονται οι προσωπικότητες των γυναικών και των ανδρών σε μια αδιέξοδη σχέση.

Οι γυναίκες μπορούν να χωριστούν σε δυο κατηγορίες, σε αυτές που ύστερα από μια θυελλώδη σχέση, συμβιβάζονται με τη ζωή τους και δε κάνουν τίποτα για να την αλλάξουν και σε αυτές που έρχονται αντιμέτωπες με τη μοίρα και παλεύουν στο να φτιάξουν το μέλλον τους σύμφωνα με τα δικά τους θέλω. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν, το Βαγγελιό από το βιβλίο *Πρώτη αγάπη*, που φοβούμενη τα λόγια του χωριού δε δίνει πνοή στον έρωτα του Γιώργη' κι έτσι ενώ τη βλέπουμε να πεθαίνει από τον έρωτά της για αυτόν, παραιτείται από τη ζωή. Η Κοραλία, από το βιβλίο *Ο Λέανδρος*, που λόγω της οικογενειακής της κατάστασης, το ότι δηλαδή ήταν παντρεμένη, δεν ενσαρκώνει τον έρωτά της με το Λέανδρο. Την είδαμε, να είναι στην αρχή συγκρατημένη απέναντι στα συναισθήματα του Λέανδρου, μετά να τον ερωτεύεται και να τον αγαπά με όλη της τη δύναμη και ύστερα να πεθαίνει από τον καημό της που δε μπορούσαν να είναι μαζί. Η Λέλα, από το βιβλίο *Άντρες*, που γυρίζει πίσω στον άντρα της, παρόλο που της γκρινιάζει συνέχεια και κατά πάσα περίπτωση δεν τον αγαπά. Ενώ λοιπόν, στην αρχή φαίνεται αποφασισμένη για όλα, ακόμα και να πουλήσει τον εαυτό της σε έναν πλούσιο άντρα, την τελευταία στιγμή σκέφτεται την αξιοπρέπειά της και γυρνά πίσω στο σπίτι της.

Η κυρία Κούλα, από το ομώνυμο βιβλίο, που αρχικά αφήνεται στην αγκαλιά του νεαρού φοιτητή, παραδίνεται στα ερωτικά του παιχνίδια και παίρνει ζωή από τα νιάτα του. Μετά, λόγω του ότι ήταν παντρεμένη με παιδιά, τελειώνει τη σχέση της και γυρνά στον άντρα της. Η Θάλεια, από το βιβλίο *Οι μυστικοί αρραβώνες*, που ενώ την είδαμε να είναι διατεθειμένη να δώσει ακόμα και τη ζωή της για τον Ανάστη, στο τέλος, δεν

έριξε τον εγωισμό της για να μάθει τα αίτια που εκείνος δεν την αγαπούσε πια. Επιδόθηκε σε μια συμβατική ζωή, πολύ μακριά από αυτή που ονειρευόταν.

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν η Βίργκω από το βιβλίο *Λεμονοδάσος*, γιατί παρ' όλες τις επιφυλάξεις που είχε, λόγω των διαφορετικών βιωμάτων που είχαν με τον Παύλο, τη στιγμή που κατάλαβε πως μπορούσε και να τον είχε χάσει, έτρεξε κοντά του, αφήνοντας τα λόγια της μητέρας της και τα κουτσομπολιά του νησιού της. Η Ελβίρα, από το βιβλίο *Οι παλιές αγάπες πάνε στον παράδεισο*, που ανικανοποίητη από τη σχέση που είχε με τον άντρα της, έτρεξε στο νησί της να βρει τον παιδικό της έρωτα, γεμάτη από προσδοκίες και όνειρα για ένα καλύτερο μέλλον. Όταν όμως, είδε πως ο Παύλος δεν ήταν αυτός που είχε γνωρίσει στο παρελθόν, δε γύρισε στα σίγουρα, δηλαδή στην αγκαλιά του άντρα της, αλλά αποφάσισε για πρώτη φορά, να σταθεί όρθια στα πόδια της μόνη της. Η Καίτη, από το βιβλίο *Οι μυστικοί αρραβώνες*, γιατί αποφάσισε να ζήσει με έναν άνθρωπο, γνωρίζοντας ότι στο παρελθόν του είχε αγαπήσει μια κοπέλα περισσότερο από αυτήν. Την παρακολουθήσαμε να πολεμά με τον εαυτό της, για να τον πείσει πως όλα θα πάνε καλά και μάλιστα, όταν ο Ανάστης της εξομολογήθηκε όλη την αλήθεια για τη σχέση του με τη Θάλεια, εκείνη δεν έλαβε υπόψη της τις σκέψεις του για χωρισμό, αλλά το ότι ήταν πλέον δικός της. Η Κλειώ, από την τελευταία ιστορία του βιβλίου *Άντρες*. Παρότι αγαπούσε πολύ τον Αλέκο και είχε δει ότι όσες απόπειρες είχε κάνει για να χωρίσουν δεν πετύχαιναν, λόγω του ότι και η ίδια δεν μπορούσε να ζήσει μακριά του· τελικά τον χώρισε, επειδή δε συμφωνούσε με το μοντέλο γυναίκας που ήταν η Κλειώ και ήθελε να της επιβάλει τις ιδέες του και τους κανόνες του. Η Κυβέλη από το βιβλίο *Contre temps*, που όπως και η Ελβίρα, ήταν δυστυχισμένη που δε μπορούσε να βρει κάποιον να ερωτευτεί κι έτρεξε στο παρελθόν της για να συναντήσει τον παιδικό της έρωτα· τον Άρη, το μόνο πλάσμα στη γη που είχε καταφέρει να αγαπήσει. Μάλιστα τον παντρεύτηκε και φαινομενικά ζούσαν ευτυχισμένα. Όταν όμως αντιλήφθηκε ότι την απατά, τον παράτησε και γύρισε πίσω στον Σπύρο.

Βλέπουμε λοιπόν, πως υπάρχουν δύο μοντέλα γυναικείας συμπεριφοράς, το καθένα με τα δικά του χαρακτηριστικά. Για τους άντρες, τα πράγματα είναι διαφορετικά καθώς μέσα από τα βιβλία που μελετήσαμε, είδαμε ότι επιλέγουν ένα φινάλε πιο δραματικό. Ας πάρουμε για παράδειγμα τον Λεάνδρο, από το ομώνυμο βιβλίο. Τον είδαμε μετά τη συνάντησή του με την Κοραλία να γεμίζει με χαρά, επειδή ο έρωτας πλημμύρισε την

καρδιά του. Στη συνέχεια όμως, η ιδέα του θανάτου άρχισε να του τρώει το μυαλό, πρώτα γιατί σύμφωνα με τις υπάρχουσες συνθήκες δε μπορούσαν να είναι μαζί και έπειτα επειδή, η αγαπημένη του ήταν άρρωστη και φοβόταν τη ζωή του χωρίς εκείνη. Μάλιστα είχε πολλές τύψεις ότι ο ίδιος ήταν υπεύθυνος για την αρρώστια και το θάνατό της. Μόλις εκείνη απεβίωσε, η μόνη επιλογή που είχε για να ήταν ευτυχισμένος, ήταν να πάει να τη βρει και έτσι αυτοκτόνησε με τη φωτογραφία της αγκαλιά.

Ένας παραπλήσιος χαρακτήρας με αυτόν του Λέανδρου, είναι ο Αλέκος από τη δέκατη ιστορία του βιβλίου *Αντρες*. Ο Αλέκος προσπαθούσε να επιβάλλει τα θέλω του και της απλήψεως του στην Κλειώ. Αρχικά το έκανε με καυγάδες· όταν όμως είδε πως δεν έφερναν κανένα αποτέλεσμα και ότι κινδύνευε να τη χάσει, συμβιβάστηκε με τη ζωή της αρραβωνιαστικιάς του. Δυστυχώς για εκείνον, αυτή η ψεύτικη συγκατάθεση έπνιγε την Κλειώ και του ζήτησε να χωρίσουν. Στην τελευταία τους συνάντηση μάλιστα προσπάθησε να τη σκοτώσει και μετά αυτοκτόνησε. Μέσα από ένα διάλογό τους μαθαίνουμε ότι ο Αλέκος είχε μπλέξει και με ναρκωτικά όσο καιρό ήταν χωρισμένοι. Βλέπουμε λοιπόν, ότι αδυνατούσε να φανταστεί την ύπαρξή του χωρίς την Κλειώ και έτσι προτίμησε να είναι μαζί σε μιαν άλλη ζωή.

Ο Ανάστης, από το βιβλίο *Οι μυστικοί αρραβώνες*, δεν αυτοκτόνησε όπως ο Λέανδρος, αλλά έκανε κάτι χειρότερο· παραιτήθηκε από τη ζωή, ενώ ήταν εν ζωή. Με το που χώρισε με τη Θάλεια, παράτησε τη ζωγραφική και έτσι έχασε τη θέληση για δημιουργία και την ανάγκη για ονειροπόληση. Εγκλωβίστηκε στις συμβάσεις που επιβάλλει η ζωή σε έναν οικογενειάρχη, με αντίτιμο την ψυχή του. Το ίδιο σχεδόν πράγμα κάνει και ο Παύλος, από το βιβλίο *Λεμονοδάσος*. Αυτός φοβούμενος την εξασθένηση των συναισθημάτων του και την ιδέα της συμβατικής ζωής, αποφασίζει ένα βήμα πριν το γάμο να χωρίσει την αγαπημένη του.

Στα υπόλοιπα κείμενα δεν μας δίνονται πληροφορίες για το πώς αντιμετώπισαν το χωρισμό. Στο μόνο που μπορούμε να βγάλουμε κάποιο συμπέρασμα είναι στο βιβλίο *Η πρώτη αγάπη*, όπου ο Γιώργης μετά το θάνατο της αγαπημένης του αποφασίζει να μην κλάψει, γιατί τα παιδικά του δάκρυα που έχουν τρέξει για ένα σωρό ανούσια πράγματα, δεν αρμόζουν σε ένα τέτοιο περιστατικό. Αυτό μας δείχνει πόσο τη σέβεται και την αγαπά. Στο βιβλίο *Η κυρία Κούλα*, δε μαθαίνουμε τι απέγινε ο νεαρός φοιτητής, ούτε στο *Contre – temps* μαθαίνουμε κάτι για τον Άρη. Αυτό ίσως γίνεται γιατί, σύμφωνα

με τους χαρακτήρες των δύο αυτών αντρών, δεν έδωσαν σημασία σε αυτούς τους χωρισμούς και προχώρησαν παρακάτω.

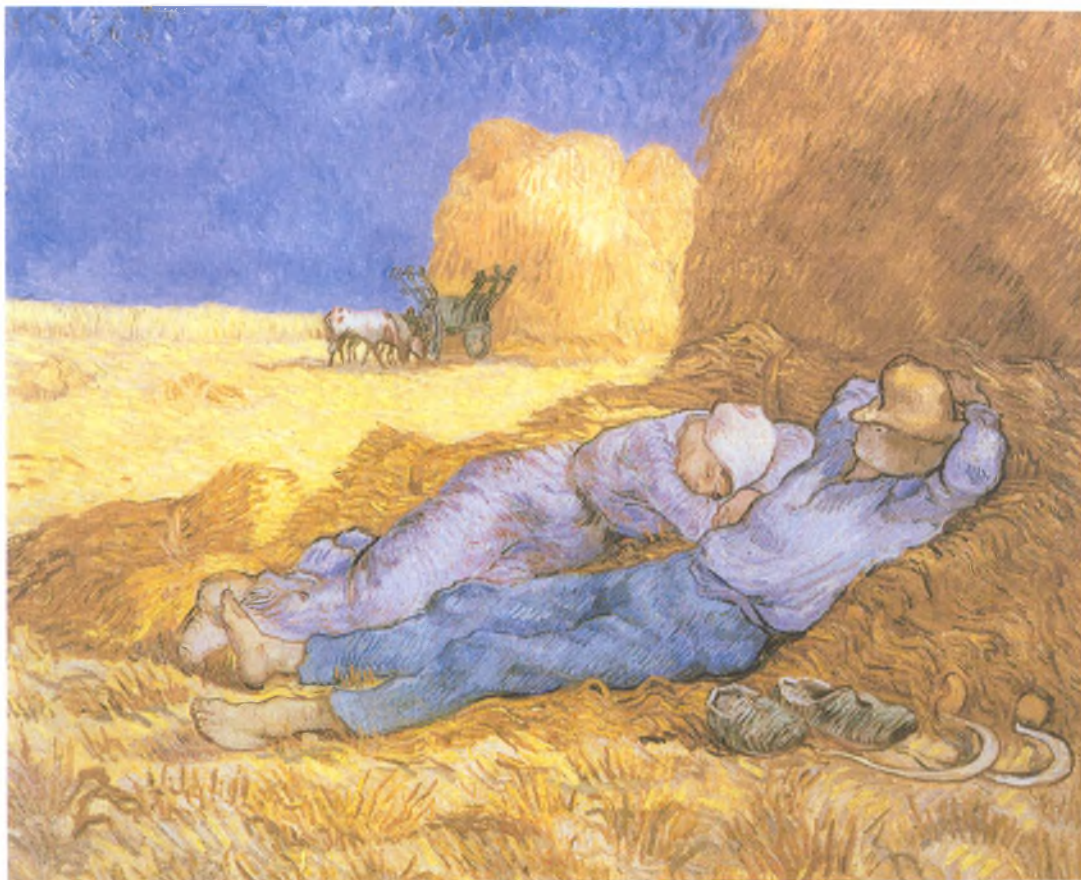
Συμπερασματικά, όσον αφορά την εξέλιξη των προσωπικοτήτων των αντρών και των γυναικών σε μια σχέση, από τα παραπάνω κείμενα καταλήγουμε στο ότι η γυναίκα και ο άντρας δε διαφέρουν όσο θέλει να πιστεύει η κοινωνία μας. Η γυναίκα δεν είναι η συναισθηματική, η ρομαντική και η ανυπεράσπιστη που αν τυχόν δε της φερθεί καλά ο σύντροφός της πληγώνεται για όλη της τη ζωή· ούτε και ο άντρας είναι αυτός που έχει μόνο επιφανειακά αισθήματα και ενδιαφέρεται μόνο για τον σαρκικό έρωτα. Είδαμε γυναίκες, όπως η Κυβέλη, να ποδοπατούν τη ζωή ενός άντρα που την αγαπούσε υπερβολικά και άντρες, όπως ο Λέανδρος, να αυτοκτονούν γιατί δε μπορούν να έχουν τις αγαπημένες τους. Όλοι οι άνθρωποι έχουν τις ίδιες ανάγκες για συναισθηματική κάλυψη· οπότε μήπως η κοινωνία είναι αυτή που δημιουργεί και καθοδηγεί τα σεξιστικά πρότυπα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Η ελληνική λογοτεχνία μέσα στο πέρασμα του χρόνου, έχει βρει τρόπους να επιβιώνει και να κεντρίζει το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού. Αυτό το πετυχαίνει χάρη στην ανάγκη του ατόμου να ταξιδέψει και να ζήσει όσα το ίδιο δεν κατάφερε, είτε γιατί δεν πρόλαβε, είτε γιατί δεν τόλμησε. Μέσα από τις ερωτικές περιπέτειες (και όχι μόνο) των πρωταγωνιστών, ο αναγνώστης ταυτίζεται και παίζει ρόλους που ίσως είναι κρυμμένοι στο ασυνείδητο και δε τους έχει δοθεί η ευκαιρία να βγουν ποτέ.

Τα σύγχρονα μοντέλα κοινωνίας παράγουν ανθρώπους με τεράστιες ανάγκες για περιπλάνηση και καλλιέργεια του φαντασιακού τους κόσμου. Όλες οι εικόνες, όλα τα «ταξίδια», όλες τους οι ανάγκες, προκαθορίζονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τις απαιτήσεις του εργασιακού χώρου. Ο καταναλωτισμός και η παγκοσμιοποίηση, πασχίζουν για την κατασκευή του ατόμου χωρίς ατομική συνείδηση. Η λογοτεχνία δίνει την ευκαιρία σε όλους εμάς, να αποκτήσουμε έστω και για λίγο μια προσωπικότητα. Μας θυμίζει πως το κέντρο όλων είναι ο άνθρωπος και όχι το αντίθετο. Μας κάνει να αγαπήσουμε τη ζωή και μας δίνει την ευκαιρία να ονειρευόμαστε. Είναι ανάγκη και επιθυμία, να της δώσουμε μια θέση στη ζωή μας.

Μεσημεριανός ύπνος Βαν Γκογκ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαμβουνάκη Μάρω, *Οι παλιές αγάπες πάνε στον Παράδεισο*, Εκδόσεις ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ, Αθήνα 2000.

Καζαντζάκη Γαλάτεια, *ΑΝΤΡΕΣ*, Εκδόσεις ΠΡΟΟΔΟΣ, Θεσσαλονίκη 1935.

Καρβέλης Τάκης, *Η μεταπολεμική πεζογραφία*, Τόμος Δ, Εκδόσεις ΣΟΚΟΛΗ, Αθήνα 1998.

Καψωμένος Ερατοσθένης, *Αφηγηματολογία: θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2004

Κονδυλάκης Ιωάννης, *Πρώτη αγάπη*, Εκδόσεις ΜΟΝΤΕΡΝΟΙ ΚΑΙΡΟΙ, Αθήνα 1999.

Κοτζιά Ελισάβετ, *Η μεταπολεμική πεζογραφία*, Τόμος Ε, Εκδόσεις ΣΟΚΟΛΗ, Αθήνα 1988.

Κουμανταρέας Μένης, *Η κυρία Κούλα*, Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ, Αθήνα 1987.

Κρανάκη Μιμικά, *Contre – temps*, Εκδόσεις ΕΣΤΙΑ, Αθήνα 1982.

Μαλαματάρη Γ, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, Τόμος , Εκδόσεις ΣΟΚΟΛΗ, Αθήνα 1997.

Ξενόπουλος Γρηγόριος, *Οι μυστικοί αρραβώνες*, Εκδόσεις Αδελφοί Βλάσση, Αθήνα 1984.

Ομηρόλη Εύα, *Οι αναλφάβητοι του έρωτα*, Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1992.

Πολίτης Κοσμάς, *Λεμονοδάσος*, Εκδόσεις Ύψιλον, Αθήνα 1990.

Σαμουήλ Αλεξάνδρα, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, Τόμος Γ, Εκδόσεις ΣΟΚΟΛΗ, Αθήνα 1996.

Σούτσος Παναγιώτης, *Ο Λέανδρος*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1996.

Τζιόβας Δημήτρης, *Το παλιμψήστο της ελληνικής αφήγησης*, Εκδόσεις ΟΔΥΣΣΕΑΣ, Αθήνα 1993.

Φραντσέσκο Αλμπερόνι, ... *περί έρωτος*, Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ, Αθήνα 1998.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000074670

